

# 2014

## Shaqo 2011-2013 Konceptbeskrivelse



Akantus 2011 ApS

08-02-2014

## Indholdsfortegnelse

<b>1. Forord</b>	3
<b>2. En introduktion til Shaqo</b>	4
<b>3. Generelt om pædagogik</b>	5
<b>4. Shaqo – Menneskesyn</b>	6
4.1 Biologi og følelsesliv	6
4.2 Relationer	6
4.3 Selvværd og selvtillid	6
4.4 Identitet	7
4.5 Behov	7
4.6 Mening	8
4.7 Genetiske dispositioner	9
4.8 Vilje	9
4.9 Evne til at genkende, skelne, fravælge og vælge	9
<b>5. Shaqo – Målgruppe</b>	11
5.1 Eksempler på generelle barriere-kendetegn for målgruppen	11
<b>6. Shaqo – Samfundssyn</b>	13
6.1 Samfundets sammenhængskraft	13
6.2 Socialt netværk	14
6.3 Sammenhængskraft, netværk og fællesskab	14
6.4 Fælles norm	15
6.5 Demokrati	15
6.6 Komplexitet	16
6.7 Kulturel frisættelse	16
6.8 Behovsopfyldelse er også et samfundsanliggende	16
6.9 Professionel, personlig og privat	17
6.10 Et senmoderne samfund	18
<b>7. Udfordringer</b>	19
7.1 Den pædagogiske udfordring	19
7.2 Social kontrol	19
7.3 Manglende videns- og erfaringskapital	19
7.4 Arbejdsgiveres kulturforståelse	21
7.5 Ringe uddannelsesbaggrund og dårlig integration	21
7.6 Dansk	21
7.7 Den sociale arv og udfordringer af målgruppens forældre	22
7.8 Bandekriminalitet	22
7.9 Radikalisering	23
7.10 Udfordringen opsummeret	24
<b>8. Pædagogiske mål</b>	25
8.1 Integration	25
8.2 Empowerment og en helhedsorienteret indsats	25
8.3 Empowerment og integration	28
8.4 Inklusion	29
8.5 Opsummering af mål	29
8.6 Effekt af mål	29
<b>9. Shaqo – Pædagogiske principper</b>	31
9.1 Respekt	31
9.2 Deltagerne kan og vil	31
9.3 Fortæl mig det, og jeg glemmer, vis mig, og jeg husker, involver mig, og jeg forstår	31

9.4	Kvalitet er en forudsætning for succes.....	31
9.5	Pædagogik indebærer at ville noget med andre .....	31
9.6	Livet er en erfaringsproces.....	32
9.7	Sund fornuft giver som regel svaret.....	32
9.8	Mennesker er forskellige, og derfor differentieres arbejdet med deltagerne.....	32
9.9	Der findes ikke problemer, men barrierer som kan nedbrydes.....	32
<b>10.</b>	<b>Tilrettelæggelse.....</b>	<b>33</b>
10.1	Primære aktiviteter.....	33
10.2	Indskrivningssamtale.....	33
10.3	Hvorfor netop Shaqo undervisning?.....	35
10.4	Hvorfor netop coaching?.....	35
10.5	Hvorfor netop danskundervisning?.....	35
10.6	Hvorfor netop tilbud om opkvalificering i form af tilbud om hygiejnebevis og brobygning til eksisterende opkvalificerende kurser som f.eks. kørekort til taxa, trucbevis o.l.?.....	35
10.7	Hvorfor netop brug for Shaqo Pixi bøger?.....	36
10.8	Didaktiske refleksioner over undervisningen i Shaqo projektet.....	36
10.9	Didaktiske refleksioner over Shaqo undervisning.....	36
10.10	Didaktiske refleksioner over danskundervisningen og Shaqo Dansk – På vej mod job.....	37
10.11	Didaktiske refleksioner over undervisning i hygiejnebevis.....	37
10.12	Didaktiske refleksioner over Shaqo Pixi bøger.....	37
<b>11.</b>	<b>Shaqo Konsulentens rolle.....</b>	<b>39</b>
11.1	Aktiv støttende indsats i jobsøgningsprocessen.....	42
11.2	Coaching.....	43
11.3	Undervisning.....	43
<b>12.</b>	<b>Pædagogisk metode.....</b>	<b>44</b>
12.1	En håndholdt indsats.....	44
12.2	Empowerment- og integrationsprocessen.....	44
12.3	Special-, Social og Almenpædagogik.....	46
12.4	Læring.....	46
12.5	Indholdsdimensionen.....	47
12.6	Drivkraftsdimensionen.....	50
12.7	Samspilsdimensionen.....	50
12.8	Oplysningspædagogik.....	51
12.9	Relationel pædagogik.....	52
12.10	Konsekvenspædagogik.....	55
12.11	Narrativ pædagogik.....	56
12.12	Anerkendende pædagogik.....	57
12.13	Inkluderende pædagogik.....	59
12.14	Struktureret pædagogik.....	61
12.15	Pædagogiske Psykologik, zonen for den nærmeste udvikling.....	62
12.15	Forventningsrelation.....	63
12.17	Følelsen af sammenhæng.....	64
<b>13.</b>	<b>Ressourcer.....</b>	<b>65</b>
13.1	Lokaler.....	65
13.2	Medarbejdere.....	65
13.3	Økonomi.....	65

## 1. Forord

Shaqo projektet fra 1.1.2011 – 31.12.2013 er finansieret af Satspuljen under Beskæftigelsesministeriet (Arbejdsmarkedsstyrelsen). Det er et projekt, som arbejder med integration, job og uddannelse for udsatte flygtninge og indvandrere langt fra arbejdsmarkedet med det mål, at flest mulige får job eller uddannelse og bliver selvforsørgende.

Konceptbeskrivelsen er lavet med afsæt i dette projekt, men bygger også på erfaringer fra alle Shaqo projekterne:

- Shaqo 2008 – 2010 – 561 deltagere – 244 i job – alle flyttet nærmere job og selvforsørgelse
- Shaqo Junior fra 1.2.2009 – 31.1.2011 – 382 unge 16 – 24 år (målet var 320) – 71 % fastholdt i uddannelse og 8 % i job
- Shaqo 2011 – 2013 (1.1.2011-31.12.2013) – satspuljeprojektet – det 254 intensive deltagere (målet er 200) 108 i job eller uddannelse – flere på vej – Gevinst 14.730.949 kr. til Aarhus Kommune – se bilag

Inspireret af den franske sociolog Pierre Bourdieu<sup>1</sup> kan man sige, at Shaqo arbejder ud fra en evidensbaseret praxis pædagogik. Pædagogikken er beskrevet på baggrund af de erfaringer, Shaqo projektet som nævnt har samlet både fra det nuværende og fra tidligere Shaqo projekter og beskrevet gennem eksisterende teori om bl.a. samfundsforhold. Målet med det følgende er at beskrive, hvordan Shaqo har fået de resultater, som er opnået. Hensigten er at lave en konceptbeskrivelse, så projektet kan forankres andre steder i landet, og at andre kan lære af de erfaringer, vi har gjort gennem Shaqo projekterne. Vi mener, at for at konceptbeskrivelsen er fyldestgørende, bør den indeholde en beskrivelse af det grundsyn, Shaqo baseres på. Grundsynet består af elementer som bl.a. menneske-, samfunds- og integrationssyn, og er beskrevet gennem teori. Elementerne udgør tilsammen et hele ved at supplere hinanden, og teorien er tilpasset med henblik på at beskrive de erfaringer, der er blevet udviklet gennem Shaqo projekterne. Teorien er på den baggrund nøje udvalgt til at beskrive Shaqo praksis og erfaringer og i de tilfælde, vi finder det nødvendigt, udvikler vi vores egen teori. Pædagogikken beskrives ud fra Åge Rokkjær's teori om pædagogikens syv forhold; menneskesyn, samfundssyn, pædagogiske mål, pædagogiske principper, pædagogens rolle, metode og tilrettelæggelse.

---

<sup>1</sup> Pierre Bourdieu har, på baggrund af et omfattende empirisk arbejde, konstrueret en række begreber om det sociale som til sammen udgør det han kalder praxeologi

## 2. En introduktion til Shaqo

Shaqo betyder arbejde på somalisk og forstås på arabisk, og det er et integrationsprojekt. Projektet henvender sig til udsatte flygtninge og indvandrere og er primært rettet mod dem, der står længst fra arbejdsmarkedet.

Shaqo's udgangspunkt har været, at en tilknytning til det danske arbejdsmarked vil være medvirkende til bedre integration. Yderligere har udgangspunktet været, at mennesker med anden etnisk baggrund end dansk gerne vil og kan arbejde. I Shaqo er der ansat en projektleder, en chefkonsulent og en projektkoordinator foruden administrativt personale. Projektlederen kommer oprindeligt fra Somalia, mens chefkonsulenten og projektkoordinatoren er etniske danskere. Hensigten med denne variation i de ansattes nationalitet er, at deltagerne fra start oplever, at det lader sig gøre at få et arbejde på trods af, at man har en anden etnisk oprindelse end dansk. Ligeledes er det erfaringen, at deltagerne er meget positive over for projektet, og det er klart opfattelsen, at projektleders nationalitet og muslimske baggrund spiller en rolle i forhold til dette. Derudover er det en meget stor fordel at have ansat en person med anden etnisk baggrund end dansk, idet det bidrager til, at konsulenterne får en større indsigt i de religiøse og kulturelle barrierer, som nogle af deltagerne har.

Alle ansatte indgår i et konsulent-team, og alle er derfor aktive i forhold til at hjælpe deltagerne i arbejde.

### 3. Generelt om pædagogik

Pædagogik er at ville noget med andre. Dette "noget" udspringer af synet på den anden og dennes situation - dvs. forholdet mellem menneske og samfund, mellem individ og fællesskab. Pædagogik er et humanistisk fag, som har hentet dele af sin viden fra forskellige andre fag som f.eks. psykologi, filosofi og sociologi. Derfor findes der mange forskellige retninger inden for pædagogikken og dette "noget" som pædagogikken vil, kan derfor være et spørgsmål om dannelse, opdragelse, uddannelse, undervisning eller læring.

Pædagogikken har varieret i tidens løb i takt med ændringer i det samfund, pædagogikken er en del af samt den viden, man har om målgruppen for den pædagogiske indsats. Herhjemme afløstes 1950'ernes samfundsbørnehaver introduceret af Jens Sigsgaard hvor de tre R'er; Ro, Renlighed og Regelmæssighed var i fokus af indlæringspædagogikken, som var anti-autoritær i 60'erne. I 70'erne og op gennem 80'erne fik de to politisk funderede pædagogikker, den marxistiske og den kritisk-frigørende, for alvor fat, og de pædagogiske konsekvenser var den strukturerede pædagogik og erfaringspædagogikken. Herefter ændres kursen, og førskolepædagogik, som er skoleforberedende og læringspræget mere end dannelsesorienteret, kommer i fokus i 90'erne i kraft af et større fokus på kompetencer, og antropologien og sociologien får større betydning for pædagogikken end tidligere. I kølvandet på den større individualisering, der finder sted i samfundet i 90'erne, kommer selvforvaltning i fokus. Denne tendens fortsætter sideløbende med det nye årtusindes pædagogiske modeord: relationer. Individets relationer til andre og til sig selv er i højsædet.. Denne tendens afløses af inklusionsbegrebet, og det betyder bl.a., at børn med handicap og særlige behov skal rummes i folkeskolen, og mange specialskoler nedlægges. Der er således for øjeblikket fokus på den rummelige folkeskole.

Ovenstående er naturligvis ikke tænkt som en fuldstændig gengivelse af pædagogikkens historie, men tjener det formål at illustrere, at der er mange forskellige interesser på spil og dermed en differentieret opfattelse af pædagogisk arbejde og målet med dette arbejde. Disse interesser hænger, som nævnt, nøje sammen med måden at anskue menneske og samfund på.

## 4. Shaqo – Menneskesyn

I det følgende vil vi gennemgå den teoretiske baggrund for Shaqos menneskesyn, som danner afsæt for vores tilgang til arbejdet med målgruppen. Det er vores erfaring, at kvalitet er et nøgleord i indsatsen, og at kvalitet også er at have viden om og et bevidst syn på, hvilken størrelse mennesket er.

### 4.1 Biologi og følelsesliv

Mennesket er et biologisk væsen, som fødes med genetiske anlæg, der bl.a. bestemmer øjenfarve, køn, hårfarve og anlæg for eventuelle sygdomme. Mennesket fødes også med et følelsesregister, f.eks. evnen til at grine, græde osv. – dvs. det man ifølge Irenäus Eibl-Eibesfeldt kunne kalde bevægelsesformer. Følelserne kommer til udtryk afhængig af situationen, og de er knyttet til konkrete situationer på baggrund af menneskets subjektive opfattelse af nuet og tidligere erfaringer med signifikante andre, eller med Daniel Sterns ord RIG-dannelse (Repræsentationer der er Internaliserede og Generaliserede). Menneskets habitus består netop af ovenstående, hvor habitus, med reference til Pierre Bourdieu, består af et sæt af vaner med en given forståelsesramme – eller det Bourdieu kalder objektive skemata i hovedet på den enkelte. Mennesket er således biologisk set et objekt, men det er også et subjekt, idet det handler fornuftigt i forhold til sig selv og de erfaringer, det har draget. Fornuft skal her forstås, som at menneskets handlinger altid er menneskets bedste bud og er meningsfuldt for mennesket selv – bevidst eller ubevidst. Som subjekt påvirker mennesket sin omverden, og som objekt påvirkes det. Det er opfattelsen, at mennesket på én og samme tid er både subjekt og objekt. Derfor er situationer også altid unikke forstået sådan, at den enkelte er medaktør og medskaber af andre menneskers habitus samtidig med, at den enkelte påvirkes af de mennesker, det selv påvirker. Kort sagt påvirker og påvirkes mennesket på én og samme tid.

### 4.2 Relationer

Når mennesket fødes, indgår det aktivt i relation til den nære omverden – dvs. primære omsorgspersoner. Det betyder, at mennesket danner sin egen tolkning af omverdenen og sit selv på baggrund af dets egne oplevelser af situationer. Dette fortsætter hele livet igennem, og det er altså ikke kun som nyfødt eller barn, at mennesket danner sin egen tolkning og griber ind i omverdenen på baggrund af denne. Men mennesket begrænser også sig selv, idet det ikke kan se omverdenen anderledes end dets egen opfattelse, hvorfor mennesket har brug for at blive mødt med krav, regler og forventninger. Sagt med andre ord, kan det være svært at se ud over sin egen næsetip. Kravene, reglerne og forventningerne er med til, at mennesket i højere grad kan indgå i forskellige kontekster, fordi hver kontekst er unik og altså ikke er forudsigelig. Krav, regler og forventninger er dermed en rettesnor for mennesket og nødvendige, for at mennesket kan indgå i relationer og imødekomme andre mennesker. Der er dog forskel på, om mennesket er barn eller voksen, eller om mennesket bevæger sig inden for et kendt område frem for et ukendt, fordi mennesket har forskellige erfaringsdannelser og dermed erfaringsrammer. Dermed har børn andre forudsætninger for at kunne imødekomme krav, regler og forventninger ligesom flygtninge og indvandrere har andre forudsætninger for at fortolke og imødekomme de krav, regler, forventninger og udfordringer, som de møder i det nye "hjemland".

Omvendt er mennesket, som nævnt, også et objekt, forstået sådan – jf. Jesper Juul - at det påvirkes af omverdenens anerkendelse og fortolkning (eller mangel på samme) af dets handlinger samt af de forventninger og krav, der stilles til mennesket.

### 4.3 Selvværd og selvtillid

Mennesket er bl.a. ifølge Benny Jacobsen et socialt væsen, der i relationen til andre mennesker spejler sig selv. Dets selvfølelse består af det, Jesper Juul beskriver som selvværd og selvtillid, hvor selvværd omhandler menneskets oplevelse af sig selv som noget værd, blot fordi det eksisterer (jeg er ok, fordi jeg er). Selvværd er ligeledes afgørende for menneskets kontakt til sig selv. Hermed forstås, at selvværd bl.a. har stor betydning for, om mennesket kan vælge rigtigt i forhold

til, hvad det er – nemlig et naturligt væsen med diverse genetiske behov. Behovene kommer vi ind på senere.

Selvtillid er menneskets tillid til egen kunnen (jeg evner at løse en given opgave) og vurdering af egne oplevelser (jeg kan mærke, jeg er sulten, så er jeg sulten). Mennesket kan godt have høj selvtillid i forhold til at kunne en bestemt ting uden at have tillid til egen vurdering af sine oplevelser eller omvendt. Mennesket kan også have et lavt selvværd, hvilket, som nævnt, påvirker menneskets oplevelse af sig selv og evne til at mærke egen krop og egne følelser. Det betyder, at mennesket i disse situationer f.eks. kan opleve, at det er sultent, uden at det oplever at have behov for mad (jf. spiseforstyrrelser). Det er i samværet med andre mennesker, at mennesket skaber sin selvfølelse, som er subjektivt tolket, og som har betydning for, hvordan mennesket møder omverdenen.

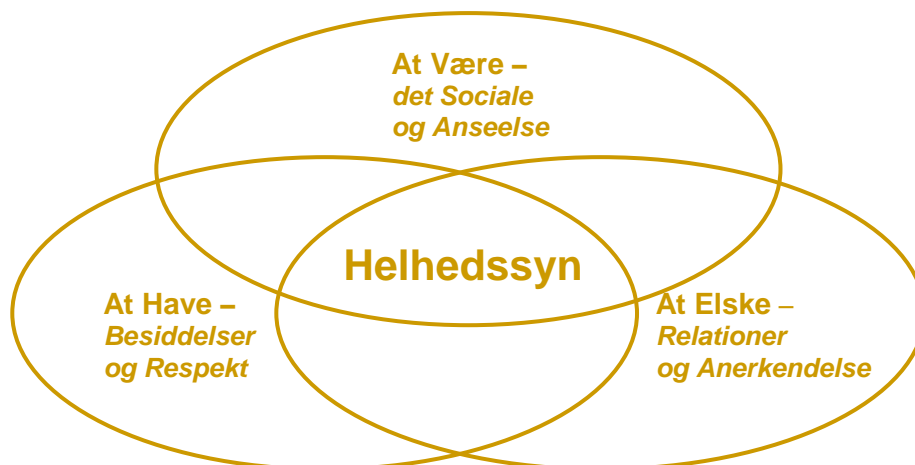
#### 4.4 Identitet

På baggrund af ovenstående skabes menneskets erkendelse af sig selv og erkendelse af sig selv i omverdenen, hvorved det, jf. Bent Madsen, udvikler identitet. Identiteten gør mennesket i stand til at skelne mellem sig selv og omverdenen (jeg er mig, du er dig). Såfremt mennesket har udviklet et ringe selvværd, kan det blive sværere for mennesket at skelne sig selv fra omverdenen, hvorved mennesket flyder sammen med omgivelserne. Identiteten udvikles som et selvbillede gennem en vekselvirkning mellem menneskets mulighed for selvrealisering og selvobjektivering. Selvrealisering skal forstås som menneskets mulighed for at kunne realisere sine drømme, udvikle og anvende de kompetencer, det besidder og kunne tage aktivt del i noget. Selvobjektivering handler om at mennesket præges af sin omverden gennem krav, forventninger og udfordringer. På den baggrund får mennesket forskellige roller i forskellige sammenhænge. Det betyder, at mennesket ved sit selvbillede selv definerer sin rolle samtidig med, at dets rolle defineres af omverdenens forventninger og krav til mennesket, hvorved de roller, mennesket tager eller får, er afhængige af konteksten. Mennesket har derved et selv (selvfølelse) der kan benævnes "kernehuset" og danner på baggrund af det en identitet, som er frugtkødet og uden på frugtkødet er skrællen, som er de roller, mennesket indtager, afhængig af den situation mennesket er i og de relationer, det interagerer med.

#### 4.5 Behov

Mennesket har forskellige grundlæggende behov som mad, omsorg, tryghed, mulighed for selvrealisering, deltagelse i betydningsfulde sociale relationer osv., men det er omverdenen, der sætter rammerne for hvordan, og om disse behov bliver opfyldt. Omverdenen har dermed stor indflydelse på, om behovene indfries. Den finske sociolog Erik Anders Allardt har udviklet en teori om behov, og ifølge den, findes der tre grundlæggende og samfundsskabte behov: 'at have', 'at være' og 'at elske'. Behovet for 'at have' knytter sig til respekt og besiddelser – dvs. i det danske samfund: arbejde, bolig, sundhed osv., behovet for 'at være' handler om anseelse og socialt tilhørsforhold – dvs. i det danske samfund: socioøkonomisk status, mens behovet for 'at elske' er et spørgsmål om anerkendelse og relationer. Det er erfaringen og opfattelsen i Shaqo, at de tre behov griber ind i hinanden forstået på den måde, at når en person f.eks. får et arbejde, så har det betydning for den sociale placering, ligesom det har betydning for de relationer, personen får mulighed for at knytte. Behovet for 'at have' i form af at blive selvforsørgende med en tilknytning til arbejdsmarkedet influerer således på behovet for 'at være' og behovet for 'at elske'.





**Model 2 for fundamentale menneskelige behov**

Som modellen illustrerer, har mennesket altså et behov for at blive anerkendt, når det udtrykker sit særegne følelses- og tankeliv. Dette behov forekommer samtidig med, at mennesket, som nævnt, har et generelt behov for respekt og anseelse. Det er dog opfattelsen, at hvis mennesket mangler et arbejde - dvs. er i minus på sine besiddelser, betyder det ikke, at mennesket absolut får færre relationer. I stedet får det måske nogle andre relationer, som opfylder behovet for at elske - dvs. blive anerkendt. Derfor betragtes mennesket ud fra erfaringer med mennesker i det danske samfund som sociale individer, hvor det sociale knyttes til fælles behov og dermed fælles kulturelle forestillinger om, hvordan behovene indfries. Disse forestillinger er udtryk for en fælles kulturel udvikling og 'opdragelse'. Det individuelle kommer i spil på den måde, at det udtrykkes i det fælles som en palet med mange farver – dvs. det individuelle farver og nuancerer de fælles regler (dette udtrykkes bl.a. i talemåderne 'regler er til for at blive brudt' og 'ingen regel uden undtagelse'). Behovet for at være individ betyder også, at mennesket har brug for at præge sine omgivelser. Mennesket præger således altid sine omgivelser, men det er forskelligt, hvad omgivelserne tillader og kan rumme, hvorfor det også er forskelligt, hvordan og hvor mennesket præger<sup>2</sup>. Når mennesket oplever at kunne udtrykke sig, føler det sig accepteret af sine omgivelser og vil derfor også acceptere at tage noget nyt til sig. Derfor er det en del af enhver optagelsessamtale i Shaqo at spørge til deltagerens ønsker om fremtidig beskæftigelse samt at lytte til hvilke forbehold, deltageren umiddelbart har i forhold til at varetage et arbejde – det kan f.eks. være forbehold for at arbejde med svinekød eller andet. Dog skal det her nævnes, at der i Shaqo arbejdes med så vidt muligt at påvirke deltagerens forbehold, så det bliver muligt at finde et arbejde til dem, såfremt forbehold forhindrer dette.

#### 4.6 Mening

Det er et vilkår for mennesket at favne og farve det nye ud fra noget kendt, men det kræver også en relevant og meningsfuld forståelse af det nye, hvis mennesket særegent skal kunne favne og farve det nye. Meningen opstår i det øjeblik, det er muligt at spørge, hvorfor noget er, som det er. Men for at den rette mening opstår, er det nødvendigt, at man får et svar, som er forankret i og er loyalt over for det, der spørges om. Mennesket bygger således oven på det nye og fortolker det nye ud fra de erfaringer, det har gjort sig. Hvis ikke mennesket har mulighed for at udforske det nye i det nyes ånd, vil mennesket tillægge det nye en mening ud fra irrelevante erfaringer, som er fjerne fra det nye.

<sup>2</sup> Her tænkes særligt på, at der f.eks. findes samfund, hvor den enkelte ikke lever med samme form for frihed som i Danmark. Det kan f.eks. være, at den enkelte ikke har ytringsfrihed, og derfor undertrykker egne tanker og følelser i vist omfang

Idet mennesket har nogle fælles behov, har det også en drivkraft til at få opfyldt disse behov. Denne drivkraft består konkret af en vilje og en tro på, at man kan. I Shaqo er udgangspunktet derfor, at deltagerne kan og vil. Dog er det af afgørende betydning, at mennesket har en tro på, at det lader sig gøre at forfølge sine behov, idet erfaringen er, at drivkraften kan mindskes, når mennesket har oplevet og oplever en overvægt af belastninger eller ikke kan se, hvordan en bestemt handling kan opfylde ens behov. Det kan f.eks. være sociale, psykiske eller fysiske belastninger, som gør, at den enkelte ikke er motiveret, ikke tror på egen kunnen eller fokuserer for meget på egne begrænsninger i et omfang, så det hindrer deltageren i at kunne og ville noget andet. Derfor er der i disse tilfælde brug for at oplyse den enkelte om meningen med at arbejde for at få opfyldt behov samt støtte den enkelte i troen på, at det lader sig gøre.

### 4.7 Genetiske dispositioner

Mennesket har, som nævnt, fra naturens side genetiske dispositioner, som er med til at forme det enkelte menneske. Ligeledes har mennesket også fællestræk – bl.a. i form af de fælles behov for at have, være og elske, men også som drivkraft og motivation til at få opfyldt disse behov samt behov for at kunne se mening med det, mennesket foretager sig. Dvs. se en mening med, hvad det er for handlinger, der opfylder behovene. Meningen med handlinger er som oftest kulturelt betinget med udspring i menneskets behov. Dvs. at hvis man f.eks. kommer fra Danmark, så får man opfyldt behovet for at have gennem arbejdslivet. I Somalia er det ofte børn, der opfylder behovet for at have, fordi fornuftsrationalet er knyttet til familielivet. Det at have børn betyder for mange somaliere, at man har en familie, og denne betyder, at man også har et socialt liv, hvor man har en vis status i kraft af sine børn, og dermed har man også mulighed for at blive anerkendt for sine tanker og følelser (som netop er dannet af kultur). Ud over genetik præges mennesket altså også af dets omverden og dermed den kultur, de vokser ind i, er en del af og medskaber af.

### 4.8 Vilje

Erfaringen og dermed opfattelsen er yderligere, at alle mennesker har en iboende vilje<sup>3</sup> og evne for at kunne praktisere, og denne evne kan udvikles til efterspurgte arbejdsmarkeds-kompetencer. Deltagerne er som resten af befolkningen på én og samme tid determinerede og frie i forhold til praksis. Her tænkes på, at det sociale individ på én og samme tid er konstruktør og strukturatør – dvs. at det sociale individ konstruerer omverdenen og påvirker omverdens-strukturerne (er fri) og at det sociale individ også er bærer af ydre strukturer, som påvirker dets konstruktioner (er determineret). "Spilteoretisk" betyder det, at individet kan kalkulere, men at individet ikke gør det på et bevidst plan, men på et erfaringsgrundlag – det handler om at være inde i "spillet" for at vide, hvor bolden kommer fra. Ved at give deltagerne mere viden om og erfaring med arbejdsmarkedet samt erfaring med det, man kunne kalde en dansk forventningstradition<sup>4</sup> får deltagerne andre forudsætninger for at deltage på arbejdsmarkedet (feltet for arbejde), og dermed kan deltagerne ændre deres praksis fra at være på passiv forsørgelse til at blive selvforsørgende. De har så at sige fået "nøglen eller koden til arbejdsmarkedet"

### 4.9 Evne til at genkende, skelne, fravælge og vælge

Menneskets evne til at genkende og skelne, fravælge og vælge, opstår op gennem barndom og ungdom ud fra den påvirkning, det får i familien og i samfundet. I det danske samfund er arbejdsmarkedet centralt, og da det er inden for rammerne af arbejdsmarkedsfeltet i den tilstand, det er i og bestemt af, hvordan rummet af muligheder ser ud, at mennesket oftest ubevidst orienterer sig hen imod den ene eller anden af de forhåndenværende muligheder. Der kan peges på forskellige objektive vilkår, som kan nuancere menneskets og dermed deltagerens valg og fravalg af arbejdsliv. De forskellige fravalg og valg er således truffet på baggrund af menneskets særegne oplevelse af de eksisterende muligheder, og for mange af deltagerne er det at arbejde noget sekundært i

<sup>3</sup> Som drivkraft i form af *at ville* opfylde egne behov, som er af socialtindivid orienteret karakter

<sup>4</sup> Shaqo projektet er bygget op om en dansk forventningstradition – dvs. at det f.eks. forventes at deltagerne møder til tiden, at de melder afbud telefonisk ved sygdom og at de dyrker religiøsitet, f.eks. beder, i fastlagte pauser

samfundet, mens familien er den primære indgang til fællesskab, og det påvirker deres opfattelse af, om det muligt at forene arbejde med religiøse og / eller kulturelle traditioner, om det er muligt at finde et arbejde, og hvilket arbejde kan man finde osv. De har endvidere med udgangspunkt i hvordan det danske samfund er indrettet ofte ikke fået stillet krav om arbejde, men er blevet parkeret på passiv overførselsindkomst. Spilteoretisk betyder det, at det menneskelige fornuftsrationale derfor som oftest er udtrykt ubevidst, fordi det knytter sig til ens position i spillet. Altså, hvis man er domineret i spillet, så bliver ens rationale et andet, end hvis man ikke er domineret. Konkret kan det f.eks. dreje sig om, hvorvidt man har en uddannelse eller ej. Hvis man har, nyder man større respekt i samfundet og har dermed bedre mulighed for at opnå en god status og anseelse, som igen er medvirkende til, at man kan danne relationer, der befordrer respekt og anseelse. Derved vil man stå i en mere dominerende position til dem, der ikke har uddannelse, ligesom ens arbejdsvalg vil være et andet, bl.a. fordi man simpelthen ser andre muligheder.

## 5. Shaqo - Målgruppe

Den gruppe, Shaqo ønsker at skabe en forandring for, er kendetegnet ved at bestå af flygtninge og indvandrere i alderen 18 til 60 år. Projektet henvender sig både til mænd og kvinder, men for alle gælder det, at de bor i Aarhus kommune. Nogle deltagere har en uddannelse fra hjemlandet, men for de fleste gælder det, at de er uden uddannelse. En del har været udsat for tortur og krig, hvilket har indflydelse på det psykiske velbefindende og tilliden til 'systemet'. Deltagernes forsørgelse er forskellig, de kan være visiteret på ledighedsydelse, få sygedagpenge, familiesammenført uden egen indtægt, på dagpenge eller på kontanthjælp, men alle er arbejdsledige. Deltagernes socio-økonomiske status er således også farvet heraf, idet de alle lever på offentlig forsørgelse og står uden for arbejdsmarkedet og dermed har lidt eller ingen kontakt til etniske danskere og deres kultur, hvilket bl.a. har betydning for deltagernes danske sprogkundskaber, ligesom det har betydning for deres evne til at fortolke dansk kultur.

### 5.1 Eksempler på generelle barriere-kendetegn for målgruppen

#### Systemiske barrierer

- **Manglende kendskab til det danske samfund**, uddannelsesmuligheder, jobmuligheder og dansk arbejdspladskultur. Det gælder også mange af de yngre, som er opvokset i familier på overførselsindkomster og stort set uden netværk uden for det etniske miljø
- **Manglende tiltro til systemet**. Mange er præget af, at det er nemmere at sige det, der forventes, nemlig "ja", men hvor forudsætningen for et gennemtænkt og realistisk valg mangler. Det betyder, at nogle kommer i gang med uddannelse og kompetenceudvikling, som på forhånd er dømt til at mislykkes.
- **Sygdomsforståelse og samarbejde med praktiserende læger**. Vi diskuterer "sygdom", graviditet og familieplanlægning. Hvornår er man syg, og hvornår betyder det, at man ikke kan passe et arbejde. Vi medvirker til oplysning og samarbejde med praktiserende læger.

#### Kulturelle barrierer

- **Kulturelle og sproglige misforståelser / tillidsforhold / tolk**. I fortsættelse af ovenstående punkt er det vores erfaring, at det oftest er sagsbehandlerens opfattelse, at når der har været tolkning, er der ikke sproglige misforståelser. Men vi oplever, at tolken ofte oversætter det, der bliver sagt uden at tage højde for den kulturelle del. Altså om det, der bliver sagt, også bliver forstået. Desuden kan manglende tillid til tolken, som ofte er meget ung, og én de måske kender, resultere i, at vigtige omstændigheder udelades.
- **Generelle imageproblemer** for visse grupper på arbejdsmarkedet bl.a. somaliere, som har et dårligt rygte.
- **Kulturelt og religiøst betingede barrierer**. Det kan dreje sig om bøn i arbejdstiden, om håndtering af rengøring af køkkener, hvor der er rester af svinekød, opfyldning af minibarer på hoteller mv. Mange af kvinderne har malede hænder, lange tørklæder og nederdele, som umuliggør f.eks. rengøringsarbejde.
- **Tab af status** – mange af mændene er frustrerede, fordi de traditionelt betragtes som hovedforsørgere, og de lider tab af status ved at være arbejdsløse. Da mange har været på kontanthjælp i årevis, vil det i nogle tilfælde medføre resignation og apati med fare for varig overførselsindkomst

#### Arbejdsmarkedsbarrierer

- **Virksomhedskultur på danske virksomheder**: Da deltagerne som nævnt ovenfor ofte ikke har haft job før, mangler de generelt kendskab til virksomheders kultur, ligesom de også

ofte mangler basal viden om det at gå på arbejde. Arbejdstempo og påklædning er også emner, vi tager fat på.

- **Arbejdstider:** I flere af de kulturer vi arbejder med, er der ikke tradition for, at mænd passer småbørn eller henter og bringer børnene fra institutioner. Derfor er det meget svært for mange kvinder med børn at arbejde uden for normal arbejdstid, ligesom det også er svært at påtage sig fuldtidsarbejde. Vi arbejder med at flytte grænser og give individuel vejledning.
- **Dansk:** Selvom mange har været i Danmark i mange år, har en del så dårlige dansk kundskaber, at det er en barriere for et job, derfor gennemføres undervisning i jobrettet dansk.

### Sociale barrierer

- **Netværk – hjælp til selvhjælp:** Der er ikke tradition for at bede hinanden om hjælp, fordi den enkelte kvinde er stolt over at kunne passe sine børn og sin familie. Der er desuden mange enlige mødre. Vi arbejder med begrebet netværk og netværksdannelse.
- **Familieplanlægning:** Mange har et kulturelt betinget ønske om mange børn, så også de store familier og mange graviditeter er en barriere for en fast tilknytning til arbejdsmarkedet. Vi tager emnet op med visse af deltagerne. Vi oplever også deltagere, som ønsker at blive gravide for at slippe for "systemets" krav.
- **Praktiske barrierer:** Hvis man ikke har penge til et taletidskort, kan man ikke oplyse telefonnummer til arbejdsgiver. Hvis man mangler penge til et buskort, kan man ikke komme frem osv. Vi sørger for at løse disse og mange andre lavpraktiske barrierer, og vi sikrer kontakt til både den enkelte og arbejdsgiveren eller uddannelsen.

Foruden målgruppen af flygtninge og indvandrere henvender projektet sig til eksterne samarbejdspartnere som arbejdsgivere, socialrådgivere, jobkonsulenter, politikere og uddannelsesinstitutioner.

## 6. Shaqo - Samfundssyn

Shaqos samfundssyn er ligesom menneskesynet nuanceret, fordi vi tror på, at virkeligheden og samfundet er komplekst, og at en beskrivelse af kompleksiteten medvirker til, at det, man vil, er kvalificeret og ikke blot bundet i ureflekterede forestillinger og forhåbninger.

### 6.1 Samfundets sammenhængskraft

Alle samfund er bundet op på noget fælles. Dette fælles kan med Emile Durkheims begreb betegne samfundets sammenhængskraft. Man kan dog tale om sammenhængskraft på flere måder, og begrebet har derfor flere betydninger jf. Henrik Lolle og Lars Torpe. Begrebet har ifølge Lolle og Torpe mindst tre betydninger:

For det første en socio-psykologisk. Her bestemmes sammenhængskraften af i hvilken grad, individet føler sig forankret i de sammenhænge, det indgår i. Ifølge den socio-psykologiske opfattelse har det betydning for både individ og samfund, at den enkelte indgår i identitetsskabende fællesskaber. Deltagelsen i det civile samfunds forskellige former for fællesskaber er af nogen blevet set som en vigtig faktor for dannelsen af en tværgående medborgersolidaritet. Andre har dog problematiseret en sådan sammenhæng, og det er derfor svært at sige noget generelt. I nogle situationer vil tætte sociale bånd være en ressource for at etablere åbne og tillidsfyldte relationer til omgivelserne, og andre situationer vil det ikke være en fordel, men mere være et udtryk for social kontrol.

For det andet en socio-kulturel betydning. Her defineres sammenhængskraft som et værdifællesskab knyttet til nationen – f.eks. en særlig form for ”danskhed” baseret på forestillinger om en fælles kulturarv, en fælles historie, et kristent livssyn eller et bestemt sindelag. Den kulturelle forankring af de sociale og politiske værdier tilskrives danskere, fordi de er danskere. De, der ikke er født som danskere, men som ønsker at blive en del af det danske fællesskab, må derfor tilegne sig disse værdier. Et konkret eksempel på den socio-kulturelle betydning er de krav, der stilles i forbindelse med opnåelse af dansk statsborgerskab.

For det tredje en socio-politisk betydning. Her defineres sammenhængskraft politisk som de værdier, borgerne i et givet land har ”valgt” at gøre fælles. Som eksempel herpå kan nævnes det, Habermas betegner som ”forfatningspatriotisme”. Forfatningspatriotismen er hverken uforanderlig eller alene retligt bestemt hos Habermas. Den er også bundet til en historisk fortolkningssammenhæng samt forankret i en politisk kultur – og det er en fortolkningssammenhæng og kultur, der hylder oplysningsidealene om respekt for det enkelte individ og for ligeværd.

Opfattelsen i Shaqo er, at man groft sagt kan sige, at de tre betydninger repræsenterer forskellige ”niveauer”. Næmlig et lavpraktisk niveau<sup>5</sup>, som knytter sig til det socio-kulturelle perspektiv. Et idealistisk niveau<sup>6</sup>, som knytter sig til det socio-politiske perspektiv og et idealistisk-internaliseret niveau, der udtrykkes lavpraktisk<sup>7</sup>, og som knytter sig til det socio-psykologiske perspektiv.

En anden måde at anskue begrebet sammenhængskraft er gennem begrebet social kapital. Social kapital udtrykker en form for sammenhængskraft, idet begrebet beskriver fælles måder at lade den kollektive handling og samværet. Her er sammenhængskraften dog hverken knyttet til bestemte værdier, symboler eller institutioner, men nærmere til kendetegn. Ifølge Robert Putnam er social

<sup>5</sup> Hvor lavpraktisk forstås som konkrete praktiske retningslinier for, hvordan man opfører sig for at være dansk

<sup>6</sup> Hvor idealistisk forstås som idealer, som man fortolker ud fra, og som man ønsker, at fællesskabet skal dreje sig om

<sup>7</sup> Hvor det idealistiske-internaliserede niveau, der udtrykkes lavpraktisk, forstås som retningslinier, der er internaliserede i individet samt idealistiske værdier, som individet udøver på et lavpraktisk niveau. Dermed er individet fælles med andre individer om at skabe et fællesskab, som er bundet op på idealer og som er udøvet gennem konkret lavpraktisk handling

kapital et spørgsmål om netværk, og man kan enten pleje det netværk, man er i og ikke se videre end dette, eller man kan dyrke en brobyggende adfærd.

### 6.2 Socialt netværk

Med socialt netværk forstås muligheden for at trække på andres ressourcer i et vist omfang. Socialt netværk har således overføringsværdi. Dette betyder, at man gennem sit sociale netværk bl.a. kan få åbnet visse døre f.eks. i forbindelse med, at man søger arbejde. Det sociale netværk er derudover med til at præsentere én for samfundets spilleregler, normer, forventninger og værdier<sup>8</sup> – særligt hvis man har en anden etnisk baggrund end dansk. Yderligere er det forståelsen i Shaqo, at socialt netværk, er det netværk, man knytter med andre mennesker. Det betyder, at man kan knytte et netværk, der enten er bredere eller smallere. Hvis man f.eks. kun har relationer til personer med anden etnisk baggrund end dansk og med en bestemt kulturel og religiøs baggrund, er det sværere at imødekomme samfundets spilleregler, fordi man ganske enkelt ikke kender dem eller fejlfortolker dem. I den sammenhæng skal det nævnes, at Lolle og Torpe påviser, at der er afgørende forskel imellem det tillidsforhold, som forældre og børn med anden etnisk baggrund har til omverdenen i forhold til etnisk danske forældre.

Når det drejer sig om tillid, kan der sondres mellem en konkret tillid til mennesker, man kender, eller som man føler sig forbundet med og en abstrakt tillid til mennesker i almindelighed herunder mennesker, man ikke kender, og som man ikke identificerer sig med. I det sidste tilfælde er der tale om social tillid, og det er den sociale tillid, der er interessant, fordi den udgør en generel tillid til omverdenen og dermed en tillid til, at andre også overholder normer, og at andre spiller efter de samme regler.

Når det drejer sig om reciprocitetsnormer, er der tale om normer, der baserer sig på forventninger om, at tjenester gengældes. Disse normer kan være knyttet til forventninger om at blive betalt tilbage i samme omfang, men de kan også være generaliserede. Når de er generaliserede er forventningerne mere diffuse i form af en tiltro til, at man nok får noget igen på et eller andet tidspunkt. Det er den sidste form, der er interessant i et social-kapital-perspektiv. Overholdelsen af normen hviler på, at alle overholder normen.

### 6.3 Sammenhængskraft, netværk og fællesskab

I Shaqo er det opfattelsen, at sammenhængskraften ikke er et enten eller, fordi sammenhængskraften uanset hvilket perspektiv, det belyses i, handler om netværk og fællesskab. Dermed handler sammenhængskraft om fællesskab på et lavpraktisk niveau, på et idealistisk niveau og et idealistisk-internaliseret-udtrykt-lavpraktisk niveau samt udtrykkes gennem social kapital. Det betyder, at sammenhængskraften er en blanding af ovenstående perspektiver. Eller mere præcist, så belyser de forskellige perspektiver sammenhængskraften, og tilsammen udgør de selvklart et mere nuanceret billede end hver for sig. Der tages dog afstand fra nogle elementer i de forskellige perspektiver. Konkret drejer det sig om opfattelsen i det socio-kulturelle perspektiv, at danskhed er forbeholdt etniske danskere, og at danskhed skal læres gennem konkrete som f.eks. dansk historie, hvis man som migrant til Danmark, vil være en del af det danske samfund. Samfundet er i bevægelse, og fordi migrationen af flygtninge og indvandrere netop er med til at skabe et nyt samfund, og dette er et samfund, hvor der jf. det socio-politiske er plads til individet og plads til forskellighed. Sammenhængskraften foregår dog også som nævnt på et lavpraktisk niveau i form af konkrete – f.eks. hvordan man på et lavpraktisk niveau stemmer i Danmark, når der er valg, eller at man skal sørge for at have madpakke med på arbejde. Alt dette er noget, der tillæres gennem deltagelse, hvorfor det socio-kulturelle perspektiv medtages – dog som nævnt uden en tilslutning til, at

---

<sup>8</sup> Her tænkes dog ikke på dansk kulturarv eller lignende, men nærmere på det, der binder samfund sammen – f.eks. tillid (eller mangel på samme) eller arbejdsmarked eller familie osv. Det kan helt konkret udmøntes i, at man gennem socialt netværk kan få viden, som kan omsættes til handling, så man kan få opfyldt de fælles menneskelige behov for fællesskab.

sammenhængskraften ligger i historien, religionen eller lignende, og at viden om dette gør, at man bliver mere dansk. Der bevares således plads til det socio-politiske niveau, hvor sammenhængskraften netop efterlader plads til individet og binder sig op på fællesskabets "valg" af normer og retningslinier. Valg står dog netop i citationsstegn, idet opfattelsen og erfaringen for det første er, at et valg kræver viden om det, man vælger og det, man vælger fra, hvilket ikke altid kan være tilfældet, idet mennesket som nævnt under menneskesyn handler fornuftigt i forhold til den viden, det har. Derfor vil nogle mennesker ikke vælge til og fra, men nærmere ubevidst bevæge sig hen mod noget og dermed fravælge noget ubevidst / ukendt. For det andet er det sådan, at det i nogle lande ikke er borgerne der vælger normer og retningslinier, men at de bliver dem påduttet – f.eks. gennem diktatur. Man kunne så i den sammenhæng sige, at disse lande har en lav grad af sammenhængskraft, men idet de på et socio-psykologisk niveau efterlever og lever under de fælles spilleregler, ville det være forkert at påstå noget sådant. Istedet vil det give mere mening at sige, at der er en bred sammenhængskraft forstået sådan, at flertallet efterlever de samme normer og spilleregler på et lavpraktisk og et idealistisk niveau, fordi de er opdraget og socialiseret gennem en bestemt type pædagogik, som f.eks. baserer sig på straf og belønning.

Det er opfattelsen i Shaqo, at det danske samfunds sammenhængskraft ikke stiller mennesker med anden etnisk baggrund end dansk udenfor, når man stiller samme krav og har samme forventninger til selvsamme gruppe – det vil sige, at man inkluderer<sup>9</sup> gruppen i fællesskabet ved bl.a. at stille krav, som er funderet i de værdier, som borgerne i Danmark har valgt at gøre fælles samt at udvise tillid. Tilliden udvises i Shaqo ved en tro på, at deltagerne *kan* arbejde og *vil* arbejde, når de blot bliver bekendt med, at arbejde er nøglen til fællesskabet og dermed anerkendelse og respekt. Der er altså til stadighed noget, f.eks. i form af anerkendelse, vi alle fælles stræber efter, noget vi er fælles om uanset nationale rødder og tilhørsforhold.

### 6.4 Fælles norm

I Danmark er den fælles referenceramme – bl.a. udtrykt gennem den fælles norm om selvrealisering men også igennem den fælles norm om at arbejde. Det er således opfattelsen, at sammenhængskraften i samfundet grundlæggende dannes af mennesket, idet mennesket er et socialt individ og altså naturligt har brug for at være en del af et fællesskab. Udover at Shaqo udviser tillid til deltagerne, er projektet og konsulenterne brobyggende i forhold til, at de bruger deres netværk til at få deltagerne i arbejde, men de er også brobyggende i form af, at de arbejder med deltageres barrierer og dermed støtter deltagerne i at få perspektiveret deres opfattelser, når det er nødvendigt. Dermed arbejdes der positivt med den sociale kapital, fordi den kapital, der søges overført til deltagerne, er kollektivt brugbar og ikke marginaliserende.

### 6.5 Demokrati

Det danske samfund bygger på en demokratisk tradition, som har sine rødder i en humanistisk indstilling – dvs. vi f.eks. ikke har dødsstraf og f.eks. har personlig ukrænkelighed. Demokrati, som det udfolder sig i Danmark, handler overordnet om frihed under ansvar, hvorved det bliver op til den enkelte at tage ansvar for sin frihed, samt tage ansvar for ikke at krænke andres frihed. I den forbindelse kan der peges på, at demokratiet, jf. Jørgen Christensen-Ernst, i høj grad sætter sin lid til den enkeltes indre ansvarlighed.

---

<sup>9</sup> Her forstås inklusion som inkluderende pædagogik og ikke som inkluderende demokrati, mængdelære eller mineralogi. Det betyder, at hensigten er, at alle skal have opfyldt deres behov. Dog tages der, modsat den inkluderende pædagogik, udgangspunkt i de menneskelige *fælles* behov (jf. Allard). Det er altså ikke hensigten at inkludere den enkelte i et omfang, hvor der tages hensyn til særegne behov frem for de behov der følger fællesskabet. Her tænkes bl.a. på, at fællesskabet er bygget op omkring arbejdsmarkedet i Danmark, og at det er det danske fællesskabs "behov" at borgerne arbejder, hvorfor der stilles krav og er forventninger om, at deltagerne i Shaqo indgår i samfundet på dette vilkår – nøjagtigt som der stilles krav og er forventninger til etniske danskere om selvsamme.



### 6.6 Komplexitet

Det danske samfund er i dag et komplekst samfund, som på mange måder nuancerer vor forståelse af måden at leve på. Her tænkes bl.a. på, at talemåden ”skomager bliv ved din læst” til dels er ude af trit med vor samtid, idet flere og flere vælger en uddannelse eller et job, som opfylder den enkeltes drøm. Det er i højere grad den enkeltes ønsker og drømme, der er i centrum i dag, hvorimod man for år tilbage i højere grad fik den samme uddannelse eller det samme job, som ens forældre havde bestridt. Ligeledes spiller medierne i dag en større rolle, idet verden med medierne er blevet større eller i al fald forekommer større. Opfattelsen i Shaqo er, at dette influerer på samfundsborgernes drømme på den måde, at drømmene bliver større end de var tidligere og ikke altid helt realistiske, fordi verden i højere grad synes inden for rækkevidde.

### 6.7 Kulturel frisættelse

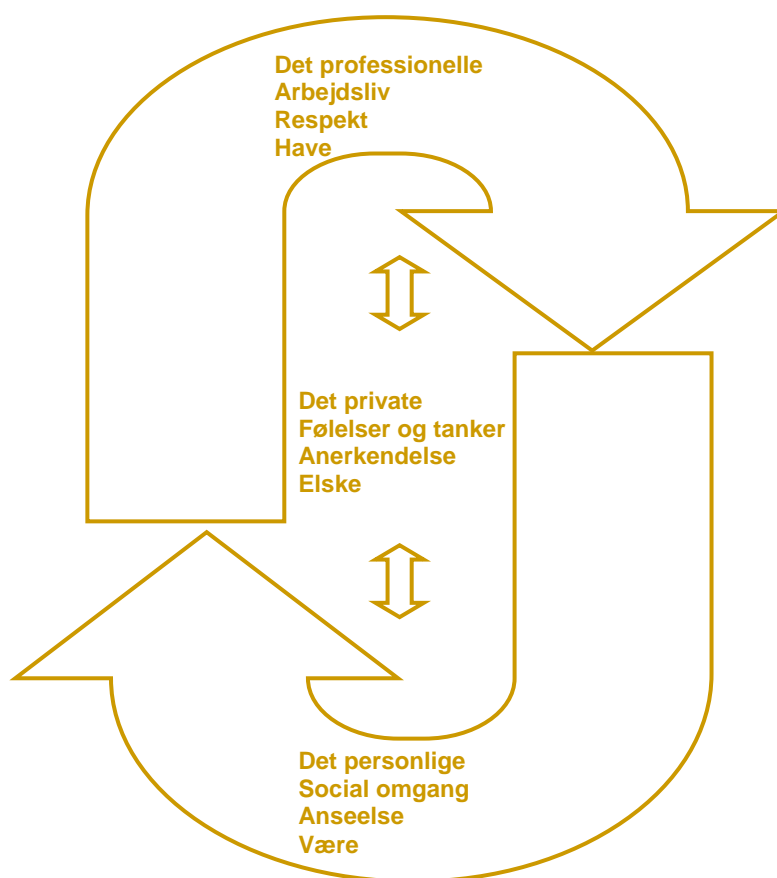
De samfundsborgere, der er opvokset i 60.erne, 70.erne og 80.erne, har lært at gøre oprør mod autoriteter og traditioner. Dette er kvindefrigørelsen bl.a. et udtryk for, men også opbygningen af Christiania, BZ-kulturen samt punk-kulturen er udtryk for dette. Dette kritiske syn på samfundet og ønskerne om at ændre samfundet er groft sagt indlejret i denne generations habitus – dvs. i den enkeltes syn på forholdet mellem menneske og samfund samt den enkeltes syn på børneopdragelse. Det betyder, at det skift, der skete med 90.ernes børneopdragelse, kan forstås som en reaktion på fortidens aktion. Hermed sagt, at børneopdragelsen i 90.erne satte den enkelte i centrum på en måde, der var helt ny. I 60.erne, 70.erne og 80.erne satte mennesket sig selv i centrum for samfundsudviklingen på en måde, hvor mennesket i langt højere grad end tidligere forholdt sig kritisk til samfundet, og det er i højere grad sådan i 90.erne, at mennesket sætter sig selv i centrum for sig selv. Mennesket fokuserer ligesom tidligere ikke på at forholde sig kritisk til samfundet, men forholder sig til sine egne muligheder og drømme. Det har haft den betydning, at ungdommen i dag i højere grad overskrider fælles normer og traditioner, ikke fordi de er samfundskritiske, men fordi det vigtige for denne generation er at realisere sig selv i fællesskabet. Fællesskabet eller samfundet er set i dette lys i højere grad åbent for den enkelte, og den enkelte kan i højere grad påtage sig den rolle, som han / hun synes er ideel. Sagt kortfattet med Zygmunt Baumanns ord, så overskrider den enkelte normer og traditioner for gængs adfærd i kraft af den enkeltes egne selvrealiseringsprojekter. Vi lever altså i et samfund, der sætter den enkelte fri til selv at definere det gode liv og hvordan, det skal leves. I den forbindelse bliver Thomas Ziehes begreb ”kulturel frisættelse” interessant. Oplevelsen i Shaqo er, at kulturel frisættelse ikke er et spørgsmål om, hvordan mennesket frigøres fra den ydre verden, men et spørgsmål om, hvordan den ydre verden inkluderes i mennesket. Dvs. hvordan det kulturelt frisatte individ bringer verden i spil.

### 6.8 Behovsopfyldelse er også et samfundsanliggende

Som nævnt bringer individet verden eller samfundet i spil ud fra sine egen drømme, men individet er også et socialt væsen, som påvirkes af det sociale og henter inspiration i sine omgivelser. Ud over at mennesket har disse fællestræk, er det også ens i forhold til at have behov. Disse behov er i høj grad ens, men det er omgivelserne, der muliggør opfyldelsen af dem. Derved er det et samfundsanliggende (og et familieanliggende) om og hvordan, man får sine behov opfyldt. Opfattelsen er, at bestemte behov kommer i centrum og bliver presserende at få opfyldt i kraft af det eksisterende samfunds muligheder. Mennesket kan undertrykke behov, hvis det ikke er muligt at få behovene opfyldt. Opfattelsen er dog, at behovsundertrykkelsen har en konsekvens, såfremt den står på for længe. Det kan være, at mennesket bliver indadvendt ved ikke at opleve anerkendelse, som anerkendelse er defineret i det fællesskab, han eller hun er en del af. Her tænkes på, at mennesket i Danmark f.eks. oplever anerkendelse gennem uddannelse, mens mennesket i Somalia f.eks. oplever anerkendelse gennem det at have en stor familie. Ved vedvarende behovsundertrykkelse kan mennesket i yderste tilfælde dø f.eks. behov for mad og drikke.

### 6.9 Professionel, personlig og privat

Opfattelsen, som knytter sig til erfaring med de tidligere Shaqo projekter, er, at det samfund, vi lever i, er et senmoderne samfund forstået sådan, at det danske samfund er bundet op på nogle sociale normer og "spilleregler" for, hvordan man omgås hinanden, og at de relationer, man danner, i høj grad kommer til i kraft af arbejdslivet. Det er ligeledes opfattelsen, at det kun er i det private liv, at man kan tale for det, man kunne kalde kulturel frisættelse. Denne skelnen mellem det professionelle, personlige og private handler mere præcist om, at det er forskelligt, hvordan man opfatter og fortolker på et privat og dermed følelsesmæssigt og kognitivt plan. Det særegent følelsesmæssige og kognitive liv udgør som nævnt under menneskesyn grundlaget for at optage det nye, mens det nye også påvirker det private – dvs. ens følelser og tanker (se model 3). Derfor kan man ikke separere det professionelle fra det personlige og private.



**Model 3 for relationel forståelse af det professionelle, private og personlige**

Respekten knytter sig i vort samfund til arbejdslivet, netop fordi det danske samfund i høj grad er bygget op omkring arbejdsmarkedet. Dette fokus på arbejdsliv og arbejdsmarked kommer til udtryk gennem den løn, man får og dermed det område, hvor man bor<sup>10</sup> og dermed også de relationer, man har mulighed for at knytte, fordi man oftest vil danne relationer til mennesker på arbejdsplad-

<sup>10</sup> Løn og boligform er, som nævnt tidligere, det, der danner grundlaget for den enkeltes socioøkonomiske status

sen eller i sit nærområde<sup>11</sup>. Løn, boligform og –sted indikerer hvilke habituelle vaner, man har for social omgang med andre i form af smagssymbolikker – kan man lide klassisk musik eller RnB, bor man i Gellerup parken eller i Skåde, opdrager man sine børn til at være religiøse i en grad, så det forhindrer deltagelse på arbejdsmarkedet eller religiøse i en grad, så de kan deltage på arbejdsmarkedet etc. Derfor er det afgørende grundsyn i Shaqo også, at integration kan opnås gennem selvforsørgelse og deltagelse på det danske arbejdsmarked – netop fordi det som nævnt giver respekt og mulighed for integration, og fordi respekten og arbejdslivet gør det muligt at blive anset og skabe relationer, som rækker videre ind i det danske samfund.

Det personlige plan bygger på fælles normer for samspil med andre – netop fordi mennesket *også* er socialt og har behov for social kontakt, og fordi mennesket har nogle fælles behov, som kun kan opfyldes i fællesskabet og gennem det sociale liv. Det private bygger derimod på anerkendelse af individuelle følelser og tanker. Dette behov for anerkendelse opnås i vort samfund gennem relationer, men disse relationer kommer til i kraft af det professionelle liv og udmøntes i det personlige liv i form af fælles normer, habituelle vaner og smagssymbolikker.

Som nævnt har de fleste deltagere manglende forståelse af dansk kultur og ikke mindst arbejdspladskultur og dermed behov for f.eks. at dyrke deres religion ved at bruge store tørklæder eller kjoler, når de er på arbejde. Dette behov er dog ofte svært at forene med det at kunne varetage et arbejde, fordi det strider imod dansk arbejdsmarkedskultur og dansk kultur i almindelighed at skilte med sin religion i professionelt regi. Som tidligere statsminister Anders Fogh engang udtrykte det, så hører religion privatlivet til. Denne opfattelse er meget udbredt i Danmark. Derfor står deltagerne i et dilemma i forhold til at bevare egne religiøse rødder og kultur på en kendt og ønsket måde samtidig med at blive en del af det danske samfund. Umiddelbart kan man tænke, at dette ikke burde være en udfordring for især flygtninge, som har været vant til at skulle nedtone – ja endda undertrykke - de religiøse aspekter i livet. Men idet en del flygtninge (og indvandrere) kommer til Danmark i den tro, at de her har frihed til at leve som de vil – dvs. frihed til at realisere sig selv, så bliver det et problem, fordi frihed i Danmark ikke er en øde ørken. Eller sagt med andre ord, frihed i Danmark er bundet op omkring og infiltreret i det danske samfund, et samfund, der som nævnt i høj grad er bundet op omkring arbejdsmarkedet, og som også er opdelt i en privat, personlig og professionel sfære, hvor det religiøse i høj grad knytter sig til den private sfære og dermed til følelser og tanker.

### 6.10 Et senmoderne samfund

Shaqo har ikke erfaring med, at samfundet er bundet op på et hav af sandheder og er derfor ikke et projekt, der baseres på det postmoderne og de postmoderne grundantagelser om, at alt i samtidens samfund er ligegyldigt, og at der findes et hav af sandheder for socialt samvær. Dog er det som nævnt en del af tidsånden, at den enkelte realiserer sig selv, og forstået på den måde, er der et hav af sandheder, fordi det er forskelligt, hvad man gerne vil realisere og realisere sig selv som. Fordi samfundet ikke er splittet, men netop hænger sammen i den fælles norm om selvrealisering, er det for os i Shaqo at se en udfordring i samtiden, hvordan samfundet kan rumme den personlige selvrealiseringsfrihed i samværet med andre. Vi tror på, at den rette vej er, at visse ting hører privatlivet til. Dette betyder også, at frihed ikke er en øde ørken, men at det har konsekvenser og kræver et ansvar at være et frit handlende menneske.

---

<sup>11</sup> Man har som oftest selvfølgelig kontakt med sin familie og dermed familiære relationer, men med tanke på social arv, er det opfattelsen, at den enkelte, fordi han er frisat, definerer sig selv gennem f.eks. arbejde og dermed danner tættere relationer til venner og kolleger end familie, i de tilfælde, hvor den enkelte familie ikke har samme smagssymbolikker og normer for social omgang med andre som éeliv. I de tilfælde, hvor den enkelte reproducerer familiens smagssymbolikker og normer for social omgang med andre, er familierelationer ikke medvirkende til at bryde social- og kulturel arv og dermed styrke integrationen, så den enkelte i højere grad kommer ud og væk fra ghetto områderne og ind i det danske samfund.

## 7. Udfordringer

Det pædagogiske mål hænger sammen med de udfordringer, deltagerne står over for, når ønsket er, at de bliver integreret. Derfor er det i det følgende hensigten at beskrive udfordringen og dernæst de mål, der knytter sig hertil.

### 7.1 Den pædagogiske udfordring

Udfordringen er først og fremmest, at så mange, som sandsynligvis i udgangspunktet har været mere ressourcestærke, end de er nu, har opholdt sig så mange år i Danmark med overførselsindkomst som forsørgelse. Mange har deltaget i en række beskæftigelsesprojekter og aktivering og har i begyndelsen haft håb om arbejde. Men da de selv har så lidt kendskab til arbejdsmarkedet og i mange tilfælde ikke er blevet mødt med en forventning om, at de kan og vil arbejde, så har det været nemt at ende i den passive rolle, mange befinder sig i. Grundet manglende tilknytning til arbejdsmarkedet er deltagerne oftest helt uvidende om, hvad det kræves at have et arbejde. Derfor er disse deltagere uforstående over for, at de ikke kan få arbejde, når de gerne vil. Det dansk, de i sin tid lærte på Sprogskolen, er i mange tilfælde blevet dårligere, da de bor i ghettoområder, hvor de overvejende taler deres eget sprog. Fordi de har været ekskluderet fra det danske arbejdsmarked, har mange af dem levet og boet i Danmark uden at have behov for at tale dansk, og ofte taler mange flygtninge og indvandrere derfor dårligt dansk. De har således en ringe forståelse og erfaring med det danske arbejdsmarked, idet de lever isoleret fra arbejdsmarkedet og den livsform, der følger med det at arbejde.

### 7.2 Social kontrol

På den måde har mange af de flygtninge og indvandrere, som har været her længe stort set uden kontakt til arbejdsmarkedet, måske også i højere grad fortsat en livsstil med mange børn, tidskrævende madlavning mv., så de på den måde kan føle sig accepteret. Derved har flygtninge- og indvandrergruppen søgt at få opfyldt menneskelige behov for fællesskab, respekt, anseelse og anerkendelse i flygtninge- og indvandrer miljøet. Et miljø, som er en subkultur i Danmark, og som ikke har arbejdsmarkedet som sammenhængskraft, men derimod familien og det sociale netværk. Denne sammenhængskraft i flygtninge og indvandrer miljøet søges fastholdt gennem social kontrol<sup>12</sup>, og det har yderligere været med til at marginalisere gruppen af flygtninge og indvandrere i forhold til arbejdsmarkedet.

### 7.3 Manglende videns- og erfaringskapital

I Shaqo er udgangspunktet for mødet med deltagerne inspireret af empowerment, og målet er, at deltagerne får kontrol ved at blive selvforsørgende. For at deltagerne kan opnå kontrol og blive selvforsørgende, er det nødvendigt, at de har en vis viden om arbejdsmarkedet og den kultur, der knytter sig hertil, hvilket vil medføre en holdningsændring, som igen vil have betydning for, at praksis og dermed deltagerens handling ændres. Deltagerne vil i kraft af mere viden blive bedre rustet til at træde ind på arbejdsmarkedet og dermed samle egne erfaringer og viden. På den baggrund kan der inspireret af den franske sociolog Pierre Bourdieu peges på, at deltagerne i Shaqo er nødt til at besidde to kapitalformer<sup>13</sup>: videnskapital og erfaringskapital. Forskellen på de to kapitalformer er, at videnskapital handler om kendskab til arbejdsmarkedet og det, der kræves for at varetage et arbejde – og altså er et "teoretisk" forhold, mens erfaringskapital er "knowhow" i forhold til at kunne

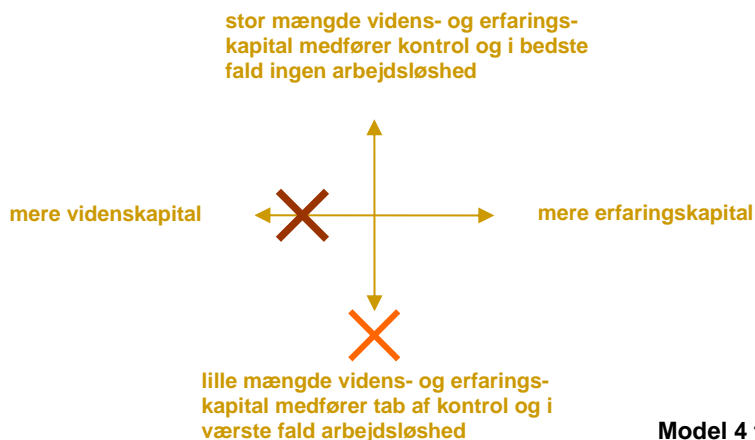
<sup>12</sup> Ligesom vi i Danmark også har social kontrol i forhold til krav om deltagelse på arbejdsmarkedet. Den sociale kontrol i de to miljøer (det etniske danske og flygtninge –indvandrer miljøet) er dog konstitueret og udtrykt forskelligt. I det etniske danske miljø er det i høj grad staten, som udøver social kontrol, mens det ikke er gældende i flygtninge- indvandrer miljøet, hvor det er naboer, familie og venner, der udøver social kontrol i forhold til at ville fastholde familien som det centrale omdrejningspunkt.

<sup>13</sup> Udgangspunktet er Bourdieus begreb: socialkapital, som er nuanceret og konkretiseret ved, at den er omskrevet til videns- og erfaringskapital. To kapitalformer som, når de knytter sig til det danske arbejdsmarked, indeholder viden om og erfaring med det danske arbejdsmarked. De er begge nødvendige at besidde for at kunne varetage et arbejde.

agere, så man er og bliver ved at være en del af arbejdsmarkedet. Erfaringskapital kan derfor betegnes som et "praktisk" forhold.

Videnskapital opnås gennem undervisning, vejledning, information, rådgivning og coaching, mens erfaringskapital opnås gennem deltagelse (f.eks. i praktik, men også ved aktiv deltagelse i projektet med ansvar for egen situation) og (samtale)refleksion over egen deltagelse i praktik og deltagelsen i projektet (dvs. fremmøde osv.). De to kapitalformer er således dem, der er i spil, når målet er at blive selvforsørgende, idet man for at kunne varetage og blive taget i betragtning til et arbejde er nødt til at vide noget om og have erfaring med arbejdsmarkedet og det arbejde, man skal varetage. For det meste medfører den ene kapitalform den anden, og kapitalformerne er således forbundne størrelser. Deltagerne placerer sig oftest ved at besidde en lille mængde videns- og erfaringskapital, men det er forskelligt, om de har mere videnskapital eller erfaringskapital. Nogle deltagere kan f.eks. godt have haft et arbejde i det etniske miljø, mens de har boet i Danmark, hvorfor de har mere erfaringskapital med det danske arbejdsmarked, mens de ingen videnskapital har om det danske arbejdsmarked. I langt de fleste tilfælde besidder deltagerne dog lige dele erfaring og viden – dvs. ingen erfaring og ingen viden. Dette er illustreret nedenfor i model 4. Størstedelen af deltagerne placerer sig grundet den ringe erfaring med og viden om arbejdsmarkedet med få ressourcer som angivet af den orange markering i model 4, idet de er i en position uden for arbejdsmarkedet og uden viden om arbejdsmarkedsforhold. Formålet med Shaqo er at give deltagerne viden om arbejdsmarkedet, arbejdsmarkedsforhold og den kultur, der knytter sig hertil samt at støtte deltagerne til at blive kompetente til at varetage et arbejde og blive en del af det danske arbejdsmarked. Altså et ressourceløft. Dette illustreres med den brune markering i model 4.

De to kapitalformer er indlejret i det, Bourdieu betegner habitus. Habitus bestemmer, hvordan verden anskues og opdeles og er dermed bestemmende for den enkeltes smag med hensyn til fx job-ønsker (taxachauffør frem for lagermedarbejder eller i yderste tilfælde arbejdsledig frem for ansat). Det betyder, at deltagerens erfaringsgrundlag med og viden om arbejdsmarkedet har stor betydning for, hvorvidt han / hun er arbejdsmarkedsparat samt, hvordan han / hun er arbejdsmarkedsparat – dvs. hvilke forventninger deltageren har til projektet og fremtidige arbejdssituation. F.eks. har nogle deltagere forventning om at komme direkte i arbejde, men idet de har været uden for arbejdsmarkedet, er det oftest nødvendigt med en praktik og dermed en forventningsafstemning. Andre deltagere har måske svært ved at se, hvorfor det er godt at arbejde. Derfor går en stor del af undervisningen og coachingen også ud på, at deltagerne bliver bevidste om dansk arbejdsmarkedstradition og betydningen af at have arbejde i Danmark, når ønsket er at være en del af fællesskabet.



**Model 4 for deltageres placering på arbejdsmarkedet med udgangspunkt i deltagerens arbejdsmarkedsressourcer**

### 7.4 Arbejdsgiveres kulturforståelse

Ud over at det manglende erfaringsgrundlag og den manglende viden om arbejdsmarkedet har betydning for den enkeltes arbejdsmarkedsparticipation, har den manglende deltagelse på arbejdsmarkedet også betydning for arbejdsgiverens kulturforståelse – dvs. forståelse for, hvad det er flygtninge og indvandrere kommer fra og dermed hvilken betydning, dette har for deres arbejdsmarkedsressourcer og -barrierer. For nogle flygtninge og indvandrere betyder religion fx at de faste i ramadanen, og at de i forbindelse med faste har mindre energi, mens de omvendt står fuldt til rådighed op til jul og derfor kan afløse de kolleger på den pågældende arbejdsplads, som gerne vil holde ferie. Arbejdsgiverens kulturforståelse er grundet flygtninge og indvandreres lave deltagelse på arbejdsmarkedet således ofte meget ringe.

### 7.5 Ringe uddannelsesbaggrund og dårlig integration

Gruppen af unge flygtninge og indvandrere er i meget høj grad repræsenteret i det danske kontanthjælpssystem, og mange af dem har kun gået i grundskole. Således har **63 pct.** af de danskfødte efterkommere af indvandrere mellem 15-69 år i Aarhus kun gået i grundskole, men det er især de 15-30 årige, der fylder i statistikken. Tallene matcher således langt fra Aarhus Kommunes og Regeringens mål om at 95 pct. af en ungdomsårgang minimum skal have en grunduddannelse. Desuden har to ud af tre efterkommere af flygtninge og indvandrere i Aarhus ingen uddannelse overhovedet, der rækker ud over grundskolen, og tallene er stigende, mens tallet for etniske danskere er faldende (JP Aarhus, 27.01.2013). Mange unge af anden etnisk baggrund vælger simpelthen uddannelse fra, hvilket er alarmerende set i lyset af SFI rapporten "Mange veje til integration" (SFI, 2003) som peger på, at dårlig integration skyldes dårlige sociale kår – dvs. ingen uddannelse, ingen job, dårlig økonomi o.l. Dette er i tråd med vores erfaringer med målgruppen forstået på den måde, at den er præget af disse dårlige forudsætninger og er langt fra arbejdsmarkedet og længere væk fra uddannelsessystemet.

### 7.6 Dansk

Selvom mange har været i Danmark i mange år, har en del så dårlige danskkundskaber, at det er en barriere for et job og i det hele taget for integrationen, derfor har vi i Shaqo undervisning i dansk. Det tilbud, som Shaqo gennemfører for målgruppen, er FVU dansk for Flygtninge, fordi de efter 3 år har opbrugt deres ret til den indledende undervisning i dansk, som bliver gennemført af Lærdansk i Aarhus Kommune. FVU dansk er egentlig ikke den form for dansk, de har brug for, fordi undervisningen er rettet mest mod skriftlig dansk herunder grammatik, og de fleste fra Shaqo målgruppen har aldrig lært grammatik, da de har gået meget lidt i skole og derfor ikke har sproglige forudsætninger fra hjemlandet. Desuden forstærkes problematikken, ved at målgruppen på mange måder er opgivet af "systemet" og overladt til sig selv. Det betyder, at de er isoleret og isolerer sig selv væk fra det danske samfund i de ghettoer, hvor de bor. Resultatet er, at det danske, de kunne, forringes, og mange af vores deltagere, som har været i DK i 10 eller 15 år kan næsten ingen dansk, og der er ingen relevante tilbud til dem. De bliver ikke udfordret på deres dansk niveau, der bliver ikke stillet krav, og da de lever afsondret, oplever de ofte ikke selv deres sprogkundskaber som et problem, som de selv er ansvarlige for at gøre noget ved, og de mangler derfor motivation for at blive bedre til dansk.

Det er således vores erfaring, at dansk niveauet og evnen til kommunikation med danskere og det danske samfund er meget ringe og opleves faldende for en stor del af vores målgruppe. Med det rigtige tilbud, vil der langsomt kunne påbegyndes en positiv udvikling af det sproglige niveau og dermed støtte til integrationen – både i forhold til arbejde, familie og børn.

Vi hjælper ofte deltagere med kontakt til myndigheder. Et konkret eksempel er, at vi skulle ringe til udlændingestyrelsen for Jean Pierre, som er fra Congo, og har været flygtning i DK i 8 år. Der skulle udredes nogle ting, som vores konsulent forsøgte at hjælpe med, idet hun forklarede, at hun ringede på vegne af Jean Pierre, som er meget dårlig til dansk. Medarbejderen fra Udlændinge-

styrelsen sluttede med at sige, at han skulle sende et brev med forklaring af sagen! Vi oplever, at "Systemet" - selv den del, som har direkte med målgruppen at gøre, ingen anelse har om, at der findes tusindvis af borgere med anden etnisk baggrund, som på trods af mange år i Danmark stort set ikke forstår dansk og ikke kan gøre sig forståelig.

### 7.7 Den sociale arv og udfordringer af målgruppens forældreevne

Vores deltagere elsker selvfølgelig deres børn ligesom vi, men der er mange udfordringer. Dansk-niveauet gør en ligeværdig kommunikation med sundhedsplejersker, jordemødre, læger, børneinstitutioner, skoler mv. meget vanskelig, og usikkerhed og angst medfører ofte, at vores deltagere ikke medvirker i forældresamarbejde og holder sig helt væk. Det gør, at deres børn ingen kontakt har med danske klassekammerater og næsten aldrig deltager i fælles arrangementer, fødselsdage o.l.

Abdirashid Sheikh, formand for Somali Community in Denmark, udtrykker det således:

*"I foreningen Somali Community i Aarhus oplever vi en yderst bekymrende udvikling blandt visse somaliske familier i forhold til forældrenes evne til at tage vare på deres børn. Vi ser desværre stadig flere somaliske børn i mistrivsel og stadig flere forældre, som får tvangsfjernet deres børn. Én af hovedårsagerne er isolation og manglende forståelse for dansk kultur og samfund og dansk børneopdragelse. Mange somaliere oplever forvirring og utryghed – de er klemt mellem to meget forskellige kulturer."*

Det er vores erfaring, at denne udfordring påvirker både børnenes og de voksnes trivsel og muligheder for at blive integreret. En stor del af vores målgruppe er muslimer med stort set manglende indsigt i den kultur og den viden, som ligger til grund for den pædagogik, som benyttes i danske børneinstitutioner og skoler, og som danner basis for den opdragelse, danske børn bliver udsat for. De lever som sagt isolerede i ghettoer med risiko for at blive fastholdt i forældede mønstre under stærk social kontrol.

Denne udfordring tager vi os også af, idet hele formålet med Shaqo er integration af deltagerne ikke mindst gennem arbejdsmarkedet og for at nå dette mål, underviser vi også i danske samfunds- arbejdsplads- og arbejdsmarkedsforhold.

### 7.8 Bandekriminalitet

For de unge gælder det, at de er i høj risiko for at blive involveret i bandekriminalitet. Rapporten "Undersøgelse af Rockere og Bandemedlemmers opvækstforhold" (Justitsministeriets Forskningskontor, 2012) viser, at risikoen for at blive involveret i en bande øges når:

- personen tidligt har været involveret i kriminalitet
- personen har haft en kriminel omgangskreds under opvæksten

Dermed bliver det tydeligt, at nærmiljøet og dermed den sociale arv i bredere forstand end familie har stor betydning for, hvorvidt den enkelte bliver en del af en bande. Det er således ikke alene de undersøgte familieforhold eller personlige problemer under opvæksten, der forklarer, at den unge bliver en del af en bande. Det er nærheden til det kriminelle miljø, der er afgørende for, at man bliver en del af en bande, og den er netop karakteriseret ved:

- fysisk nærhed - dvs. opvækst i storbyer
- etnisk art, da de lokalt forankrede bander primært inkluderer personer med anden etnisk oprindelse end dansk
- adfærd og omgangskreds i 15-18 års alderen

På den baggrund er det ikke underligt, at f.eks. Gellerupparken i Brabrand, Aarhus er kendt for kriminalitet, og at de kriminelle bander bl.a. bor her ofte under dårlige sociale kår (dårlig økonomi). Herved er der større risiko for, at unge med anden etnisk baggrund end dansk i Ghetto miljøerne kommer ud i kriminalitet og bliver en del af bandemiljøet.

### 7.9 Radikalisering

For de unge gælder det, at de i høj grad er i risiko for radikalisering med rod i ekstremistiske holdninger. Med reference til analysen, "Radikaliseringens gåder" (Rasmussen, Torben Rugberg, Center for mellemøstlige studier, 2010) har radikalisme ikke nogen særlig tilknytning til Islam. Dog er der de senere år set flere eksempler på, at radikaliseringen blandt visse grupper – herunder gruppen af unge mennesker som har en anden etnisk baggrund end dansk - er blevet mere udbredt. Det er, inspireret af artiklen "Dynamikker i ekstremistiske miljøer" (Crone, Manni, Ph.d og Seniorforsker ved Danish Institute for International Studies, 2010), endvidere opfattelsen, at voldelig ekstremisme ikke nødvendigvis starter med religion eller ideologi, men starter med et ønske om at udtrykke modstand eller gøre en forskel. Dette ønske kan så medføre, at personen tilegner sig en ekstremistisk holdning. Desuden er det opfattelsen, at ekstremistiske miljøer ikke kun ansøres af ideologi, men også af begivenheder – f.eks. var der stor bevågenhed på Al Qaeda i forbindelse med 9.11 bombeattentatet i USA, og i den forbindelse var det nemmere at tiltrække folk til organisationen. Ofte er det også sådan, at unge i højere grad selv opsøger ekstremisterne f.eks. gennem hjemmesider, hvor de så kommer i kontakt med en "fortaler", men vi oplever også, at repræsentanter for radikale miljøer og sympatisører af Al Qaeda tager ud og rekrutterer også i ghettoområder i Aarhus f.eks. i forbindelse med rekruttering af "hellige krigere", hvor indsatsen synes meget velorganiseret. For at kunne lade sig rekruttere, er det nødvendigt med en forbindelse, der rækker videre, og det kan meget vel antages, at den unge vil gå længere, når han har fået kontakt til en organisation i udlandet, end han ellers ville, fordi han i højere grad kommer til at føle sig som en del af en større sag.

Opsummeret er synspunktet at:

Med den stigende radikalisering herhjemme, hvor nogle unge f.eks. rejser til Syrien, er det nødvendigt at skabe en "os" kultur i stedet for en "os og dem" kultur – en nuanceret kultur i stedet for en sort / hvid kultur. Radikalisme opstår gennem et ønske om at gøre en forskel til fordel for den sag, man finder er rigtig. Når man føler, man står uden for eller er under tryk fra flertallet i forhold til ens livsstil og holdninger, er det naturligt, at man vælger at kæmpe mod det flertal, som man står udenfor. Den måde, man vælger at kæmpe på, afhænger af de muligheder, man har for at vinde. Hvis man grundlæggende ikke har tilegnet sig demokratiske spilleregler gennem f.eks. uddannelse, vil ens spille-rationale blive et andet, og man vil f.eks. spille med musklerne frem for intellektet. Idet (ekstremistiske) miljøer altså også ansøres af begivenheder, der former en mulighedshorisont, mener vi, uddannelse kan være medvirkende til at:

- den enkelte får demokratiske og (ud)dannede muligheder for at "kæmpe" sin sag
- uddannelse i sig selv bliver en begivenhed i den enkeltes liv, der ansører til, at den enkelte handler som demokratisk medborger
- den enkelte bliver oplyst og har dermed mulighed for at træffe et reelt valg i forhold til i hvilken retning, de gerne vil påvirkes
- den enkelte får gennem uddannelse et mere nuanceret blik på, hvad der f.eks. foregår i Syrien, idet de påvirkes af dialogen med f.eks. klassekammerater og lærere
- den enkelte i højere grad bliver demokratiske aktivister, hvorved udviklingen af voldelige grupper mindskes

I Shaqo påvirker vi til uddannelse både direkte i forhold til unge, men også i forhold til forældrenes holdninger, ligesom vi er en aktiv samarbejdspartner i forhold til politi, skoler og kommunen. Vi kan



med den tillid, vi nyder i de etniske miljøer, opnå kontakt og dialog med grupper, hvor "systemet" må opgive.

### **7.10 Udfordringen opsummeret**

Udfordringen, når den opsummeres, er, at mange flygtninge og indvandrere:

- Står uden for arbejdsmarkedet
- Er på offentlig forsørgelse
- Har ringe viden om og erfaring med arbejdsmarkedet
- Har urealistiske forestillinger om egen værdi som arbejdskraft
- Har meget ringe kulturforståelse
- Ikke taler dansk særlig godt
- Er i fare for at blive radikaliserede
- Er i fare for at begå og involvere sig i bandekriminalitet
- Har forældreevner, der ikke stemmer overens med børnenes behov i et dansk samfund
- Mangler de fornødne ressourcer for at være arbejdsmarkedsparate
- Fastholder hinanden i en position uden for arbejdsmarkedet via social kontrol

## 8. Pædagogiske mål

### 8.1 Integration

I forlængelse af Allards teori kan man sige, at Shaqo er et integrationsprojekt, der tager udgangspunkt i at hjælpe flygtninge og indvandrere med at få opfyldt behovet for 'at have' og dermed indirekte hjælper til at få opfyldt behovet for 'at være' og 'at elske' og dermed opnå respekt, anseelse samt mulighed for at danne relationer med danskere og andre etniske kulturer end deres egen. Projektets udgangspunkt er, som nævnt, en tro på og erfaring med, at deltagerne kan og vil arbejde – også selvom det kræver, at de ikke kan dyrke deres religion i arbejdstiden på arbejdspladsen, men må dyrke den i pauser og fritid.

Udgangspunktet er at styrke den enkeltes sociale mobilitet. Der er således ikke fokus på, at den enkelte skal eller ikke skal tilpasse sig. I stedet er fokus, at deltagerne bliver økonomisk og socialt integrerede og får hjælp til at få nedbrudt de barrierer, som hindrer dette. Målet med integrationsprocessen kan således inspireret af Peter Nannestad defineres som en proces, hvis resultat er, at etniske minoriteter er økonomisk og socialt ligestillet med majoriteten af befolkningen. Projektets hensigt er således ikke at nedtone eller fremhæve assimilation, idet erfaringen er<sup>14</sup>, at det enkelte menneske besidder et vist rationale og på baggrund af dette og viden om omverdenen og omverdenskrav<sup>15</sup> kan træffe rigtige og fornuftige beslutninger for sig selv – herunder om i hvilket omfang og på hvilken måde, mennesket vil integrere sig selv. Der er, som det måske er blevet tydeligt, tale om, selvintegration. Dvs. integration, hvor det i sidste ende er den enkelte, som tager ansvar for egne handlinger – empowerment.

Som samfundet er i dag, hvor en del flygtninge og indvandrere lever afsondret i ghetto områder, står deltagerne i en situation, hvor de bliver nødt til at afbalancere deres behov for anerkendelse i flygtninge og indvandrer miljøet, hvis de vil respekteres i Danmark. Det er deltagerens ansvar, og med coaching og undervisning bliver deltagerne støttet og bliver bevidste om deres valg. Da de vil og kan arbejde, når de har forstået betydningen af arbejde som en nøgle til fællesskabet, betyder denne bevidsthed, at deltagerne i meget stort omfang vælger at bruge f.eks. et mindre tørklæde og undgå at have stor kjole på for at opnå at få et arbejde. Mange deltagere har også forbehold for at arbejde med svinekød og alkohol, og nogle har endda også forbehold for at arbejde steder, hvor der bliver spillet musik. Gennem oplysning i form af coaching og undervisning lykkedes det som oftest at flytte deres holdning fra ikke at ville til at ville.

At flygtninge og indvandrere kommer i arbejde er således et skridt ind i det danske samfund. Det er et skridt, der også betyder, at etnisk kultur mikses. Håbet er på sigt, at det danske multikulturelle samfund også viser sig på arbejdsmarkedet, så det bliver almindeligt for både etniske danskere og borgere af anden etnisk baggrund, at de i højere grad er en selvfølgelig del af arbejdslivet.

### 8.2 Empowerment og en helhedsorienteret indsats

Shaqo betyder arbejde på somalisk og forstås på arabisk, og det er et integrationsprojekt, som har til mål at integrere flygtninge og indvandrere, ved at de får en tilknytning til arbejdsmarkedet og bliver selvforsørgende. Projektet bygger på empowerment og kulturforståelse, idet erfaring fra Shaqo viser, at for at kunne frigøres fra offentlige ydelser er det vigtigt at have en forståelse af dansk kultur både i mødet med en arbejdsgiver, men også i mødet med kolleger og offentlige instanser. Med en forståelse af dansk kultur, bliver det muligt at fortolke danskernes adfærd i det rette lys. Uden kulturforståelse sker der mange misforståelser, som ikke er hensigtsmæssige for

<sup>14</sup> Denne erfaring har vist sig konkret i forhold til at det er forskelligt hvordan flygtninge/indvandrere får tilknytning til arbejdsmarkedet

<sup>15</sup> Det kan f.eks. være kravet om at være til rådighed for arbejdsmarkedet

den enkelte eller for samfundet, når ønsket er at blive en del af det danske fællesskab og dermed arbejdsmarkeds-fællesskabet,

I projektet Shaqo arbejdes der, som nævnt, med udgangspunkt i empowerment, som handler om at støtte den enkelte til at få kontrol over egen livssituation. Sherry Arnstein publicerede i 1969 modellen 'Ladder of Participation', der beskriver forskellige faser i et empowerment-lignende forløb. Equal Danmark har inspireret af Arnsteins model udviklet en model i form af et "barometer", som kan pege på, hvor langt man er fra at opnå empowerment – dvs. hvor langt man er fra at være frigjort.

Når denne model sættes i sammenhæng med Shaqo, bliver det tydeligt hvilke mål, der er for deltagerne, og hvor de er i empowermentprocessen.



### Model 5 for et empowerment-lignende forløb

Alle trinene har oplysning som omdrejningspunkt, hvilket betyder, at oplysning om arbejdsmarkedet og dansk kultur har forskellig fokus afhængigt af, hvor den enkelte deltager befinder sig. Derfor kan det tilføjes til modellen, at:

Trin 1: Deltagerne oplyses og coaches om sammenhænge i dansk samfundskultur

Trin 2: Deltagerne oplyses og coaches om dansk arbejdsmarkedskultur

Trin 3: Deltageren vejledes på et praktisk plan i forhold til den oplysning, deltageren har fået

Trin 4: Deltagerne oplyses og coaches i i forhold til, hvordan personlige problematikker (barrierer), som hindrer job, kan løses

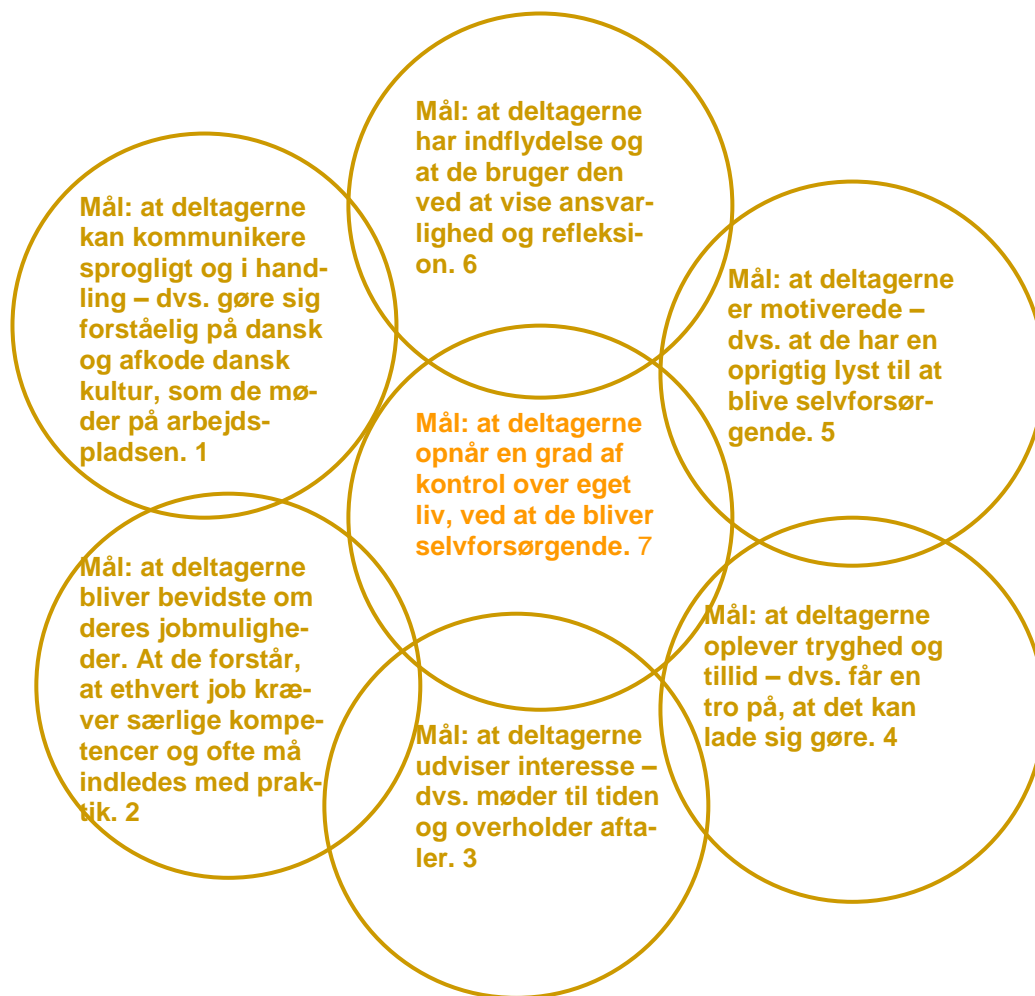
Trin 5: Deltagerne oplyses og coaches om hvilke job, der er at søge og på den baggrund skabe dialog

Trin 6: Den oplysning, deltagerne har fået, afprøves på en arbejdsplads

Trin 7: Deltagerne er selvhjulpne på baggrund af den erfaring og oplysning, de har fået i forhold til de udfordringer, et aktivt arbejdsliv medfører

Dermed bliver det tydeligt, at empowermentprocessen i Shaqo består af det, man kan kalde viden om og erfaring med praksis. Der er altså tale om et helhedssyn forstået sådan, at Shaqo arbejder med deltagerne på både et kognitivt plan og et handlings-plan.

Ud over at tage højde for 'det hele menneske' er 'Ladder of Participation' tilpasset Shaqo, så helhedssynet også er medtænkt på den måde, at der ikke er tale om en lineær empowerment-proces, men nærmere en proces, som er tilpasset den enkelte. Det viser sig bl.a. ved, at der er taget højde for, at mange af deltagerne i høj grad er i en situation, hvor de har en forskellig, men meget ringe forståelse af det danske arbejdsmarked, idet mange af dem aldrig har haft et reelt arbejde. Deltagerne har også forskellige forudsætninger for at kunne blive selvforsørgende – sagt med andre ord, det er forskelligt hvilke ressourcer, deltagerne har og dermed forskelligt, hvor der er behov for støtte. Metoden til at opnå de beskrevne mål tager udgangspunkt i balance mellem den enkelte deltagers ressourcer og de krav, der skal honoreres. Holdningen er, at det er respektfuldt at stille krav, *men* at det også skal gøres respektfuldt – dvs. med udgangspunkt i en forventningsafstemning og dermed med udgangspunkt i deltagerens ressourcer. Denne tilgang indebærer, at der til enhver tid er forventninger til deltagerne om at tage ansvar for at honorere krav. Dermed tager deltageren ansvar for egen situation. Modellen adskiller sig fra 'Ladder of Participation' ved, at der ikke er tale om en 'trin for trin' model. I stedet er der tale om en model, hvor der sættes ind på ét eller flere områder fra begyndelsen afhængig af, hvad der er behov for. Modellen kan på den baggrund illustreres således:



**Model 6 for empowerment tilgangen i Shaqo**

Konsulenterne har således forskellige "roller" i forhold til deltagerne afhængig af hvilken støtte, deltagerne har brug for samt afhængig af deltagerens kulturelle og / eller religiøse baggrund..

### 8.3 Empowerment og integration

Empowerment og integration kan umiddelbart forstås som modsætninger, når empowerment forstås som frigørelse og integration som assimilation. Som nævnt er forståelsen af integration dog ikke assimilation i Shaqo, men nærmere at deltagerne kan leve side om side med andre borgere i Danmark både privat og på arbejdsmarkedet.

Det betyder, at deltagerne kan sige velbegrunderet nej til et job eller en praktik, og at de er bevidste om, at et nej har konsekvenser, og den yderste er, at de ikke er til rådighed for arbejdsmarkedet og dermed mister forsørgelsesgrundlag. På den måde er de ligestillede med resten af befolkningen og dermed ligeværdige.

Deltagerne er "frigjorte" idet ligestillingen medfører, at deltagerne bliver mere socialt mobile og dermed får mere magt over eget liv. Magten delegeres således ud til deltagerne, og det er så op til dem at bruge den og tage stilling, men samtidig altid at kende konsekvenserne af deres valg, og at de på den måde tager ansvar for eget liv.

### 8.4 Inklusion

Inklusion handler i den gængse forståelse om, at flertallet kan rumme mindretallet, og at flertallet om nødvendigt ændrer rammer og strukturer, så mindretallet kan rummes. Det pædagogiske mål i Shaqo er dog ikke funderet i et ønske om at ændre arbejdsmarkedets centrale position i det danske samfund eller at ændre på de eksisterende rammer og strukturer. Målet er funderet i en accept af rammer og strukturer, og at arbejde er en nødvendighed i Danmark og en accept af, at der eksisterer magt, og at der er en magtfordeling. Vi oplever, at ved den indsats, vi gør i Shaqo i forhold til at forberede deltagerne på kravene på arbejdsmarkedet og ved den opfølgning, vi altid tilbyder arbejdsgiveren, så påvirker vi samtidig arbejdspladserne til at blive mere rummelige. De deltagere, som bliver helt eller delvist selvforsørgende er derfor vigtige brikker i forhold til at udvikle et mere rummeligt arbejdsmarked.

Med udgangspunkt heri handles der her og nu for en gruppe samfundsmæssigt ekskluderede mennesker<sup>16</sup>, så de får mere magt og kan bruge den magt til at tage ansvar for eget liv ved at træde ind eller forblive ude af arbejdsmarkedet med de konsekvenser, det så medfører.

### 8.5 Opsummering mål

Opsummeret er de pædagogiske mål:

- At deltagerne bliver motiverede for arbejde og praktik
- At deltagerne bliver arbejdsmarkedsparete, herunder
  - At deltagerne bliver fagligt kompetente, så de kan varetage et givent arbejde
  - At deltagerne bliver kulturelt kompetente, så de kan omgås danske kolleger og kommunikere med arbejdsgiver
  - At deltagerne får et realistisk syn på egen arbejdsmarkedsværdi, og hvad der kræves for at få et arbejde
- At deltagerne kommer i praktik og arbejde
- At deltagerne tager og fastholdes i uddannelse i de tilfælde, det er relevant
- At deltagerne bliver selvforsørgende
- At deltagerne bliver integreret ved at blive socialt mobile
- At deltagerne opnår frigørelse (empowerment) gennem at kunne træffe selvstændige og reelle valg om egen forsørgelse og erkende konsekvenserne af deres valg

### 8.6 Effekt af mål

Ønsket med projekt Shaqo er dermed, at ledige flygtninge og indvandrere kommer i beskæftigelse og får tilknytning til arbejdsmarkedet. Effekten af projektet er, at flygtninge og indvandrere i langt højere grad integreres på arbejdsmarkedet og bliver selvforsørgende. Derved er integration et nøgleord, idet deltagelse på arbejdsmarkedet betyder, at den enkelte integreres mere i det danske

---

<sup>16</sup> Her forstås, at deltagerne i Shaqo er ekskluderede, fordi der har hersket en vis ligestyldighed i forhold til at ville dem gennem at stille ligestyldige krav om at deltage på arbejdsmarkedet. Deltagerne har dermed ikke fået værktøjer i form af viden om det danske samfund til at kunne vælge arbejde til eller fra

samfund, som netop er bygget op omkring arbejdsmarkedet. Deltagelse på arbejdsmarkedet står således centralt i forhold til den enkeltes bidrag til velfærden og de goder, vi alle nyder godt af.

Projektet er desuden medvirkende til at:

- øge deltagernes kulturelle indsigt i det danske samfund og dermed også det danske arbejdsmarked gennem uddannelse, undervisning, oplysning og praktik
- deltagerne integreres og bliver selvforsørgende
- forøge arbejdsstyrken
- nedsætte de sociale udgifter
- forbedre den sociale arv for børn af forældre på overførselsindkomst
- styrke deltagernes sociale mobilitet
- skabe bedre trivsel for målgruppen
- mindske fordomme
- deltagerne bliver medspillere i stedet for modspillere af det danske samfund

## 9. Shaqo - Pædagogiske principper

Shaqo er baseret på en række principper, som er funderet i vort menneske og samfundssyn:

### 9.1 Respekt

Respekt kommer af det latinske ord respectus og betyder "seen tilbage" og respicere "se tilbage, tage hensyn til". Det at "se tilbage" kan forstås på to måder og ganske sikkert flere endnu. I Shaqo forstår vi det at "se tilbage" som at kunne navigere, fordi det at "se tilbage" kræver, at man ved "hvad frem er", og "hvor man står". Uden at vide hvor man står, og hvilken vej frem er, er man så at sige uden handlingsmuligheder. Derfor handler respekt også om at stille krav og have forventninger, fordi den enkelte har brug for hjælp og støtte til at kende vejen frem. Men da ordet også knyttes til at tage hensyn til, vil kravene og forventningerne altid være med udgangspunkt i den enkelte dvs. hvilke ressourcer, den enkelte har, og hvad den enkelte kan modsvare af krav og forventninger. Da vi vil noget med deltagerne i Shaqo, dvs. flytte dem fra et sted til et andet og skabe rum for denne bevægelse, er vi nødt til at møde deltagerne med respekt. Vi tror på og har erfaring med, at uden gensidig respekt er der ingen lydhørhed og dermed mulighed for udvikling og bevægelse.

Derfor er det principielt i Shaqo altid at møde deltagerne med respekt.

### 9.2 Deltagerne kan og vil

I Shaqo anser vi ikke mennesket som dovent eller selvdestruktivt i forhold til at få opfyldt egne behov. Derimod er det erfaringen og opfattelsen, at mennesket er aktivt og til enhver tid søger at få opfyldt sine behov. Vi tror derfor på, at deltagerne kan og vil og særligt vil, når de ser en mening, med at arbejde. Derfor bruger vi i Shaqo en del tid på at tale med visse deltagere om, hvorfor det er godt at arbejde, og hvad de får ud af det. Det betyder, at vi definerer deltagerne positivt i vort møde med dem, og at vi støtter dem i, at de kan. Denne støtte består bl.a. i at formidle praktik og job, som deltagerne kan magte, så de får en succesoplevelse med arbejdsmarkedet, men den består også i at afhjælpe de barrierer og løse de udfordringer, den enkelte deltager måtte have. Slutteligt støtter vi deltagerne ved at deltage i samtaler med arbejdsgivere og efterfølgende coacher deltageren med udgangspunkt i, hvordan samtalen forløb.

### 9.3 Fortæl mig det, og jeg glemmer, vis mig, og jeg husker, involver mig, og jeg forstår

I Shaqo tror vi på, at des mere deltagerne involveres i målet om at komme ud på arbejdsmarkedet, des mere forstår de omkring deres situation. Det betyder bl.a., at vi altid coacher deltagerne med udgangspunkt i konkreter, og at vi stiller deltagerne til ansvar for deres valg og fravalg. F.eks. kan det handle om en deltager, som ikke har styr på økonomien og derfor ikke har råd til transport til arbejde. Her fastholder vi, at deltageren må få rettet op på økonomien og støtter og hjælper selvfølgelig deltageren med det, hvis det er nødvendigt. Vi bruger derfor tid på at samtale med deltagerne om deres egen situation, og vi sætter ord på og skjuler intet i forhold til at gøre deltagerne ansvarlige for egen situation. Det er ikke samfundets skyld.

### 9.4 Kvalitet er en forudsætning for succes

Som nævnt under menneske- og samfundssyn er det erfaringen og opfattelsen, at indsatsen skal bæres af kvalitet. Kvalitet omhandler i Shaqo alt fra f.eks. altid at overholde aftaler med deltagerne, så de har tillid til projektet, til at behandle deltagerne ordentligt – dvs. involvere dem med udgangspunkt i deres egen situation og at have indbydende lokaler – dvs. sørge for, at der er pænt og rent. Desuden sørger vi altid for, at der er en kop frisk kaffe eller te til deltagerne. Vi tror på, at hvis vi i Shaqo møder deltagerne og andre interessenter med kvalitet, så kan de mærke, at vi mener det, vi vil, alvorligt, ligesom kvaliteten gør, at vi kan tillade os at stille krav.

### 9.5 Pædagogik indebærer at ville noget med andre

Shaqo kan, som nævnt, forstås som et pædagogisk projekt, hvor pædagogik forstås som at ville noget særligt med en anden. Det at ville noget, omhandler i Shaqo, at deltagerne kommer ud på arbejdsmarkedet i et lønnet job eller i svære tilfælde som absolut mindstemål at de kommer tætte-



re på det. Indsatsen i Shaqo er derfor målrettet og kan forstås som en lineær proces, hvor deltagerne flyttes mod arbejdsmarkedet.

### **9.6 Livet er en erfaringsproces**

Idet deltagerne ikke har erfaring med at være en involveret del i det danske samfund, men udelukkende har været en del af Ghetto-miljøet og diverse subkulturer, hvor de har været afskåret fra den danske gængse kultur, har de fleste en anderledes og meget særegen erfaringsramme, som i rigtig mange tilfælde virker selvbekræftende i forhold til at være og føle sig ekskluderet. Det betyder bl.a., at visse deltagere meget nemt opfatter alle etniske danskere som racister eller i al fald som en form for modstandere frem for samarbejdspartnere og ligeværdige individer. Vi tror på, at med nye erfaringer dannes nye skemata i hovedet på deltagerne, som vil betyde, at deltagerne i højere grad tager ansvar og møder etniske danskere og dermed samfundet positivt.

### **9.7 Sund fornuft giver som regel svaret**

Shaqo er i meget høj grad baseret på det, vi kalder sund fornuft. Fornuft er et forhold, der betyder, at mennesket altid handler med udgangspunkt i, hvordan de ser verden og dets muligheder. Da vi i Shaqo er bevidste om, hvad vi vil, og hvordan vi når dertil, og da vi tror på og har erfaring med, at deltagerne kan og vil, når bare de får den rette støtte, handler fornuft om, at vi er konkrete og handler her og nu i forhold til at støtte deltagerne. Derfor bruger vi i hverdagen, når vi sidder over for en deltager, ikke alverdens tid på at ræsonnere over deltagerens barrierer. Hvis en deltager f.eks. har mange børn og derfor svært ved at møde kl. 05.00 om morgenen, sørger vi for at finde jobmuligheder, som kræver deltagerens tilstedeværelse på andre tidspunkter eller coacher deltageren i forhold til at finde ud af, om det alligevel kan løses, at hun kan møde på arbejde tidligt om morgenen. Sund fornuft handler derfor om at holde projektet så enkelt som muligt og dermed fastholde en effektivitet og ikke lade sig aflede af tankespind og kompleksitet. Dette kræver selvfølgelig, at projektet står tydeligt for medarbejderne, at de har en stor erfaring med målgruppen, og at hele medarbejdergruppen accepterer, at målet med arbejdet er, at deltagerne bliver selvforsørgende. I Shaqo bruger vi derfor også tid på at sparre med hinanden på vores ugentlige møder i forbindelse med svære og komplekse situationer, som deltagerne kan stå i og vi støtter hinanden med idéer til jobmuligheder til udvalgte deltagere, ligesom konsulenterne også taler sammen i hverdagen.

### **9.8 Mennesker er forskellige, og derfor differentieres arbejdet med deltagerne**

Som nævnt, er det forskelligt, hvordan man oplever at kunne få sine behov indfriet, ligesom ens erfaringer er forskellige. Det betyder, at selvom vi har en klar forståelse af målgruppens barrierer, så er det ikke sådan, at den enkelte deltagers situation er præget af samtlige barrierer. Ved visitationssamtalen forsøger vi at afdække den enkeltes barrierer, så Shaqo konsulent allerede der bliver bekendt med hvilke udfordringer, den enkelte deltager står overfor. Dog er det altid sådan, at deltagernes barrierer bliver tydeligere i løbet af deltagelse i projektet, og Shaqo konsulent tager sig derfor løbende af at hjælpe og støtte deltageren til at få nedbrudt de særegne barrierer.

### **9.9 Der findes ikke problemer, men barrierer som kan nedbrydes**

Shaqo er funderet i et positivt syn på verden. Derfor mener vi ikke, at deltagernes barrierer er et uoverstigeligt problem, men nærmere en udfordring, som kan løses. Barrierer kan nedbrydes, og selvom de er en umiddelbar hindring, er de ikke en vedvarende hindring. Det er erfaringen, at deltagerne gerne medvirker til at nedbryde diverse barrierer, når de kan se en mening med det.

## 10. Tilrettelæggelse

Tilrettelæggelsen af Shaqo hænger sammen med ovenstående forhold, og de indbefatter følgende:

- Primære Aktiviteter, herunder
  - Indskrivningssamtale
  - Shaqo undervisning
  - Shaqo coaching
  - Shaqo Dansk undervisning
  - Opkvalificering
  - Shaqo pixibøger
- Lokaler
- Beliggenhed
- Tidshorisont
- Åbningstider

Det betyder, at disse forhold genspejles i tilrettelæggelsen. Det kan f.eks. dreje sig om det pædagogiske princip, at kvalitet er en forudsætning for, at noget lykkes. Dette princip afspejles, som det efterfølgende uddybes og beskrives, bl.a. ved at lokalerne er indbydende. Kvalitetsprincippet i aktiviteterne viser sig bl.a. ved, at Shaqo bruger undervisningsmateriale, som er gennemprøvet og udviklet på baggrund af erfaringer osv.

### 10.1 Primære Aktiviteter

Praxis pædagogik knytter sig til diverse aktiviteter. Aktiviteternes formål er, at den enkelte deltager kan træffe et oplyst valg om at ville arbejde og at få støtte, som bygger på empowerment til at overkomme de forhindringer, der måtte være og se eventuelle konsekvenser i øjnene.

Konkret sætter Shaqo en del handlinger i værk for at nå de ønskede resultater for målgruppen. Disse aktiviteter eller handlinger er funderet i Shaqos menneske og samfundssyn. Desuden er aktiviteterne tilrettet deltagerne i forhold til deres unikke situation – både på et *generelt* og *individuel* plan.

### 10.2 Indskrivningssamtale

Selve forløbet for deltagerne begynder med en indskrivningssamtale, hvor der spørges til nogle faste punkter, som er nødvendige at vide, for at få afklaret hvilke jobbarrierer, deltagerne evt. har. Der spørges struktureret ud fra et stamark, som ved samme lejlighed udfyldes. Der spørges til følgende:

- Deltagerens alder
- Ægteskabelig status
- Børn og alder
- Børnepasning
- Modersmål (kan deltageren læse og skrive på modersmål?)
- A-kasse / fagforeningsforhold
- Region (hvor er deltageren oprindeligt fra)
- Forsørgelsesgrundlag
- Antal år i Danmark ved projektstart
- Erhvervserfaring i Danmark
- Erhvervserfaring i hjemland
- Uddannelse / skolegang ved projektstart
- Kompetencegivende kurser

- Arbejdstider og Jobønsker
- Forbehold (eks. Svinekød og påklædning)
- Transportmuligheder
- Straffeattest
- Helbred / graviditet

Punkterne er nøje udvalgt, og dels afdækker de deltagernes arbejdsmarkedserfaring, dels de deltagernes forbehold og barrierer i forhold til at kunne varetage et arbejde.

Ved indskrivningssamtalen modtager deltagerne også et velkomstbrev og en samtykkeerklæring til underskrift. Velkomstbrevet indeholder oplysning om Shaqo, og det er formuleret enkelt og forståeligt.

Derudover modtager deltagerne ved indskrivningssamtalen en samtykkeerklæring, som har til formål, at deltagerne giver Shaqo konsulenterne ret til at dele oplysninger med deltagerens sagsbehandler.

### **Samtykke erklæringen består af følgende:**

Vi bekræfter hermed, at du er optaget i projektet Shaqo 2011-2014.

- **Hvordan kan vi hjælpe dig til job eller uddannelse?**
  - I Shaqo kan du deltage i et forløb, hvor du kan få hjælp og vejledning til at komme i job eller uddannelse.
  - Du kan også komme på korte kurser i f.eks. computer, dansk sprog, rengøring m.m.
- **Når du deltager i Shaqo**
- er du til rådighed for arbejdsmarkedet og skal møde til de aktiviteter, vi aftaler. Hvis du bliver forhindret i at komme, skal du ringe til din konsulent i Shaqo.
- **Hvorfor?**
  - fordi Shaqo hjælper dig med at finde ud af, hvad du er god til
  - fordi Shaqo og du i fællesskab kan finde er job eller uddannelse, der passer til dig
  - fordi Shaqo hjælper dig med at kvalificere dig til jobbet
  - fordi Shaqo hjælper dig med at søge job eller uddannelse
  - fordi Shaqo støtter dig ved jobsamtaler
  - fordi Shaqo støtter dig efter at du er begyndt i praktik eller job
- **Persondataloven kræver din underskrift på denne samtykkeerklæring:**
  - Du giver hermed lov til, at Shaqo videregiver relevante oplysninger til Jobcentret.

Ved indskrivningssamtalen, vurderer vi også deltagernes dansk niveau, om deltageren taler dårligt, forståeligt, godt eller flydende dansk. Desuden noterer vi, hvilket indtryk deltageren generelt gav under samtalen – var deltageren velsoigneret, bar deltageren stort tørklæde, var deltageren tilbageholdende eller imødekommende osv. Deltagerne bliver ved indskrivningssamtalen tilmeldt relevant undervisning, som foregår i Shaqo og er en del af Shaqo indsatsen..

Ud over hjælp til i første omgang afklaring af realistiske job- eller uddannelsesmuligheder får deltagerne hjælp til den konkrete jobsøgning og modtager undervisning. Den faste undervisning består af to forskellige hold med hver deres tema. På det ene hold, er omdrejningspunktet, at deltagerne forbedrer deres danskundskaber. Det andet undervisningshold kaldes Shaqo undervisning, og det omhandler samfunds- og arbejdsmarkedsforhold, IT og dansk arbejdspladskultur.

Ud over den faste undervisning tilbyder Shaqo også hygiejne eller rengøringskurser for derved at opkvalificere relevante deltagere, når der er et job i sigte, som kræver disse kompetencer.

Shaqo har til huse i storcenteret City Vest (Brabrand, Aarhus) – og er dermed beliggende i et ghettoområde, hvor der bor mange flygtninge / indvandrere, som er på overførselsindkomst.

### 10.3 Hvorfor netop Shaqo undervisning?

Som nævnt har deltagerne behov for anseelse, at have og for anerkendelse og kærlighed. Umiddelbart står deltagerne uden for arbejdsmarkedet, og rigtig mange befinder sig i en subkultur, hvor de, som nævnt, får disse behov dækket i kraft af *være mor* og *have 5 børn* og dermed bliver de *elsket* i og af subkulturen. At deltagerne står uden for arbejdsmarkedet er ikke udtryk for manglende interesse for det danske fællesskab, men udtryk for, at de ikke har den fornødne viden, og at de gennem mange år har oplevet passivt at have deltaget i aktiveringsprojekter, uden at det bragte dem nærmere til et job eller nærmere integration. Således har vi i Shaqo oplevet en deltager, der troede, at den løn, som man får for sit arbejde, blev betalt af det offentlige og kom fra samme kasse som overførselsindkomster. Dette er klart et udtryk for, at deltagerne i rigtig mange tilfælde slet ikke begriber det danske samfund, og hvordan det er indrettet. Det er netop derfor, at Shaqo undervisningen er vigtig, fordi den på et *generelt* plan giver deltagerne viden om det danske samfund, og hvordan det er indrettet i et miljø, hvor der er tillid og respekt, og hvor det er tilladt at spørge om alt. Desuden er Shaqo undervisningen også et supplement til den *individuelle* coaching, som deltagerne modtager.

### 10.4 Hvorfor netop coaching?

Den individuelle coaching, som deltagerne modtager, er funderet i konkrete barrierer for den enkelte deltager i forhold til selvforsørgelse. Det kan f.eks. dreje sig om lavpraktiske barrierer i form af, at deltagerne får styr på økonomien, så der er råd til buskort og dermed transport til og fra arbejde. Coachingen handler også om sygdomsforståelse, tempo og andre arbejdsplads og –markeds relevante emner. Coachingen foregår på dansk i det omfang, det er muligt for på den måde at styrke og træne deltagerens dansk.

### 10.5 Hvorfor netop danskundervisning?

For at deltagerne kan fungere på en arbejdsplads i samspil med kolleger og chef og varetage deres arbejdsopgaver, er det nødvendigt, at de kan kommunikere på dansk og forstå instrukser o.l. og kunne læse en enkel tekst. Vi finder dog, at FVU dansk ikke er særlig velegnet til målgruppen, og vi har derfor suppleret danskundervisningen med mere jobrettet dansk, hvor det skriftlige er meget nedtonet.

### 10.6 Hvorfor netop tilbud om opkvalificering i form af tilbud om hygiejnebevis og brobygning til eksisterende opkvalificerende kurser som f.eks. kørekort til taxa, truckbevis o.l.?

I Danmark har vi pt. og gennem en årrække forsøgt at løfte befolkningens uddannelsesniveau – bl.a. på baggrund af "Lissabon erklæringen" hvor målet er mere og bedre uddannelse. Derfor er der i højere grad fokus på, at befolkningen er kvalificeret og kompetent til at varetage det arbejde, der udføres. Denne kvalifikation og kompetence opnås gennem prøver og eksamen og er dermed officielt anerkendt.

Derfor er det også nødvendigt for vores deltagere, at de får de rette kompetencegivende kurser. Hygiejnebevis og brobygning til diverse kompetencegivende kurser er derfor et *generelt* tilbud, dog er vi i Shaqo af den opfattelse, at kurser kun er relevante, når der er et konkret job i sigte, og vi vurderer derfor den *individuelle* situation og det individuelle behov.

### 10.7 Hvorfor netop brug for Shaqo Pixi bøger?

Der er, som nævnt, behov for, at deltagerne modtager samfunds- og arbejdsmarkedsrelevant undervisning samtidig med, at deres ringe danskundskaber og generelle vidensniveau om det danske samfund stiller krav om meget målrettet materiale med vægt på både indhold og form. Vi har derfor udviklet 28 Shaqo Pixi bøger, som bruges i generel undervisning og danner grundlag for individuel coaching som et samtale værktøj.

### 10.8 Didaktiske refleksioner over undervisningen i Shaqo projektet

Udgangspunktet for undervisning i Shaqo er, at deltagerne kan og vil deltage i undervisning med henblik på at få et arbejde og blive selvforsørgende. Undervisningen er medvirkende til, at deltagerne "sætter sig selv fri" (empowerment), ved at de styrker egne faglige og kulturelle kompetencer og dermed øger egne muligheder for job og desuden øger muligheden for fagligt samspil med omverdenen. Her tænkes særligt på, at deltagerne rustes til at kunne fortolke arbejdskultur og dansk kultur i almindelighed i det rette lys, så de derved får nemmere ved at begå sig på arbejdsmarkedet og kan tage ansvar for egne valg. Det kan f.eks. være valg om at ville deltage på arbejdsmarkedet, med de krav, der følger med – f.eks. valget mellem at ville bære bukser frem for stor kjole eller lille tørklæde frem for stort tørklæde. Tilrettelæggelsen af undervisningen tager udgangspunkt i Knud Illeris' Læringstrekant (se model 8) samt Aaron Antonovskys oplevelse af sammenhæng (se model 10), empowerment og opfattelsen at "de kan og de vil".

### 10.9 Didaktiske refleksioner over Shaqo undervisning

Shaqo undervisning tager udgangspunkt i de barrierer, deltagerne kan have for at træde ind på arbejdsmarkedet og være en del af en arbejdsplads. Derfor veksler undervisningen mellem det at være på en arbejdsplads - herunder mødet med de danske kolleger og deres kultur, generel job-søgning – herunder hvordan man ringer til en arbejdsgiver samt barrierer, der vedrører deltagerens måde at organisere privatlivet på – det kan f.eks. være økonomi. Derudover indeholder undervisningen IT, så deltagerne lærer at bruge en computer på et meget grundlæggende niveau, så de f.eks. får oprettet en email adresse, som de forstår at bruge, kan søge job via computer osv.

Undervisningen er bygget op på en måde, så der åbnes for dialog med deltagerne og dermed skabes et fælles refleksionsrum. Det kan f.eks. være i forhold til emnet kultur, hvor deltagerne har lavet brainstorm over temaet, selv fortalt om deres egen kultur, samt modtaget undervisning i dansk kultur – f.eks. om emnet helligdage og højtider, som omhandler danske traditioner og også kommer ind på danskernes religiøsitet. Som et samlet billede styrker dette deltagerens evne til at kunne begå sig på en dansk arbejdsplads, idet de opnår en bevidstgørelse af egen kultur i mødet med dansk kultur. Det kan konkret udmunde i, at en deltager ændrer holdning fra ikke at ville til gerne at ville fejre fødselsdag på arbejdspladsen ved at give og / eller modtage morgenbrød. Deltageren står hermed ikke uden for det kollegiale fællesskab på arbejdspladsen, hvilket er en betydelig faktor for at kunne fastholde arbejde. Undervisningen styrker dermed også deltagerens motivation for at imødekomme dansk kultur, men det kan også dreje sig om motivation for at starte i praktik eller noget helt tredje.

Holdene er som udgangspunkt delt op efter deltagerens danskundskaber og arbejdsmarkedserfaring, og derved kan underviser i højere grad imødekomme deltagerens forudsætninger.

Shaqo undervisningen tager ligesom hygiejne kurset også udgangspunkt i de didaktiske refleksioner, som knytter sig til Illeris' lærings trekant (se model 8), så holdet i undervisningen tager udgangspunkt i deltagerens barrierer og dermed, hvad der er relevant for deltagerne. Hermed lægges der op til, at deltagerne er motiverede for indholdet, hvilket viser sig ved, at deltagerne indgår aktivt i samspillet med underviser ved f.eks. at indgå i fælles dialog, men også ved at udvise engagement og selv spørge. Et eksempel på dette kan være, at deltagerne i kraft af undervisningen i telefonkultur også ytrede ønske om hjælp til at kunne ringe til lægen eller skolen eller andre. Deltagerens nysgerrighed og deltagelse i undervisningen vidner også om, at undervisningen er baseret

på en følelse af sammenhæng (jf. Aaron Antonowsky's model – se model 15), og at undervisningen har taget udgangspunkt i deltageres barrierer, ligesom den har taget udgangspunkt i deltageres kendskab til et givent emne ved at inddrage deltagerne i dialog på baggrund af deres egen brainstorm om emnet. Dermed er der taget udgangspunkt i noget kendt og bygget bro til noget nyt, f.eks. fra deltageres særegne kultur (kendt) til generel dansk kultur (nyt), og det åbner for, at deltagerne kan håndtere at få ny viden, og at de kan begribe den nye viden, fordi den giver mening for deltagerne.

I undervisningen er der brugt materiale, som er udviklet af Shaqo. Dette materiale har en Pixi bog form. Pixi bøgerne er brugt som powerpoint både som en fælles præsentation med gennemgang af underviser og brugt i en bordflipover som et samtaleværktøj. Desuden er Pixi bøgernes tipskupon blevet brugt, når underviser har skønnet det nødvendigt.

En undervisningsgang kan på skemaet se sådan ud:

1. Præsentation af nye deltagere
2. Oplæg til dialog om "Fordele ved at være i praktik"
3. Powerpoint (Pixi bog): "Praktik en god start" fælles gennemgang og dialog
4. Træning i telefonkultur – øvelse i at ringe til arbejdsgiver
5. Powerpoint: "Danmark i tal"

### **10.10 Didaktiske refleksioner over danskundervisningen og Shaqo Dansk – På vej mod job**

FO varetager undervisningen i FVU Dansk. Selve undervisningen foregår i Shaqo's lokaler, hvilket gør undervisningen lettere tilgængelig for deltagerne. Dansk undervisningen indbefatter en indledende test af deltagerne, FVU dansk så tilrettet deltagerne som muligt og en sluttest, når de har gennemgået kurset. Dansk underviseren har med succes også brugt Pixi bøger i undervisningen, hvor det har kunnet kombineres med FVU konceptet..

### **10.11 Didaktiske refleksioner over undervisning i hygiejnebevis**

Undervisning i hygiejnebevis er et kompetencegivende internetkursus, som vi har mulighed for at gennemføre som en del af Shaqo. Vi tilbyder kurset til deltagere, som har mulighed for en praktik med jobmuligheder eller et job i et køkken, en café e.l., hvor der er krav om hygiejnebevis. Ved at deltagerne kan gennemføre kurset som en del af Shaqo, opnår vi helt givet, at deltagere, som ikke ville have kunnet gennemføre forløbet på Teknisk Skole nu ved et grundigt individuelt forløb kan bestå testen..

### **10.12 Didaktiske refleksioner over Shaqo Pixi bøger**

Shaqo Pixi bøger tager ligesom det overordnede forløb udgangspunkt i en helhedstænkning, der har til formål at selvstændiggøre og frigøre den enkelte deltager i forhold til arbejdssituationen. Didaktisk tages der udgangspunkt i følelsen af sammenhæng (model 15 for Aaron Antonowskys oplevelse af sammenhæng) i Shaqo Pixi bøger.

Shaqo Pixi bøger består således af disse tre elementer i forhold til valg af layout, indhold og sprog, hvor det er ønsket, at deltagerne kan begribe det, de præsenteres for, så det bliver nemmere at håndtere den nye viden, og det dermed giver en følelse af meningsfuldhed. Sagt på en anden måde handler det om, at deltagerne kan genkende det forståelige i det nye, og at det giver en følelse af helhed.

I forhold til layoutet er der tænkt på de tre elementer, idet layoutet er enkelt – dvs. uden for meget tekst og med autentiske billeder af det, der ønskes formidlet. Billederne har i øvrigt en genkendelsesfaktor, idet de illustrerer flygtninge og indvandrere frem for etniske danskere. Layoutet er også udviklet med hensynstagen til, at Shaqo Pixi bøgerne er korte uden for meget tekst.

Indholdet i Shaqo Pixi bøger er som nævnt enkelt. Det betyder, at der ud over billeder og lidt tekst omkring temaet ikke er udarbejdet indholdsfortegnelse. Derimod er der lavet en ordliste, hvor centrale og udvalgte ord forklares og vises brugt i en sætning. Ordene er valgt ud fra en gennemgang af materialet og på baggrund af deres almenhed.

Sprogligt er der tænkt på i videst muligt omfang at anvende kendte og gængse ord samt en enkel sætningsopbygning.

Shaqo Pixi bøgerne er således udarbejdet med henblik på at lette deltageres mulighed for at kunne forstå og begribe det nye i det gammelkendte uden at blive overbelastet i form af, at skulle kunne tale flydende dansk eller lignende. Derved er målet, at Shaqo Pixi bøgerne giver mening for deltagerne.

## 11. Shaqo Konsulentens rolle

Shaqo Konsulenternes indsats spiller en afgørende rolle for Shaqos resultater. Det er afgørende, at de formår at udfylde rollen som dem, der skal lære fra sig og støtte til empowerment, at de er respekterede af deltagerne, og at de samtidig respekterer deltagerne som voksne mennesker. Shaqo Konsulenterne har flere centrale roller at spille:

### Brobygger

Shaqo Konsulentens opgave er bl.a. at bygge bro mellem deltagerne og arbejdsmarkedet. Det betyder, at Shaqo Konsulentens rolle som brobygger er udtrykt ved, at hun formidler reelle job (og evt. praktik, hvis der er en mening med det) og dermed bygger en bro, som deltageren kan betrede og benytte til at komme ind på arbejdsmarkedet. Shaqo Konsulenten skal også kunne oversætte kulturelt, så arbejdsgiver og deltager forstår hinanden, og misforståelser undgås både før og under en ansættelse, så vi også støtter fastholdelse af deltageren i arbejde. For at Shaqo Konsulenten kan varetage opgaven optimalt, er det nødvendigt, at hun har et grundigt kendskab til det danske arbejdsmarked, de danske arbejdsgivers krav til ansatte, det danske samfund og til deltagerens særegne kultur og etnisk kulturelle tilhørsforhold og er forberedt på hvilke udfordringer, det kan medføre

### Normalisere frem for at fremmedgøre

En vigtig del i Shaqo projektet er, at deltagerne oplever at blive mødt som normale mennesker. Det betyder, at Shaqo Konsulenten altid må møde deltageren som et voksent menneske og acceptere denne som sådan. Hun skal kunne se bag om kulturen, eventuelle vanskeligheder med at kommunikere på dansk og kunne se ind i, at deltageren er der, hvor deltageren er grundet kulturelle og sociale omstændigheder. Det betyder, at Shaqo Konsulenten grundlæggende skal besidde empati og kunne sætte sig i deltagerens sted, men det betyder også, at hun skal have indsigt i deltagerens kultur og særegne situation, så hun ikke misforstår deltagerens handlinger.

### Stille krav

For at deltageren ikke bliver fremmedgjort, men får en oplevelse af at blive betragtet som normal, er det nødvendigt at stille krav, fordi det er respektfuldt at stille krav. Alt for mange deltagere har oplevet at blive pakket ind i vat og talt ned til af velmenende fagpersoner, så deltagerne i mange tilfælde har fået en oplevelse af at være værdiløse, hvilket nemt får den konsekvens, at lysten til at arbejde forsvinder, fordi ingen ser, at man kan bidrage med noget værdifuldt. Mange deltagere har også fået en opfattelse af, at de ikke magter et job grundet de mange barrierer, hvilket har medført, at troen på at kunne i disse tilfælde er væk. Derfor er det nødvendigt, at Shaqo Konsulenten stiller realistiske krav.

### Imødekomme

Imødekommenhed er afgørende i forhold til at få et konstruktivt samarbejde med deltageren op at stå. Det betyder, at Shaqo Konsulenten over for deltageren er åben og venlig, og at hun altid er almindeligt præsentabel. Det betyder også, at hun evner at lytte og imødekommer deltageren, der hvor han nu er. Det kan dreje sig om, at deltageren har private problemer, f.eks. i forhold til økonomi, som "skygger" for arbejdet rettet mod selvforsørgelse. Vi lytter og hjælper f.eks. med billige løsninger i forhold til den telefon, som er afgørende vigtig for at få et arbejde, da arbejdsgiveren skal kunne komme i kontakt med den pågældende. Ud over det kan vi coache f.eks. i forhold til at undgå dyre kviklån, men i øvrigt henvise til steder, hvor der tilbydes gratis rådgivning i økonomi. Det kan også dreje sig om alvorlige personlige forhold, hvor vi kan tilbyde en akut coaching, og eventuelt derefter henvise til relevant rådgivning eller behandling.



### Hjælpe og støtte

Deltagerne har i meget stort omfang brug for hjælp og støtte til at overvinde de barrierer og udfordringer, der præger deres situation. Shaqo Konsulentens rolle er derfor også at hjælpe deltagerne med at løse praktiske opgaver. Det kan f.eks. dreje sig om en deltager, der har meget korrespondance med det offentlige og som ikke forstår de henvendelser, han modtager, og som heller ikke kan kommunikere godt nok på dansk til at få formuleret sig hverken mundtligt og slet ikke skriftligt - det kan f.eks. være henvendelser fra SKAT. I disse tilfælde hjælper Shaqo Konsulenten på et praktisk plan og ringer rundt til relevante offentlige instanser for deltageren, for på den måde at aflaste, så der bliver plads til at kunne have et større fokus på at komme ud på arbejdsmarkedet. Men Shaqo Konsulenten lader også deltageren klare de praktiske udfordringer selv i det omfang, han kan. I disse tilfælde støtter Shaqo Konsulenten deltageren til at få øje på nogle måder at håndtere barriererne og udfordringerne på.

### Coache

Med udgangspunkt i deltagerens særegne situation, er det Shaqo Konsulentens opgave at coache deltageren, så han kan blive en del af det danske arbejdsmarked. Det betyder, at der altid coaches med udgangspunkt i relevante konkrete hentet fra deltagerens liv. Derfor må Shaqo Konsulenten også være hurtig til at finde løsningsstrategier, der matcher deltagerens situation. Det kræver, at Shaqo Konsulenten er handlingsorienteret og er hurtigt tænkende, analytisk og kreativ, ligesom hun skal have et grundigt kendskab til dansk kultur, flygtninge og indvandrernes kultur i Danmark og somalisk, arabisk og asiatisk kultur. Coachingen har til formål at nedbryde barrierer samt kvalificere deltagerne til at kunne varetage et konkret arbejde. Pixi bøgerne, som er udviklet med særligt henblik på Shaqo projektet, er et særligt godt værktøj til at give indblik i dansk kultur og arbejdsmarked og dermed til at kvalificere deltagerne til at kunne varetage et arbejde. De er tænkt som samtaleværktøj og kan bruges i undervisning og som generel coaching om, hvordan arbejdsmarkedet er indrettet, men også som værktøj for konsulenten til individuel coaching i forhold til de særegne udfordringer, den enkelte deltager måtte have.

### Konfrontere i forhold til konsekvenser

Det er essentielt i arbejdet med at støtte og hjælpe deltagerne mod selvforsørgelse, at Shaqo Konsulenten ikke er konfliktsky og evner at konfrontere deltageren med hans egne handlinger og hvilke konsekvenser, de kan have både positive og negative. Konfrontationen er kontinuerlig, og det betyder, at Shaqo Konsulenten sagt med andre ord, er deltagerens spejl – også når spejlbilledet ikke er det, deltageren håbede at se. Det er nødvendigt med konfrontationer, fordi de er med til at gøre indsatsen så konkret som overhovedet muligt. Konkret kan det dreje sig om, at en deltager går med meget dvælende og langsomme skridt, hvilket til enhver tid vil signalere over for arbejdsgiver, at deltageren ikke er særligt hurtigt-arbejdende, og det vil forringe deltagerens jobmuligheder betydeligt.

### Anerkende

Anerkendelse står centralt i projektet, og i den henseende er det vigtigt at understrege, at det drejer sig om anerkendelse af deltageren som menneske. Anerkendelsen befordrer, at Shaqo Konsulenten kan se sig selv i deltageren – dvs. genkende sig selv som menneske. Konkret betyder det, at Shaqo Konsulenten ikke tillægger deltageren negative menneskelige motiver for deres handling. I eksemplet med deltageren der går dvælende og langsomt, handler det om ikke at se deltageren som doven, men som formet af en kultur, hvor der er nogle andre værdier og et andet kropssprog.

### Skabe tillid

For at kunne skabe tillid til deltagerne er det nødvendigt, at Shaqo Konsulenten på det menneskelige plan besidder empati og evner at anerkende deltageren. Desuden er det meget vigtigt, at Shaqo Konsulenten faktisk skaber resultater, fordi rygten i flygtninge og indvandrere kredse vil formidle, om Shaqo Konsulenten faktisk kan det, hun siger, hun kan. Det er afgørende med opbakning fra flygtninge og indvandremiljøet, og det er den status, projektets tildeles i disse kredse, der afgør,

hvorvidt deltagerne er på projektets side fra start. Mange i målgruppen har meget dårlige erfaringer med 'systemerne' fra deres oprindelsesland, og har derfor stor mistillid til 'systemet' i Danmark. Desuden har mange heller ikke i Danmark oplevet, at den aktiveringsindsats, de er blevet udsat for fra systemet, har flyttet dem nærmere arbejdsmarkedet. Det er vigtigt med et multietnisk team, da det skaber tillid fra deltagerne under forudsætning af, at de pågældende er respekterede og har en god status i flygtninge- og indvandremiljøet – alt andet vil modarbejde projektet.

### **Være tydelig og konkret**

Tydelighed er essentielt i projektet, da deltagerne ikke altid kan se sammenhængen mellem fællesskabet, som det er i Danmark, og sin egen identitet, historie og kulturelle fortælling. For deltagerne er det derfor diffust, hvad de selv kan gøre for at ændre deres forhold til fællesskabet, og det har den konsekvens, at deltagerne kommer i en passiv rolle præget af et negativt selvbillede i forhold til fællesskabet og et negativt billede af fællesskabet, som noget der holder dem udenfor. For at være tydelig må Shaqo Konsulenten altid være konkret og ikke abstrakt i forhold til deltagerne. Det vigtige er den enkelte deltagers udvikling mod at evne at træffe et reelt valg og se eventuelle konsekvenser i øjnene om at ville (eller ikke ville) træde ind på arbejdsmarkedet, og derfor er det den konkrete situation, der er udgangspunktet for den læring, som Shaqo Konsulenten skal generere. Ud over at tage konkret udgangspunkt i den enkelte deltagers situation handler tydelighed også om, at Shaqo Konsulenten er tydelig i forhold til sine egne, projektets, samfundets og arbejdsmarkedets grænser. På den måde vil tydeligheden og dialog om konsekvenser tage form af navigationspunkter for deltageren, som han kan handle ud fra.

### **Involvere**

Rollen som den, der involverer, handler om, at Shaqo Konsulenten til enhver tid involverer deltageren i arbejdet. Det betyder, at Shaqo Konsulenten ikke går bag om deltagerens ryg og altid tager udgangspunkt i deltagerens situation ved at involvere sig uden at blive hovedpersonen i deltagerens liv. Shaqo Konsulenten skal definere sin rolle som den, deltageren altid kan komme til, når han har brug for hjælp og støtte, men samtidig skal Shaqo Konsulenten ikke gøre deltageren unødigt afhængig af sig. Derfor tages der i arbejdet udgangspunkt i deltagerens zone for den nærmeste udvikling for ikke at hjælpe deltageren med at løse udfordringer, de selv forventes at kunne klare. Deltageren skal have tildelt en grad af selvstændighed, men kun i et omfang, så deltageren ikke overlades helt til sig selv, men kan vende tilbage og få hjælp og støtte.

### **Oplyse**

Da Shaqo projektet er baseret på en tiltro til et menneskeligt iboende fornuftsrationale, er det Shaqo Konsulentens opgave at lade deltagerne tage ansvar for egne handlinger. For at deltageren kan det, er det nødvendigt, at Shaqo Konsulenten så objektivt som muligt oplyser deltageren om, hvordan det danske samfund og arbejdsmarkedet er skruet sammen. Shaqo Konsulenten må træde et skridt tilbage og lade deltageren træffe egne valg, men må samtidig vurdere hvilket grundlag, deltageren træffer sine valg på og altid sikre, at deltageren kender konsekvensen af sine valg. Det kan være, at deltageren gerne vil have et arbejde, men ikke vil acceptere at bære lange bukser på arbejde. Så må Shaqo Konsulenten sikre sig, at deltageren er klar over, at det kan spænde ben for ansættelse, og at holdningen derfor kan opfattes, som at deltageren ikke er til rådighed for arbejdsmarkedet med de konsekvenser, dette måtte have.

### **Undervise**

Undervisning forstås i Shaqo som at vise, hvad der er baggrund for f.eks. en handling. Det betyder, at deltageren skal opnå indsigt i dansk kultur, samfund og arbejdsmarked, så han kan fortolke handlinger hensigtsmæssigt og træffe fornuftige valg. Shaqo Konsulenten skal derfor besidde pædagogisk tæft og evne at formidle viden om dansk kultur, samfund og arbejdsmarked.

### Motivere

Endelig er det Shaqo Konsulentens store opgave at motivere deltagerne, så de opnår en tro på, at de kan klare et arbejde og motivere dem til at tage ansvar for eget liv. Det er vores erfaring, at motivationen styrkes ved, at Shaqo Konsulenten altid er relevant i indholdet af coaching, oplysning og undervisning og har en vedvarende tro på deltagerne. Hun skal fastholde, at deltagerne kan og vil, også når det for deltageren er fristende at give op. Motivationen opnås ganske enkelt ved at tillægge deltageren alment menneskelige motiver for sine handlinger. Det betyder, at Shaqo Konsulenten ikke opfatter deltageren som doven eller lignende, hvis han f.eks. ikke er stabil i sit fremmøde. I stedet søger hun efter særlige grunde til det manglende fremmøde og hjælper deltageren med at nedbryde barriererne for fremmødet.

### 11.1 Aktiv støttende indsats i jobsøgningsprocessen

Ud over ovenstående er det også Shaqo Konsulentens rolle at være en aktiv støttende indsats i jobsøgningsprocessen. Det indebærer, at Shaqo Konsulenten løser en række opgaver for deltageren samt støtter og hjælper med at nedbryde barrierer og "finde nøglen" til det danske arbejdsmarked. Rækken af opgaver er uendelig, og der er næsten ikke grænser for, hvad Shaqo Konsulenten vil hjælpe med, hvis det er en barriere for fokus på selvforsørgelse. Man kan sige, at grænsen for hjælp går der, hvor deltageren egentlig selv kan løse opgaven, og barriererne ikke nedbrydes, eller udfordringen ikke løses ved hjælpen. Altså skal hjælpen være løsningsorienteret, sådan at den nedbryder barrierer og udfordringer.

Af eksempler på den aktive støttende indsats i jobsøgningsprocessen kan nævnes:

- Shaqo Konsulenter, der bl.a. skriver ansøgninger for deltagere, som er så dårlige til dansk, at de ikke kan selv.
- Shaqo Konsulenter, der finder stillingsopslag
- Shaqo Konsulenter, der ringer rundt til virksomheder for at skabe praktikpladser og job eller finde de jobmuligheder, som ikke bliver opslåede
- Shaqo Konsulenter, der coacher deltagerne, så deltagerne opnår viden om arbejdsmarkedet og dermed kan handle i overensstemmelse med arbejdsmarkeds- og arbejdsgiverskrav
- Shaqo Konsulenter, der støtter deltagerne i, at de kan og vil, så deltagernes selvtillid i forhold til at kunne magte at være i og udføre et bestemt stykke arbejde styrkes, når troen på "at kunne" er væk. Et eksempel er en ung mand på 22, som ikke har selvtillid i forhold til at kunne skrive på dansk. Efter at have afprøvet hans skriftlighed ved at lade ham lave et referat af en pixibog, er det klart, at han er bedre til dansk, end han tror. Denne viden bruger jobkonsulenten så til at støtte ham i, at han kan. Dermed styrkes hans vilje til i dette tilfælde at gennemføre en uddannelse – jf. udgangspunktet, at de kan og vil. Tanken i denne sammenhæng er, at hvis man kan, så har man vilje, og hvis man har vilje, så kan man også. I Shaqo tror vi på, at deltagerne har begge dele, og opgaven er således at støtte deltagerne i, at det forholder sig sådan.
- Shaqo Konsulenter, der afhjælper de problematikker og barrierer, der forhindrer job. Ud over at støtte deltagerne med at afhjælpe forskellige problematikker af lavpraktisk karakter eller mere personlige udfordringer, som i begge tilfælde kan forhindre job, betyder denne hjælp også, at Konsulenterne får et fortroligt og tillidsfuldt forhold til deltagerne – og det er et forhold, som er af afgørende betydning i forhold til at hjælpe til vedvarende selvforsørgelse, som matcher den enkelte deltagers kunnen og vilje

### 11.2 Coaching

Som nævnt er det en del af Shaqo Konsulentens opgaver at coache. Coachingen har, som det er blevet tydeligt, til formål at nedbryde konkrete barrierer og løse konkrete udfordringer. Derfor foregår en del af coachingen også som praktisk træning. Det kan dreje sig om deltagerens mødedisciplin, som er et område, vi altid har fokus på, fordi en betingelse for at kunne få og beholde et job er, at deltageren møder til tiden og overholder aftaler. Et andet emne, det tit er nødvendigt, at vi beskæftiger os med, er sygdomsforståelse, forventningsafstemning i forhold til det at have et arbejde mv., Coachingen består således også af en række krav og forventninger.

Disse kan formuleres i tre punkter:

- Krav om aktiv deltagelse i projektet (herunder fremmøde o.l.)
- Forventning om at deltagerne kan og vil og inddragelse af deltagerne med afsæt i hver enkelt deltager
- Krav om deltagelse i relevant undervisning i forhold til den aftalte plan, f.eks. dansk og Shaqo undervisning

### 11.3 Undervisning

I Shaqo foregår der to former for reel holdundervisning, vi har både undervisning i Dansk og Shaqo undervisning med Arbejdsmarkedskendskab, sygdomsforståelse, hverdagsøkonomi, IT og Samfund. Så snart der er sket en afklaring af deltagerens ressourcer og et realistisk mål for job eller uddannelse, aftaler Shaqo Konsulenten den konkrete indsats herunder undervisning med deltageren, som så straks begynder på undervisningen. Hensigten med undervisningen er ikke, at deltagerne skal aktiveres, hvorfor det kun er deltagere, for hvem det er relevant i forhold til at nå målet om selvforsørgelse, der bliver tilmeldt undervisning. Dog har undervisningen også den effekt, at deltagerne har noget at stå op til, og at de selv har et ansvar for at forbedre deres kompetencer, hvilket er godt for mange af deltagerne.

Til Shaqo undervisningen har vi udviklet vores eget undervisningsmateriale i form af Shaqo Pixi bøgerne, som i holdundervisningen benyttes på en anden måde end ved coachingen.

## 12. Pædagogisk metode

Den pædagogiske metode i Shaqo er i høj grad bundet op på, at indsatsen er håndholdt med henblik på, at deltagerne integreres og så vidt muligt bliver helt eller delvist selvforsørgende og derved opnår empowerment. Metoden kan yderligere beskrives med udgangspunkt i forskellige pædagogiske traditioner.

### 12.1 En håndholdt indsats

Selvom deltagerne er voksne, er der i høj grad brug for en håndholdt indsats, idet de så at sige er "Bambi på glat is" i forhold til det danske samfund herunder arbejdsmarkedet. Derfor er pædagogikken for en meget stor del håndholdt, hvilket betyder, at vi i Shaqo tager os af at lede deltagerne på vej mod arbejdsmarkedet. Vi har så at sige hånd i hanke med alt, hvad der rører sig i deltagerens liv, som har betydning for deres vej ind på arbejdsmarkedet. Det kan dreje sig om økonomi – f.eks. at få råd til buskort eller et fast telefonabonnement, familiære udfordringer – f.eks. bekymringer, der fylder meget mht. børn eller svære ægteskabelige udfordringer, selve jobsamtalen, hvor vi i langt de fleste tilfælde deltager og derefter sparrer deltagerne og giver konstruktiv kritik på deres adfærd ved jobsamtalen. Intet er for småt, og intet er for stort til, at vi tager os af det. Det giver deltagerne tryghed, fordi de ved, at de kan regne med os og ikke bliver overladt til sig selv i processen. Der er altid én, der kan tage sig af at give støtte til at løse diverse udfordringer.

Den håndholdte indsats står derved meget centralt, og den kræver, at Shaqo konsulenten er fintfølende og afbalanceret i forhold til at fastholde og anerkende, at deltagerne er voksne mennesker med en særegen kulturel erfaring, som der kan bygges videre på, men også at deltagerne skal tage ansvar, og at enhver handling, har en konsekvens.

### 12.2 Empowerment- og integrationsprocessen

Pædagogikken er procesorienteret med empowerment og integration som mål, hvor frihed står centralt forstået sådan, at Danmark er et frit land, men at frihed i Danmark kræver et indblik i det danske samfund og det system, der knytter sig hertil for at kunne agere frit i overensstemmelse med fællesskabet. Derfor er målet empowerment og integration, så deltagerne rustes til at kunne tage ansvar for eget liv. Processen er nødvendig, fordi mennesket er i en evig fremadskridende proces, hvor det bygger erfaring på erfaring og forstår det nye med reference til det, det allerede kender.

Deltagerne har, som nævnt, langt hen ad vejen været fastholdt i en passiv rolle på passiv forsørgelse, hvorfor det er en proces for dem at blive klædt på til at ville og kunne træde ud på arbejdsmarkedet og dermed blive socialt mobile. Man kan sige, at der arbejdes procesorienteret med deltagerens stagnerende position i samfundet, til at de får social mobilitet og kan træffe reelle valg.

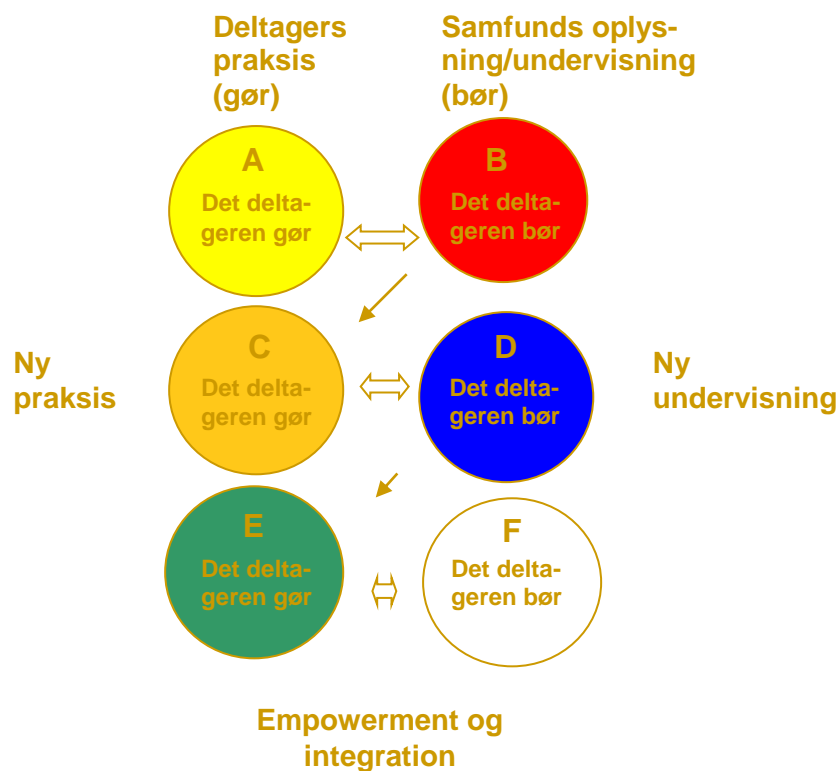
Med reference til Bourdieu udfolder menneskets praksis sig som en løbebane, hvor erfaring<sup>17</sup> bygger på erfaring, og hvor erfaring er summen af praktik. Der er altså tale om en struktør – aktør dialektik, der som nævnt forenes gennem habitus. I Shaqo term handler det om, at deltagerne er i verden – verden er i deltagerne og dermed dialektik forstået som en proces, hvor deltagerne går ind i verden med en erfaring, som de så omsætter til praktiske dispositioner via habitus, og som så bliver grundlæggende for optagelse og fortolkning af ny erfaring. Denne praksis erfaringskæde kan illustreres som følger:

praktik - erfaring – ny praktik – udvidet erfaring – ny praktik –

<sup>17</sup> Erfaring er de input, man får, som man tager til sig på den måde, man kan – dvs. med de forudsætninger man har – ud fra ens forståelsesramme, som jo er kulturelt betinget.

Erfaringskæden vidner om, hvordan deltagerne i processen ændrer opfattelsen af arbejde som en central del i det danske samfund. Da deltagerne står uden for samfundet og ikke har samfundsviden og dermed viden om, at arbejdsmarkedet er nøglen til at komme ind i fællesskabet, har de brug for denne viden for at opnå empowerment og blive integreret. Denne integrations- og empowermentproces anskueliggøres i model 7.

Erfaringen er, at jo mere viden deltagerne får, des tættere kommer de på samfundet herunder arbejdsmarkedet, og der bliver derfor i højere grad overensstemmelse mellem individ og samfund – mellem det individet gør, og det individet burde gøre (for at være en del af fællesskabet). Des højere overensstemmelse mellem ”bør” og ”gør” des mere bliver deltageren integreret i fællesskabet – dvs. arbejdsmarkedet. De hvide pile i model 7 viser forholdet mellem samfund og deltager og længden på dem viser, hvor tæt deltagerne er på at være integreret. De gyldne pile illustrerer den samfundsmæssige læring, der finder sted. Cirklernes farver indikerer, at når individet (A) står over for at blive undervist i og oplyst om et givet samfund (B), så optager deltageren (A) den nye samfundsviden (B) i en egen forståelse (A) af det nye (B). Derved smelter individ (A) og samfund (B) sammen i en ændret praksis (C) og farven i denne cirkel bliver en blanding af farven i A og farven i B. Den nye praksis bliver afgørende for det lys, individet efterfølgende opfatter samfundet i og er dermed afgørende for, hvor tæt individet kommer til samfundet og agerer (gør) i overensstemmelse med samfundskulturen (bør). Dog vil det altid være sådan, at individet aldrig når at smelte sammen med samfundet, fordi det er i konstant bevægelse og skabes af flere individer og dermed rækker ud over individet selv. Processen kan derved illustreres:



Model 7 for integrations- og empowermentproces

### 12.3 Special-, Social og Almenpædagogik

Den pædagogiske intervention i Shaqo består af elementer fra både special-, social- og almenpædagogik og betegnes som nævnt som praksis pædagogik, fordi der tages udgangspunkt i deltagerens praksis, og hvordan vi ser, at praksis hænger sammen.

Specialpædagogik forstås her som en særlig tilrettelagt indsats, som er tilrettelagt efter de barrierer og dermed særlige behov for imødekommelse, som de mennesker, man har med at gøre, har, og at denne indsats har et alment socialt mål i form af empowerment og integration.

Shaqo pædagogik har ud over specialpædagogiske værktøjer også hentet inspiration fra social- og almenpædagogikken, fordi opgaven er af socialpædagogisk karakter – f.eks. er det en socialpædagogisk opgave, at deltagerne lærer, at der er en konsekvens ved alt i Danmark med den form for frihed, vi har her. Det almenpædagogiske element handler om at se deltagerne som mennesker med et menneskeligt alment behov for anseelse, respekt og kærlighed og en menneskeligt almen indlæringssevne.

### 12.4 Læring

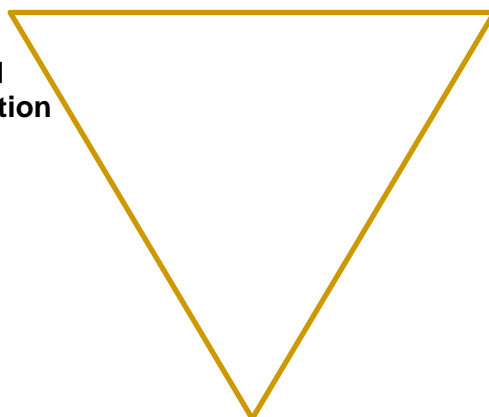
Deltagerne har brug for støtte til at internalisere konkrete ting – dvs. f.eks. at erkende – både kropsligt og mentalt, hvilken betydning arbejde har, og hvad det kræver, så deres praksis ændres. I Shaqo arbejdes der derfor med læring, og der tages overordnet udgangspunkt i læringsteori og dermed Knud Illeris' læringstrekant:

### Indhold

Undervisning,  
Oplysning og  
Coaching  
i kultur og arbejdsmarked  
Empowerment og integration  
Hjælp til at løse diverse  
arbejdsmarkedsbarrierer  
Opkvalificere

### Drivkraft

Vilje til at få opfyldt  
behov for kærlighed,  
anseelse og respekt.  
Behovene opfyldes gennem  
fællesskab og er formet af  
kultur



### Samspil

Praxis pædagogik bestående af elementer fra:  
Oplysningspædagogik  
Relationel pædagogik  
Konsekvenspædagogik  
Narrativ pædagogik  
Anerkendende pædagogik  
Inkluderende pædagogik  
Struktureret pædagogik  
Pædagogisk Psykologi  
Følelse af sammenhæng



**Selvforsørgelse => Social Mobilitet => Integration**

### Model 8 for Knud Illeris Læringstrekanter i Shaqo optik

Trekantens venstre spids handler om selve indholdet, altså viden, forståelse og evner. Her drejer det sig om, hvad der helt konkret læres, og formålet er for deltageren at udvikle mening og mulighed for at håndtere udfordringer, praktiske og personlige. Trekantens højre spids handler om deltagerens mentale energi, der er nødvendig for læringsprocessen. Det drejer sig om følelserne, og motivationen, og formålet er at sikre en konstant mental balance og herved udvikle den personlige sensitivitet og den personlige funktionalitet. Den nederste spids indeholder interaktionen og kan for eksempel inkludere perception, transmission, erfaringer, deltagelse og aktivitet. Formålet er den lærendes sociale integration i samfundet.

#### 12.5 Indholdsdimension

Indholdet møder deltagerne med de barrierer, de har. Deltagerne i Shaqo bygger som alle andre sociale individer det nye på det kendte, men hvis det nye misfortolkes – dvs. fortolkes ud fra fjerne forestillinger og forkerte antagelser af det nye, skaber det selvsagt problemer. For mange af deltagerne i Shaqo er der tale om, at de har en manglende kulturforståelse, og at de derfor ikke kan forstå, fortolke og analysere det danske samfund og dansk adfærd grundet uvidenhed og kulturelle barrierer. Det gammelkendte blokerer således for optag af det nye, fordi deltagerne i høj grad er



blevet overladt til sig selv i ghettoområder med passiv forsørgelse og uden forventninger og krav, og hvor de ikke har haft mulighed for at få erfaringer og omgås danskerne og få kendskab til den danske kultur og adfærd, som de oplever den, og måske kan have svært ved at forstå. F.eks. har der i Shaqo været eksempler på, at nogle deltagere troede, at de penge man fik for at arbejde, også kom fra staten eller kommunen. Vi oplever også, at deltagere kan opfatte danske arbejdsgiveres krav som racisme. Et eksempel herpå er tørklædedebatten og kravet om at bære lille tørklæde og bukser eller andet tøj, som er praktisk at arbejde i. I Shaqo er erfaringen, at der er en lang række barrierer for deltagerne i forhold til at kunne træde ind på arbejdsmarkedet og blive selvforsørgende.

Allerede ved indskrivningssamtalen afdækkes derfor så vidt muligt de områder, der udgør en barriere for deltagerne. Udgangspunktet er dermed målrettet mod, *hvad der forhindrer job*, så der bedst muligt kan støttes på de rigtige områder. Der er indkredset en række områder, som tilsammen udgør de mulige barrierer, der kan være for den enkelte deltager. Områderne udgør tilsammen et helhedssyn på, hvad der kan forhindre job, og de er udvalgt og beskrevet på baggrund af en erfaring med og viden om deltageres udfordringer.

- Sundhed og motion
- Sygdomsforståelse og sygemelding
- Børn, institution og skole
- Niveau i dansk kommunikation
- Ægtefælle og familie
- Dansk arbejdspladskultur
- Påklædning og tørklæde
- Social kontrol
- Religiøse barrierer
- Systemforståelse / systemtillid
- Personlig fremtoning / selvtillid, motivation mv.
- Praktiske barrierer

At områderne udgør et helhedssyn betyder, at de tilsammen dækker de mulige barrierer, og at der arbejdes med og sættes målrettet ind på de områder, der forhindrer den enkelte i at få job.

Drejer det sig om en barriere på området sundhed og motion, konkret kunne der være tale om, at en deltager bevæger sig meget langsomt og derfor har svært ved at matche tempoet på arbejdsmarkedet, støttes deltageren til at starte på motion på tidspunkter under forløbet, ligesom tempo på arbejdspladsen og "fremtoning" indgår i coachingen. Lavpraktisk kan det betyde, at deltageren skal støttes i at tage hånd om de udfordringer, barrieren bringer med sig i form af råd og vejledning til billig motion, hun på trods af sin religion kan deltage i. Det kan også være, at der indgår vejledning i sund kost, fordi tempo også hænger sammen med det fysiske helbred.

Støtten griber også ind i et andet område, nemlig sygdomsforståelse og sygemelding. Mange af deltagerne har en meget afvigende sygdomsforståelse, hvor det er naturligt at melde sig syg, hvis man er lidt forkølet, eller hvis man har hovedpine. Dette sammenholdt med en meget lav smertethræskel udgør selvklaart en barriere i forhold til at kunne modsvare kravet om at være en stabil arbejdskraft, som arbejdsgiveren kan regne med. Sygdomsforståelsen og sygemelding hænger også sammen med området børn, institution og skole, idet mange af deltagerne har behov for at vide, at det er nødvendigt med alternative børnepasningsmuligheder, såfremt ens barn er sygt, eller hvis skolen eller daginstitutionen har ferielukket. Det kan være et særligt stort problem for de mange deltagere med mange børn, som oven i købet ofte lever i et ægteskab, hvor manden kun deltager meget lidt i børnepasningen..

Videre er der området dansk arbejdspladskultur, som for mange deltagere er et helt ukendt område, fordi en stor del af dem som nævnt aldrig har haft et arbejde. Dermed har disse deltagere ingen viden om de mange 'selvfølgeligheder' som følger i kølvandet af at have et arbejde. Det kan f.eks. handle om, at man på mange arbejdspladser har en gavekultur, hvor man samler penge sammen og giver gaver i forbindelse med runde fødselsdage, jubilæum eller lign. Det er et ukendt fænomen for mange af deltagerne og kan sammen med de mange andre uskrevne regler være en barriere i forhold til at kunne begå sig på arbejdspladsen og dermed fastholde et arbejde.

Da deltagerne har en fremmed kulturel og religiøs baggrund, er det for visse grupper (særligt dem, der er længst fra det danske arbejdsmarked) en barriere at skulle give afkald på et kulturelt og religiøst ønske om at bære stort tørklæde eller store kjoler på arbejdet. For mange af deltagerne kræver det et større arbejde med at ændre deres viden omkring arbejdsgiverens krav til deres påklædning. Det kan f.eks. være svært at gøre rent i en stor kjole, eller arbejdsgiveren kræver, at man har en arbejdsuniform med firmaets logo på, når man er på arbejde, og at denne uniform er designet, så arbejdet bliver nemmere at udføre, ligesom der kan være hygiejnekrav til påklædningen.

Den manglende indsigt i dansk kultur og dermed systemforståelse og systemtillid er også en barriere, og den viser sig f.eks. konkret ved, at deltagerne ikke forstår systemets krav om, at de skal arbejde og hvorfor, de skal det. Dette kan ændres ved, at deltagerne får en erkendelse af, hvorfor det er godt at arbejde, ligesom der søges at skabe tillid til Shaqo konsulenten ved at tro på, at de kan og vil, forvente ansvarlighed og stille krav, som deltagerne kan matche. Systemtilliden er ikke ukendt, idet mange af deltagerne kommer fra ikke demokratiske lande, og dermed har en anden erfaring med "systemet". Det kan medføre en "ja-kultur", så deltageren kommer til at sige ja, men mener nej.

Den personlige fremtoning handler om, at deltagerne forstår, at det er vigtigt at udvise energi i mødet med arbejdsgiveren, og at det er vigtigt at være ren og velsoigneret, uden at man er klædt på til fest eller hyldet ind i parfume, når man møder på arbejde.

Der arbejdes udviklingsorienteret med alle områder og på flere niveauer.

På et konkret niveau viser udviklingsperspektivet sig ved, at det allerede ved indskrivningssamtalen fastlægges, hvordan der kan arbejdes med en barriere. Tanken er, at deltagerne kan flytte deres holdning i det øjeblik, deres viden ændres, og dermed kan praksis også ændres og samtidig afspejles en respekt for deltagerne og en tro på, at de kan og skal træffe beslutninger og tage ansvar for deres situation.

Idet deltagerne i stort omfang lever i en subkultur i f.eks. Gellerup Parken, er dansk kultur og arbejdsmarkedskultur ukendt land for dem. Derfor har de brug for oplysning, undervisning og coaching i dansk kultur i almindelighed og dansk arbejdsmarkedskultur i særdeleshed.

Mange af deltagerne har en del praktiske barrierer i forhold til at kunne træde ind på arbejdsmarkedet og blive selvforsørgende. Det skal i den forbindelse nævnes, at vi i Shaqo aldrig foregiver, at deltagerne kan mere end de kan. Det betyder, at vi ikke lader som om, at de kan skrive en ansøgning og et CV, når det ikke er tilfældet. Derfor er det i langt de fleste tilfælde Shaqo Konsulenten, der gør det sammen med eller for deltagerne.

Deltagerne har ligeledes brug for at blive udfordret i forhold til forestillinger om danskerne og i sandheder om verden – dvs. de har brug for at blive udfordret på kulturelle forestillinger – det kan f.eks. være kulturelle forestillinger om, at danskere er racist. Konkret kan det være en opfattelse af, at arbejdsgiveren er racist, når han stiller krav om, at deltager bærer lange bukser eller uniform og lille tørklæde på arbejde.

## 12.6 Drivkraftsdimensionen

Drivkraften tager udgangspunkt i, at deltagerne har almene behov for anseelse, respekt og kærlighed, at disse behov opfyldes gennem fællesskab med andre, og at der er en vilje til at få opfyldt disse behov. Drivkraften er altså iboende mennesket, og udgangspunktet i Shaqo er derfor, at de kan og de vil.

Drivkraften skal omsættes fra alene at knytte sig til kulturel sammenhængskraft som familie og det sociale netværk til også at knytte sig til kulturel sammenhængskraft som arbejde. Drivkraften er grundlæggende i forhold til at ville være en del af fællesskabet og udgør foreningen af det, man kunne kalde hånd og ånd (gør og bør). Det er drivkraften til at kunne lære det nye i det nyes ånd, der er afgørende for at kunne erkende og praktisere med udgangspunkt i det nye. Drivkraften udgør i Shaqo dermed deltagerens kognitive verden og de følelser, der knytter sig hertil, fordi deltagerne kommer med en særegen kulturel baggrund, som er fjern fra dansk kultur og dermed dansk opfattelse af arbejdsmarkedet og værdien af selvforsørgelse.

## 12.7 Samspilsdimensionen

Da den enkelte altid er i centrum for indsatsen, betyder det, at det er forskellige processer, deltagerne gennemgår, og derfor tilrettelægges og justeres samspilsdimensionen, som den er beskrevet her, med afsæt i den konkrete situation.

Samspilsdimensionen tager endvidere udgangspunkt i, hvordan der opnås pædagogisk gennemslagskraft i forhold til de ting, deltagerne har brug for at lære. Samspilsdimensionen er et udtryk for på den ene side, at deltagerne har brug for støtte til at kunne imødekomme arbejdsmarkedets krav, på den anden side at de oplever tillid til medarbejderne i Shaqo og til Shaqo projektet, samt slutteligt at deltagerne kan modtage den læring, der finder sted.

Deltagerne er meget forskellige, ligesom det er forskelligt hvor i forløbet, de befinder sig jf. model 6 for empowerment tilgangen i Shaqo. Dermed er det også forskelligt, hvor tæt den enkelte er på arbejdsmarkedet. Groft sagt kan man sige, at deltagerne befinder sig enten i en rød zone, en gul zone eller en grøn zone. Se model 9



**Model 9 for zoneinddeling af deltagerne**

Den røde zone indikerer, at deltagerne er langt fra arbejdsmarkedet i og med, at de f.eks. ikke er motiverede for praktik for at nå til selvforsørgelse. Det kan også være, at de næsten ikke kan kommunikere på dansk og dermed ikke har en realistisk chance for at opnå beskæftigelse, før deres danskundskaber forbedres. Mange deltagere har aldrig været selvforsørgende og kender måske næsten ingen, som har et arbejde og har dermed intet reelt kendskab til det danske arbejdsmarked og dansk arbejdspladskultur, de befinder sig derfor selvsagt i den røde zone.

Den gule zone indikerer, at deltagerne er i praktik eller er i gang med andre jobrettede tiltag, men at de mangler at opfylde enkelte arbejdsmarkedskrav. Det kan f.eks. være, at en deltager er afprøvet i praktik, men ikke kan leve op til de stillede krav for at blive ansat – f.eks. stabilitet, socialt samvær og kommunikation med kolleger, dansk m.m.

Den grønne zone indikerer, at deltagerne er klar til at varetage et arbejde, og at de er kommet i et privat løntilskudsjob rettet mod job eller et lønnet job og dermed er blevet selvforsørgende eller er tæt på. – Deltagernes empowerment forstået som frigørelse er opnået. Vi følger dog stadig op både i forhold til deltageren og arbejdsgiveren for at sikre, at deltageren også fastholder jobbet med det mål, at han bliver sat helt fri af konsulenterne og systemet med evne til at varetage eget arbejdsliv.

Størstedelen af deltagerne begynder med at være i rød zone og gennemgår således en forandring i forhold til at træde ind på arbejdsmarkedet og dermed befinde sig i den grønne zone.

Deltagerne støttes gennem evidensbaseret praxis pædagogik i at kunne imødekomme krav, forstå oplysning, modtage og bede om hjælp, magte konfrontationer gennem indsatsen, og at det sommetider er nødvendigt med to skridt frem og ét tilbage, da alt ikke altid lykkes første gang. Indsatsen indebærer som nævnt, at der arbejdes med konkrete, men også at der arbejdes med elementer fra oplysningspædagogik, relationel pædagogik, konsekvenspædagogik, narrativ pædagogik, anerkendende pædagogik, inkluderende pædagogik og struktureret pædagogik. Derudover tages der udgangspunkt i elementer fra pædagogisk psykologi, idet der altid tages afsæt i zonen for nærmeste udvikling. Slutteligt er der fokus på, at deltagerne oplever en følelse af sammenhæng i den samlede indsats, fordi læringen dermed lettes.

### 12.8 Oplysnings-pædagogik

Når man siger oplysnings-pædagogik, er man også nødt til at sige Grundtvig. Selvom Grundtvig virkede og skrev i en anden tidskontekst baseret på et samfund meget langt fra det nuværende, har hans oplysningstanker i særdeleshed en meget stærk virkningshistorie og er stadig vigtig for dansk kultur, skolesyn og folkeoplysning.

For Grundtvig stod Lys og Liv centralt. Shaqo-indsatsen kan beskrives med disse to ord, når Lys forstås som forudsætningen for Liv. Vi har god erfaring med, at når deltagerne ser lyset, så sker der en bevægelse (liv) i retning mod arbejdsmarkedet. Som nævnt er det nemlig erfaringen, at deltagerens holdning kan flytte sig, når de undervises og coaches til at kunne indgå på det danske arbejdsmarked. Holdningen og ikke mindst erfaringen er, at når deltagerne er analfabeter i forhold til at fortolke dansk kultur og begå sig på det danske arbejdsmarked, er det nødvendigt, at de får oplysning omkring arbejdsmarkeds- og arbejdspladskultur. Der er netop tale om oplysning forstået sådan, at deltagerne kommer fra lande, som ikke har gennemgået en udvikling på baggrund af oplysningstiden, og dermed har de ikke et oplysningsorienteret fornuftsrationale. Deltagerne er ofte meget bogstavelige i deres tro og hengivne over for religion og religiøse skrifter.

Danmark er i høj grad også influeret af den tyske oplysningstid også i synet på religion, det drejer sig bl.a. om, at der i Danmark under oplysningstiden var et opgør med den rene religiøsitet. Neologien, som stammer fra Tyskland, er et udtryk for det, og den neologiske tankegang er, at de overnaturlige religiøse mirakler ikke har fundet sted, og hvis de har, så er de uden betydning. Det er kun gennem fornuft, at man vil få bekræftet sin religiøse overbevisning. Det fik den effekt, at videnskaben blev udgangspunkt for religionen – eller sagt på en anden måde; religionen blev genstand for videnskab. Det var - og ikke mindst er altså i lyset af oplysning på baggrund af fornuften, sandheden (videnskaben), at fællesskabet består – f.eks. ved, at der i Danmark er religionsfrihed. Derfor er det nødvendigt, at deltagerne oplyses og undervises om de fælles spilleregler – f.eks. at religion hører privatlivet til - som er gældende i Danmark, og som deltagerne bliver konfronteret med, når de skal ud på arbejdsmarkedet og i det hele taget integreres i samfundet.

Desuden handler fornuftsrationalet og videnskabeligheden også om, at deltagerne har en anden sygdomsopfattelse end den danske og vestlige, da deres sygdomsopfattelse som oftest ikke er baseret på videnskab, hvilket har en række konsekvenser. Det drejer sig bl.a. om, at deltagerne ofte ikke anerkender psykisk sygdom, og at dette er tabu for størstedelen af deltagerne. I det en del deltagerne er belastet af psykisk sårbarhed og ikke diagnosticerede psykiske lidelser og ikke vil erkende det, kan det være en barriere i forhold til at arbejde med deltagerne, derfor arbejder Shaqo Konsulenten med at bryde deltagerens tabu – også selvom det er svært. Foruden en manglende anerkendelse af psykisk sårbarhed har mange deltagere også en anderledes forståelse af, hvornår de kan melde sig syg, når de har et arbejde. Derfor er det også en del af Shaqo Konsulentens arbejde at coache deltagerne i, at det ikke kan nytte at melde sig syg, hvis man blot er lidt forkølet. Deltagerne har som oftest også en livsstil, hvor de ikke spiser sundt og får motion, hvilket medfører, at mange af dem er trætte, har diabetes og er overvægtige. Shaqo Konsulenten snakker derfor også med deltagerne om, hvordan de kan forebygge at få sygdomme og gøre deres eventuelle sygdoms-situation bedre ved at spise sund kost og dyrke motion for at styrke deltagerens helbred og velbefindende generelt, som jo bl.a. også har betydning for deres muligheder for at være en stabil arbejdskraft.

Foruden at oplysningens fornuftsrationale har med deltagerens sygdomssyn og måde at praktisere religion på at gøre, har det også at gøre med deltagerens syn på, hvorfor det er godt at arbejde. Da mange af deltagerne har været parkeret på offentlig forsørgelse i mange år, har de i nogen grad svært ved at forstå, hvorfor de skal arbejde eller i praktik. Det betyder konkret, at det er en udfordring i Shaqo projektet at have en dialog med deltagerne om, hvad gevinsten er ved at arbejde eller være i praktik – at få dem til at se "fornuften i galskaben". Mange af deltagerne er vant til fattigdom, og for dem er kontanthjælp en stor sum penge, og forskellen mellem kontanthjælpen med tillæg og den løn, de vil kunne få er ofte kun lille, derfor er penge ofte ikke et incitament for at arbejde. Den sociale kontrol kan i de etniske miljøer lægge et stort pres på deltagerne i forhold til at efterleve de normer og regler, der hersker i miljøet, f.eks. at kvinderne har mange børn og bliver tidligt gift og får børn, at de laver tidskrævende mad, at manden ikke deltager nævneværdigt i børneopdragningen og lignende – ting der gør, at det kan være svært at passe et arbejde

De deltagere, der har stået uden for arbejdsmarkedet i den tid, de har været i Danmark, har stor gavn af at blive oplyst og lære dansk arbejdsmarkedstradition at kende, fordi erfaringen er, at når deltagerne har denne indsigt, så flyttes deres holdning sig, så de kan se meningen med at arbejde. Udgangspunktet er som nævnt, at de kan og vil, men for at de vil og dermed er motiverede, er det som nævnt vigtigt, at de kan se "en mening med galskaben".

### 12.9 Relationel pædagogik

Der findes forskellige opfattelser af og dermed forskellige måder at praktisere relationel pædagogik på. Berit Bae har forsket i relationen og dens betydning for læring, og Flemming Andersen har på den baggrund udviklet tre relationsformer (den symmetriske, den asymmetriske relation og den komplementære relation), som dog oprindeligt er tænkt som prototypiske relationsformer barn og voksen imellem. Det er dog opfattelsen, at voksen – voksen relationer også kan ses i lyset af disse relationsformer, og at de kan være med til at illustrere, hvordan Shaqo Konsulenten indgår i relation med den enkelte deltager og ikke mindst, hvordan hun ikke gør.



## Model 10 for Flemming Andersens bud på 3 prototypiske relationsformer

Den symmetriske relation er karakteriseret ved manglende kontakt, hvor det vi vil kalde hensynsbetændelse eller konfliktskyhed meget let kan opstå. Hermed menes, at der imellem de to voksne bliver 'gået rundt om den varme grød', og man samtaler ikke om de barrierer og udfordringer, der kan være for deltageren. Dermed er der ikke tale om en gensidig relation, hvor man også taler om de svære ting, og hvor man kan udveksle erfaringer og synspunkter med henblik på at blive kloge. Deltagerne overlades så at sige til sig selv, og deres selvstændighed undermineres. Man kan sige, at deltagerens ressourcer og kompetencer ikke anerkendes, ligesom det heller ikke anerkendes, at deltageren kan tage et ansvar og derfor i hensynsbetændelsens navn ikke stiller krav til deltagerne om aktiv deltagelse herunder at forholde sig til egen situation på arbejdsmarkedet.

Den asymmetriske relation er karakteriseret ved, at deltagerens selvstændige initiativer og handlinger bliver kvalt. Der er i dette tilfælde ikke tale om empowerment, og deltageren pådømmes at være afhængig af Konsulenten, som påtager sig en rolle, hvor hun altid ved bedst i forhold til deltagerens situation. Den eneste mulighed deltageren har for at forblive selvstændig er ved, at sige "Ja" til Konsulenten og altså fastholde en mistillid til Konsulenten som en del af systemet (som deltagerne i forvejen har mistillid til), dette "Ja" vil være et forsøg på at holde Konsulenten på afstand. Deltageren vil også kunne bevare selvstændighed og holde Konsulenten på afstand ved ikke at ville høre og i stedet blive vred og aggressiv i samarbejdet, og man kan sige, at Konsulenten underkender deltagerens ressourcer, kompetencer og ansvar. Nogle vil sige, at det at rådgive og 'retlede' deltageren er magtfordrejende, fordi deltagerne selv skal kunne finde den rette vej. Vi mener dog og har erfaring med, at det er uproblematisk og nødvendigt at tilbyde rådgivning, vejledning og stå ved, at man ved bedre om den danske kultur og det danske samfund, og det anerkendes af deltagerne.

Den komplementære relation er i overensstemmelse med målet om empowerment, da den er karakteriseret ved tilstedeværelse og gensidighed både i kommunikation og anerkendelse af individernes ret til selvstændighed og selvbestemmelse. Derfor handler relationsarbejdet i Shaqo om, at deltagerne lærer af Shaqo Konsulenternes måde at handle på, men at Shaqo Konsulenten samtidig er åben for, at deltagerne er voksne mennesker, der må stå til ansvar for deres valg af handlinger. Der er en åbenbar og åbenlys anerkendelse af selvstændighed og afhængighed, at Shaqo Konsulenterne over for deltagerne ikke lægger skjul på, at de har en viden, som deltagerne ikke har. Dog ved de også, at deltagerne har en viden om sig selv, som Shaqo Konsulenten ikke har. Relationen lægger dermed op til et ligeværdigt samarbejde, hvor det ligeværdige består i at have menneskelige rettigheder og behov og blive mødt med en forventning om, at man står til ansvar for sig selv, men ligeværdigheden er også en gensidig accept og anerkendelse af, at deltagerne har behov for at lære om det danske samfund og arbejdsmarked, og at læreren er Shaqo Konsulenten.

Samarbejdet er bundet op på Shaqo Konsulentens og deltagerens grænser for, hvad de vil være med til. Deltageren mødes derfor som udgangspunkt med rettigheden til f.eks. at ville bære stort tørklæde eller kjoler, og det accepteres, at det er der, deltagerens grænse går, så længe det er aktuelt. Det er nemlig erfaringen, at grænser rykkes og flyttes, når man udvikler sig, lærer og forstår, at samarbejde er procesorienteret, og det er til stadighed skrøbeligt, fordi det kræver, at Shaqo Konsulenten fastholder tålmodighed og ikke presser deltagerne til noget, de ikke selv er villige og klar til, og at de til gengæld erkender konsekvenserne af deres valg. Selvom vi som nævnt arbejder procesorienteret, og processer tager tid, lægger vi også vægt på et vist tempo og at arbejde konstruktivt og målrettet. De fleste deltagere har deltaget i mange langvarige beskæftigelsesprojekter og oplever i mange tilfælde et vist tempo som befriende, fordi målet er i sigte.

Som det næsten siger sig selv, er den komplementære relation den, der er mest progressiv og konstruktiv, fordi deltageren på den ene side ikke overlades til sig selv og på den anden side ikke sættes i en position, hvor han fratages al selvstændighed og værdighed ved, at Shaqo Konsulenten "tromler ham". Der er altså tale om, at vi i Shaqo har meget fokus på at indgå ligeværdige relationer, hvor der er plads til individet. Det er erfaringen, at fordi vi ser deltageren som et ligeværdigt menneske, så er det muligt at indgå i en komplementær relation, hvor det, der skiller Shaqo Konsulenten og deltageren ad, er deres personligheder og personlige historier. Derfor vil nogen måske påpege at relationen ikke er ligeværdig, fordi Shaqo Konsulenten er den, der ved bedst omkring det, deltageren skal lære for at kunne blive selvforsørgende. Dog ser vi sådan på det, at deltageren ved bedst om sig selv, og da vi altid tager udgangspunkt i deltageren, dennes situation og selvkendskab, så mener vi ikke, at man kan betegne relationen u-ligeværdig. Vi mener netop, at den bliver ligeværdig, ved at have det samme mål. Berit Bae taler netop om, hvordan det handler om at give den enkelte plads til selv at definere gennem udfordring, derfor er det afgørende for deltagerens selvopfattelse og begrebsdannelse, hvordan Shaqo Konsulenten ser den enkelte deltager og reagerer på hans person.

Opfattelsen i Shaqo er sagt på anden vis, at relationel pædagogik må funderes i det, der gør et menneske særegent, fordi erfaringen er, at det er forskelligt hvilke barrierer, den enkelte har – det er forskelligt, hvor i processen den enkelte befinder sig i forhold til at være arbejdsmarkedspart. Dermed er det også forskelligt hvilke tiltag, der skal til. Som udgangspunkt er det generelt, at deltagerne har brug for tryghed, for at de kan være eksplorative – dvs. udforskende. Trygheden finder de i Shaqo og Shaqo konsulenten, som på en empatisk måde danner grundlag for, at deltagerne kan være eksplorative gennem samtale og tillid til, at de kan og vil. Ligesom det er af afgørende betydning, at vi står uden for det etablerede system og har fokus på at danne en ligeværdig relation til deltageren, hvor vi anerkender ham som et menneske med en særegen personlig historie.

Men det relationelle fokus i Shaqo handler om mere end blot medarbejderens relation til deltageren. Det handler også om at støtte deltagerne til at forbedre deres muligheder for at danne relationer, der rækker ud over det ensidige netværk, mange af dem har. Det drejer sig om at støtte deltagerne til at skabe relationer, der rækker ind i det danske samfund via arbejdsmarkedet. Denne evne kan vi se, at deltagerne får styrket ved at have gode erfaringer med relationer fra Shaqo Konsulenten men også ved at blive klogere på det danske samfund og arbejdsmarked, sådan at den enkelte deltager kan fortolke situationer ud fra en dansk kontekst.

Medarbejderne i Shaqo er derved rollemodeller for deltagerne, og det er her deltagerne henter deres inspiration til at indgå i relationer, der rækker ud over det etniske miljø. Derfor er det vigtigt, at medarbejderne har et godt kendskab til deltagerne og deres kultur, og at de medarbejdere med en anden kulturel baggrund end dansk har en god status i flygtninge og indvandremiljøet.

For at deltagerne ikke blot afprøver deres relationelle-kompetence internt i projektet, er det vigtigt at skabe hurtige resultater, så de kan komme ud på arbejdsmarkedet og få prøvet og udviklet deres relationelle- og dermed samarbejdskompetencer af på en arbejdsplads.

### 12.10 Konsekvenspædagogik

Som nævnt er Shaqo baseret på empowerment og integration og funderet i en positiv tro på, at mennesket kan træffe valg, som er fornuftige for dem selv. Fordi mennesket er et socialt individ, tror vi på, at det som oftest vil vælge deltagelse i fællesskabet, fordi det er fornuft, når man er et socialt individ. Vi arbejder derfor med, hvad deltagerne bør gøre, hvis de vil have et arbejde, og vi tager som regel afstand fra at sige, hvad de skal gøre.

Konsekvenspædagogik handler iflg. Jens Bay bl.a. om, at individet skal lære at træffe valg, og at individet faktisk evner at træffe valg med de konsekvenser, valget måtte have. Konsekvenspædagogikken er ikke særligt udbredt, og den er i mange tilfælde blevet misforstået som værende en pædagogik, hvor man tvinger og kræver, at børn, unge eller voksne skal handle på én bestemt måde. Derfor anses konsekvenspædagogik også af nogen som værende i modstrid med anerkendelse. Det er dog efter vores mening ikke tilfældet, fordi konsekvenspædagogikken handler om, at den enkelte skal lære at træffe valg med de konsekvenser, valget måtte have.

For at den enkelte selv kan tage ansvar for sine valg og fravalg, er det nødvendigt, at der er rum til at kunne vælge en handling til og fra, derfor er pædagogikken i Shaqo i tråd med konsekvenspædagogikken funderet i at tydeliggøre handlingers konsekvens for deltagerne. Det betyder, at vi altid gør det klart, hvordan deltageren bør handle, hvis deltageren vil opnå at blive en integreret del af det danske arbejdsmarked. Vi har altså fokus på, hvad deltageren selv kan gøre ved at gøre det klart, hvad de bør gøre for at opnå at få et arbejde frem for, hvad de skal gøre, og vi er tydelige i forhold til vores grænser for acceptabel adfærd. Derved udviser vi selvrespekt og respekt over for deltageren, fordi han får mulighed for at forholde sig konkret til Shaqo Konsulenten, projektet og hvad det fører med sig.

I kraft af ovenstående mener vi ikke, at konsekvenspædagogik er i strid med anerkendelse, idet det handler om at give deltagerne et reelt valg for at handle. Man kan groft sagt sige, at vi i Shaqo udstikker nogle retningslinjer, som deltagerne kan vælge at følge.

Konsekvenspædagogik handler derfor i Shaqo om, at vi stiller krav til deltagerne om f.eks. aktiv deltagelse, og at projektet bygger på nogle værdier – dvs. noget, der er rigtigt, f.eks. at det er respektløst ikke at stille krav, som deltagerne konfronteres med. Desuden bygger Shaqo på at lære og konfrontere deltagerne med hvilke normer, arbejdsmarkedet er bygget op omkring, fordi det giver dem mulighed for at træffe et frit valg i forhold til, hvordan de vil være en del af fællesskabet. Det er som nævnt erfaringen, at deltagerne vælger fællesskab og arbejdsliv og selvforsørgelse til, selvom de har muligheden for at vælge det og dermed Shaqo projektet fra.

Tydeligheden omkring projektets værdier viser sig også ved, at vi handler og coacher håndholdt i forhold til deltagernes handling. Det kan dreje sig om, at de er ustabile eller ikke møder op til undervisning, så ringer vi til deltagerne og tager en snak med dem om deres fravær, og vi gør det klart for dem, at de er nødt til at møde op, hvis de vil være en del af projektet. Hvis de ikke møder op, og der ikke er en tungtvejende grund til det, er vi nødt til at kontakte sagsbehandleren med de konsekvenser for deltagerens forsørgelse, det kan have. Vi har dog stor forståelse for, at visse deltagere har det meget svært og er udfordret fysisk, psykisk og socialt, hvilket kan gøre det svært og udfordrende at deltage i projektet, men vi tror samtidig på, at de kan og vil klare at være en del af projektet, hvorfor vi ikke opgiver dem, men i stedet altid hjælper og støtter dem til at komme udfordringerne til livs.

Deltagerens ansvar er således i centrum, og indsatsen over for individet bygger på den antagelse, at mennesket er et tænkende og et handlende socialt væsen med en vilje, hvis tilværelse hverken er determineret af sociale, biologiske eller materielle omstændigheder. Der er alene tale om vilkår,



som kan accepteres og forandres. Den enkeltes skæbne lægges så at sige i deltagerens egne hænder samtidig med, at han støttes til at kunne evne at træffe et fornuftigt og rigtigt valg.

De sociale normer i konsekvenspædagogikken stemmer godt overens med de sociale normer, som Shaqo projektet bygger på, nemlig at enhver:

- bør handle ud fra, at man som individ ikke er alene i verden, men er bundet til fællesskab (i Danmark bl.a. på arbejdsmarkedet) med andre mennesker, som har indflydelse på, hvordan det går den enkelte
- bør være klar over, at i en social sammenhæng (arbejdsmarkedet) er man det, man giver udtryk for i tale, fremtoning og handling
- bør kunne udvise så meget empati, at man kan sætte sig i andres sted, og ikke udsætte andre for holdninger og handlinger, som man ikke selv vil acceptere
- i sine handlinger bør vise forståelse for, at der findes regler for væremåder, som fortæller én, hvad der opfattes som rigtigt eller forkert, og derfor kan man ikke i en social sammenhæng (arbejdsmarkedet) udelukkende lade sig styre af det, man har lyst til
- i tale og handling bør udvise respekt for andre ud fra en forståelse for, at der ikke er nogen, som er mere menneske end andre
- bør have viden om, at der findes handlinger, der er forbundet med konsekvenser for én selv og for andre i et sådant omfang, at de bør undlades
- bør forstå, at der skal være en sammenhæng mellem det, man siger og det, man udfører i sine handlinger, da tale og handling udgør et hele
- bør acceptere og efterleve, at det i en social sammenhæng i form af samkvem med andre er uacceptabelt at foretage handlinger, som indskrænker andres handlefrihed
- bør tage ansvar for sine egne handlinger og ikke have mulighed for at pålægge andre skylden for det, der ikke lykkes

Da Shaqo også bygger på disse normer, er det naturligt, at Shaqo Konsulenterne, fordi de er rollemodeller selv efterlever normerne.

### 12.11 Narrativ pædagogik

Som nævnt er Shaqo et arbejdsmarkedsintegrationsprojekt, og det er ikke funderet i et poststrukturalistiske syn på verden. Det vil måske derfor undre nogen, at vi mener, at en del af Shaqo indsatsen kan beskrives med den narrative pædagogiks termer, fordi narrativ pædagogik grundlæggende er poststrukturalistisk og ikke mener, at der findes endelige sandheder. Det vil dermed i den narrative pædagogik være forkert at have arbejdsmarkedsintegration som mål, når integration handler om at lære noget om de sandheder, der findes på arbejdsmarkedet – netop fordi de ikke er absolutte.

Vi kan i Shaqo dog godt være enige med den narrative pædagogik i, at kulturelle sandheder skabes og genskabes af de mennesker og den natur, der danner grobund for kulturen. Det betyder, at vi ulig den narrative pædagogik mener, at der findes naturlige sandheder, og at disse danner forudsætningen for kulturen. De naturlige sandheder som f.eks. behov er definitive, men de kan håndteres og opfyldes på forskellig vis afhængigt af omgivelserne – både de naturlige, men også af fællesskabets kulturelle overenskomster. Da projektet netop er et arbejdsmarkedsintegrationsprojekt, er målet ikke at ændre samfundet, men at skabe betingelser for individer, så de kan vælge at træde ind på arbejdsmarkedet eller påbegynde en uddannelse – dvs. vælge at blive aktiver for samfundet.

Som den narrative pædagogik så fint understreger, er der altid livskraft til stede, hvor der er liv, hvilket Shaqo projektet også har uanede mængder af eksempler på. Vi ser enhver deltager som repræsentant for en livskraft, og vi fortolker deres handlinger som deres bedste bud på en fornuftig

reaktion på de udfordringer og barrierer, de møder. Vi anerkender så at sige deltagerne som mennesker, og dermed anerkender vi, at de kan og vil handle som et menneske – som et socialt individ, og hvad dette indebærer af tiltag for at være en del af det sociale, dvs. arbejdsmarkedet.

Vi mener i overensstemmelse med den narrative pædagogik, at den enkeltes historie er værd at lytte til, og vi tager derfor altid udgangspunkt i den enkelte deltager, om end vi modsat den narrative pædagogik ikke kan sige os fri for at have et generelt kendskab til den enkelte på baggrund af vore erfaringer med gruppen. Det betyder, at vi på den ene side kan bruge erfaringen i form af kategorisering til at imødekomme deltageren, men også at vi er bevidste om, hvordan vi fortolker deltageren. Vi ved, anerkender og accepterer, at deltagerne er forskellige individer med forskellige historier, men vi mener samtidig, at mennesket og målgruppen har nogle fællestræk.

Vores fortolkning af deltagerne som målgruppe tager i første omgang udgangspunkt i deltagerne som mennesker og er baseret på gentagne erfaringer. Vi interesserer os for det, den enkelte siger og gør, og målet med at have et billede af målgruppen er ikke at affeje, hvad deltagerne siger. Det betyder, at vi lytter og forholder os nysgerrigt til den enkelte deltager, og vi søger at støtte deltageren i at finde sit eget frie fodfæste (empowerment) ved at være åbne for deltagerens egen historie og udlægning af, hvad han har behov for.

Vi forsøger ligeledes samtidig at udfordre deltageren og formidler måder at få løst behovet for anerkendelse, respekt og anseelse. Dermed kan deltageren fremadrettet skrive videre på sin historie, som et socialt individ i det danske samfund med de konsekvenser denne histories videre forløb måtte have.

Vi er som nævnt inspireret af den narrative pædagogik ved, at vi anerkender sloganet ”problemet er problemet, og personen er personen”. Vi mener dermed, at enhver kan blive udsat for udfordringer, barrierer og problemer, og at det altså er omstændighederne, der er afgørende for de problemer, udfordringer og barrierer, den enkelte står overfor. Vi tror på, at mennesket er et ’godt’ væsen, der vil det gode og rigtige, men at det kræver, at mennesket mødes med det gode og rigtige, for at det kan handle godt og rigtigt<sup>18</sup>.

I tråd med den narrative pædagogik bekræfter vi deltagerne som de personer, de er. Men ulig den narrative pædagogik anerkender vi også deltagerne som de mennesker, de er, og at Shaqo Konsulenten f.eks. bekræfter deltageren i sin relation til Shaqo Konsulenten ved at reagere og respondere på (anerkende) deltagerens konkrete behov for hjælp og støtte. Er deltageren f.eks. god til dansk og evner deltageren at skrive en ansøgning, hvilket meget meget få gør, bliver deltageren selv ansvarlig for det, eller udtrykker deltageren svære problemer på hjemmefronten, så er Shaqo Konsulenten behjælpelig med at løse disse udfordringer og problemer.

Ligesom den narrative pædagogik fokuserer vi på, hvad deltagerne kan og ikke, hvad de er, hvilket betyder, at vi ikke fortolker deres handlinger som udtryk for et karaktertræk ved deltageren. Sagt med andre ord, hvis en deltager ikke er mødestabil, så fortolker vi ikke deltageren som doven, fordi vi tror på, at deltagerne derved har et frihedsrum til at være dem, de nu er. Det åbner for at kunne arbejde med deres handlinger og det, vi tror, de kan og vil – nemlig at blive selvforsørgende, og det at deltagerne bliver selvforsørgende og træder ind på arbejdsmarkedet er hele målet med indsatsen.

### **12.12 Anerkendende pædagogik**

I Shaqo anser vi det som afgørende, at den enkelte deltager føler sig velkommen som den, han er, fordi vi er af den overbevisning, at det har stor betydning for samarbejdet med deltageren. Man er

---

<sup>18</sup> Med godt og rigtigt menes handlinger, som er gode og rigtige for andre mennesker og mennesket selv som det stykke naturligt betinget kultur af socialt-individ orienteret karakter, det er

altid to om at danse tango, og hvis man ikke selv er åben for den anden, vil det have en afsmittende effekt. "What comes around, goes around". Derfor er det et krav, at Shaqo Konsulenten altid forholder sig åbent og har et generelt åbent sind.

Anerkendelse anses som en forudsætning for at skabe sit selvværd og sin identitet i Shaqo, og da vi netop arbejder med deltageres selvopfattelse og selvillid i forhold til arbejdsmarkedet, er anerkendelse et væsentligt element. Som nævnt er Shaqo Konsulentens møde med deltageren bundet op på en særlig relation, som også åbner for, at deltageren oplever og føler sig anerkendt af Shaqo Konsulenten. Anerkendelse har netop at gøre med selvværd, noget mange af deltagerne har fået brudt ned over en årrække, fordi systemet ikke har stillet krav til dem om at arbejde og dermed synliggjort dem som en ressource og værdi for det danske arbejdsmarked og samfund. Deltagerne har så at sige været overladt til sig selv i en passiv offentlig forsøgelse.

Berit Bae har forsket i anerkendelse og definerer anerkendelse ud fra 5 delelementer: at være åben, forstående, bekræftende, selvreflekterende, afgrænsende og samtidig at kunne genkende oplevelsen i sig selv.

At være åben hænger i Shaqo sammen med evnen til at kunne lytte som menneske og ikke som person, og at det hermed drejer sig om ikke at tage tingene personligt men at forstå den andens perspektiv. Forståelsen er således knyttet til det at være åben, og for at relationen er afbalanceret, er det nødvendigt at bekræfte den anden i, at man lytter, og at man forsøger at forstå. Selvrefleksion er nødvendig for at kunne sætte sig selv i forhold til omverdenen og det andet individ uden at smelte sammen, og det befordrer, at man kan holde fast i sig selv som person og sætte sine egne grænser og forventninger og stiller krav i forhold til andre mennesker. Grænserne skal forstås som skel mellem mennesker, men de skal ikke blokere for at kunne genkende de følelser, andre oplever at have. Det kan godt være, at man ikke forstår, at deltageren f.eks. oplever det nødvendigt at bære stort tørklæde på arbejde, men alligevel kan Shaqo Konsulenten genkende oplevelsen af nødvendighed, for at hun kan være forstående, men samtidig afgrænsende. Empati er derfor afgørende, for at relationen bliver oprigtig.

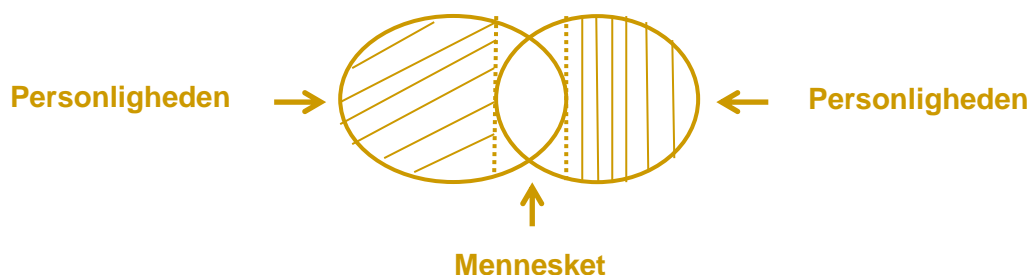
Axel Honneth's teori om anerkendelse beskriver meget godt det anerkendelsessyn, Shaqo er baseret på. Honneth opererer med tre sfærer; sfæren for familie og kærlighed, sfæren for det retslige område og sfæren for det solidariske område. Honneth mener, at man i familien anerkendes følelsesmæssigt – dvs. affektivt, at man i det borgerlige samfund anerkendes som et unikt individ, og det er her, man udvikler selvværd på et kognitivt og affektivt plan mens man i den retslige sfære anerkendes kognitivt og udvikler selvagtelse. Ligesom man kan opnå anerkendelse i de tre sfærer, kan man også opleve krænkelser, og deltagerne i Shaqo har i meget høj grad oplevet krænkelser fra det danske samfund, idet de ikke er blevet inkluderet og anerkendt på lige fod med etniske danskere. Denne eksklusion har som nævnt blandt andet taget form som ligegyldighed over for gruppen, hvor man ikke har stillet samme krav og haft samme forventninger og tro på, at gruppen kan bidrage aktivt og berigende til samfundet som sådan.

Gruppen er derfor præget af en evaluativ degradering af den selvvirkeliggørelse, som optimalt kan finde sted i denne sfære. Det betyder tab af personlig selvværd og krænkelser, og ikke mindst derfor er det afgørende med en tro på, at den enkelte kan og vil blive en anerkendt del af fællesskabet. Shaqo Konsulentens opgave er i en anerkendelsesoptik at give deltagerne mulighed for at vælge at være en aktiv del af samfundet – en del som medfører, at de opnår personlig selvværd på både et kognitivt og affektivt plan.

I forlængelse af Shaqos ønske om at støtte deltagerne til at blive aktive for og bidragende til samfundet og viden om, at målgruppen ofte føler sig mest som en klient i mødet med sagsbehandleren jf undersøgelsen "Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde", (Høilund og Juul, 2005) er det afgørende for tilliden mellem deltager og Shaqo Konsulent, at deltageren føler sig set, hørt og an-

erkendt. Som det forhåbentligt er blevet tydeligt, handler anerkendelse i Shaqo ikke om at udforske i det uendelige, at anerkende alt – også det, der er uacceptabelt og heller ikke at mene, at alt er lige godt. Anerkendelse er at anerkende mennesket og hjælpe individet på vej igennem en tro på og forventninger til, at at han kan og vil være en ligeværdig del af fællesskabet. Vi tror kort og godt på deltageren og anerkender ham som et ligeværdigt menneske med særegne behov, følelser, tanker og erfaringer. Vi anerkender derfor ikke, at deltagerne ved bedst om det danske samfund og sig selv som en del af det danske arbejdsmarked, men vi accepterer og anerkender, at deltagerne er voksne mennesker, der kan stå til ansvar for det, de gør. Nøjagtigt som det forventes og anerkendes at alle andre voksne mennesker kan.

Shaqo's ovenstående anerkendelsestankegang kan illustreres som følger:



**Model 11 for anerkendelses-synet i Shaqo**

De to cirkler illustrerer to mennesker og de skraverede områder illustrerer den enkeltes egen baggrund og særegne indre liv. Det er i det ensfarvede felt, at deltager og Shaqo Konsulent mødes, idet det felt illustrerer deltageren og Shaqo Konsulenten som mennesker med hvad, det nu indebærer. Begge har så at sige en bagage med sig, som i mange tilfælde er fjernt fra hinanden, hvorfor de ikke kan sætte sig ind i den andens konkrete situation, men blot sætte sig ind i de følelser, tanker, forhåbninger og behovstilfredsstillelsesforsøg, som begge har et individuelt og særegent kendskab til. Det er altså det generelle ved det at være menneske, som danner grundlaget for at kunne anerkende andre mennesker.

### 12.13 Inkluderende pædagogik

Shaqo har som nævnt som mål, at deltagerne inkluderes i det danske samfund, hvorfor pædagogikken også refererer til elementer i den inkluderende pædagogik beskrevet af Bent Madsen.

Den inkluderende pædagogik forholder sig til udstødte og marginaliserede grupper på en særlig måde, og den skifter derfor karakter og indhold afhængigt af hvilke sociale, kulturelle og pædagogiske nødsituationer, det industrielle samfund skaber. Pædagogikken er derfor med andre ord omskiftelig og nært forbundet til arbejdsmarkedet.

Udgangspunktet for den inkluderende pædagogik er integrationsproblemer, og det er netop det, der er udgangspunktet i Shaqo. For at kunne løse disse udfordringer er det nødvendigt, at Shaqo konsulenten er den ledende i relationen, uden at ligeværdighedsprincippet underkendes. Deltageren skal altid føle sig lige så meget værd som Shaqo Konsulenten. Shaqo Konsulenten skal således acceptere deltageren som den, han er og ikke fokusere på, hvordan hun synes, han burde være. Dog er det en del af projektet at fokusere på, hvordan deltagerne burde gøre, hvis de vil være en respekteret, anerkendt og anset del af fællesskabet. Denne skelnen mellem at være og gøre – mellem er og kan - er som nævnt vigtig for deltagerens frihedsrum, men den er også udtryk for en stillingtagen, som tager højde for det sociale individs behov for at være.

Bent Madsen vil i denne sammenhæng tale om etik. I Shaqo er det holdningen, at de etiske fordringer altid skal referere til at ville gøre det gode og rigtige, når godt og rigtigt forstås som handlinger, som er gode og rigtige for andre mennesker og mennesket selv. Det betyder, at det er uetisk at behandle mennesket umenneskeligt for os at se i Shaqo – vi gør mod andre, som vi vil, de skal gøre mod os.

Det er netop de tre ressourcer: identitet, solidaritet og mening, vi arbejder med i Shaqo. Det er opfattelsen, at ressourcerne identitet og solidaritet kan være adskilt eller sammenhængende. Er de det første, vil mening blive til meningsløshed, fordi mennesket er et socialt individ, men når identiteten og solidariteten er i sammenhæng, vil mennesket opleve meningsfuldhed i dets egne handlinger og i andres handlinger, og fordi projektet arbejder med at støtte og hjælpe den enkelte deltager ind i et samfund og fællesskab, der er ukendt land, er mening afgørende for, at de andre ressourcer som identitet og solidaritet bliver sammenhængende. Det er derfor vigtigt, at deltagerne kan fortolke fællesskabet og danskernes handlinger.

Der er tale om en dannelsesproces, hvor deltagerne skal dannes til solidariske individer, og i den forbindelse arbejder vi med at styrke deltagerens handlekompetence, så de kan handle frit i det danske samfund – dvs. træffe valg og tage og forstå de konsekvenser, valgene måtte have. Dannelsesprocessen består af integration af fire forskellige kompetencer (produktiv kompetence, ekspressiv kompetence, reflektiv analytisk kompetence og endelig kommunikativ kompetence), som kan udvikles til handlekompetence. Se model 12 for dannelsens blomst.



**Model 12 for dannelsens blomst**

Det er opfattelsen, at en god integration af disse fire kompetencer til en handlekompetence giver frihed til at kunne definere sig selv i et samfund, der stiller store krav til den enkelte. Da Shaqo Konsulenten er rollemodel, er det derfor sagt med Bent Madsens termer nødvendigt, at hun mestrer sine kommunikative (ord), ekspressive (følelser), reflektive og analytiske (tanker) og produktive kompetencer (hænder) og kan bruge dem integreret i et samspil udtrykt gennem handling. Konkret kan det dreje sig om, at hun afhjælper deltagerens manglende sproglige kompetencer til at kunne blive en respekteret, anerkendt og anset del af fællesskabet ved at træde ind på arbejdsmarkedet og derfor skriver en ansøgning for deltageren.

Det optimale vil være, at deltagerne selv lærer at mestre alle disse kompetencer til fulde, men da vores erfaringer er, at det i arbejdet nu og her er vigtigere at fokusere på, at deltageren bliver en del af arbejdsmarkedet end deres kompetencer i forhold til at kunne skrive en ansøgning, er det det, vi gør. Vores fokus er deltagerens mulighed for at være en del af en arbejdsplads og dermed

deltagerens evne til at kunne reflektere over situationer på arbejdspladsen, udføre jobbet, udtrykke sine behov og samtale med kolleger. Alle disse kompetencer kræver, at deltageren forstår meningen med at være på en arbejdsplads og de situationer, der kommer i kølvandet heraf.

Vi går så at sige efter laveste fællesnævner for en hurtig aktiv deltagelse i samfundet. Vi tror på, at det tager for lang tid at arbejde med alle deltagernes manglende kompetencer fordi det drejer sig om mennesker, som efter en årrække i Danmark ikke er kommet nærmere arbejdsmarkedet og ikke har fået lært at kommunikere tilstrækkeligt på dansk. Vi ønsker derfor at støtte deltagerne til den hurtigste vej til at blive en aktiv del af samfundet og lære med udgangspunkt i aktiv deltagelse i stedet for at lære i "kunstigt opstillede virkeligheder" som de fleste aktiveringsprojekter jo er. Dog skal det nævnes, at vi ikke slipper deltagerne, efter de er kommet i arbejde eller uddannelse, men hjælper og støtter dem kontinuerligt efter behov. Vi har f.eks. haft en deltager, som blev optaget på SOSU Skolen. Deltageren havde gode evner for uddannelsen, men havde mange sproglige udfordringer, som var så tunge, at hun var ved at opgive uddannelsen. I den situation gik vi ind og støttede deltageren og tilbød ekstra lektielæsning hver uge gennem hele uddannelsen, så hun formåede at afslutte og få job som sosu-hjælper efterfølgende.

### 12.14 Struktureret pædagogik

Shaqo er som nævnt også inspireret af specialpædagogik, og vi anser det som specialpædagogik at formå at have gennemslagskraft i forhold til deltagerne, da de ikke er opvokset i et oplysnings-samfund.

Den strukturerede pædagogik blev herhjemme i første omgang lanceret som en kritisk børnehavepædagogik, som byggede på marxisme med inspiration fra DDRs børnehavepædagogik og Makarenkos kollektive opdragelsesmetode. I Shaqo søger vi som nævnt ikke at gøre deltagerne frie af samfundet ved at gøre dem kritisk bevidste. I stedet er det hensigten, at deltagerne frisættes gennem muligheden for at træffe valg om at blive en del af fællesskabet, og det kræver en struktureret indsats.

Den strukturerede pædagogik er således ikke specialpædagogisk i sin oprindelse, men vi anser den som en god (special)pædagogisk metode, som åbner for at fastholde fokus på at skabe en struktur i projektet, der befordrer det, vi vil – nemlig arbejdsmarkedsintegration.

Det betyder, at vi har tilrettelagt indsatsen med det formål, at den enkelte kommer ud på arbejdsmarkedet og bliver en integreret del heraf. Det er metodisk afgørende med dette fokus, så målet hele tiden er i centrum i alt, hvad vi siger og gør – både direkte over for deltageren men også over for arbejdsgivere og andre interessenter. Projektet er således, som det er blevet tydeligt, tilrettelagt og struktureret med henblik på at udfordre, udvikle og danne deltageren til at blive et solidarisk individ – dvs. deltagende på arbejdsmarkedet.

Autonomibegrebet i den strukturerede pædagogik handler om, at den enkelte frit kan være sig selv i fællesskaber. Vi har erfaringer med, at selvet kan udvikles, så det ikke er i modstrid med fællesskabets overenskomst, selvom man som udgangspunkt har et andet ståsted i kraft af sine kulturelle og sociale erfaringer. Her tænkes særligt på, at man for os at se grundlæggende kan reflektere imødekommende (indlevende) eller afvisende (distanceret) over for omverdenen. Det handler derfor i Shaqo ikke så meget om, at den enkelte på alle måder skal realisere sig selv, men nærmere udvikle sig, så han formår at blive en fri del af fællesskabet. Derfor er det metodisk vigtigt at anerkende og danne komplementære relationer, men lige så vigtigt er det, at deltageren får nogle værktøjer til at kunne reflektere indlevende i forhold til omverdenen – dvs. ikke skyde folk intentioner i skoene, som de ikke har eller på anden vis sætte andre (for deltagerne danskerne) i bås. Ønsket, om at deltagerne reflekterer indlevende, er ikke udtryk for, at de ikke må besidde kritisk sans, da disse begreber ikke ses som modsætninger, men befordrende for hinanden, fordi indlevende forstås som indsigt i andre som de mennesker, de nu er, og det kræver, at man har indsigt i den

kultur, den anden er et udtryk for og en del af. Ud over at formidle job er det forhåbentligt blevet klart, at det er formidling af dansk arbejdsmarkedskultur, som er det centrale i Shaqo projektet, fordi det er en betingelse for selvforsørgelse.

Udover den strukturerede pædagogik har vi hentet inspiration fra specialpædagogikkens strukturerede metoder. Konkret betyder den specialpædagogiske indsats, at deltagerne har brug for konkrete i form af billeder, jobmuligheder, krav, rollemodele og sociale historier, som kan ses udtrykt ved TEACCH for at kunne forstå det danske samfund. Desuden arbejdes der med at give deltagerne et sandt billede med en positiv vinkling af det danske samfund og danskerne. Deltagerne vil, når disse redskaber tages i brug, kunne se positivt på samfundet og de muligheder, der er, fremfor at fortolke alt som racisme og dermed holde sig selv udenfor og forblive i en position, hvor de ikke er socialt mobile og ikke har nogle reelle valg at træffe om egen situation.

Værktøjerne til dette er bl.a. Pixi bøger, som er udviklet til Shaqo med udgangspunkt i målgruppens barrierer. Værktøjerne er også en konfliktnedtrappende "samtaleteknik" uden tabuer, der ikke er konfliktsky – dvs. der stilles krav, og der er forventninger, men der eksisterer også en anerkendelse af, at deltagerne har forskellige behov for omsorg.

Pixi bøgerne bruges som værktøj til at tale om de sociale udfordringer og kan groft sagt ses som 'sociale historier' der danner grobund for deltagernes læring om Danmark og arbejdsmarkedet.

### **12.15 Pædagogisk Psykologi, zonen for den nærmeste udvikling**

Som nævnt kan man også sige, at Shaqo indsatsen starter der, hvor det, Vygotskij vil sige zonen for den nærmeste udvikling, er.

Zonen for nærmeste udvikling er Vygotskijs bidrag til at nuancere forholdet mellem læring og udvikling. Det handler om, at udvikling kommer i kølvandet af læring. Oprindeligt er zonen for nærmeste udvikling udviklet med udgangspunkt i børns udvikling, men vi mener, man med rette kan forklare og formidle en del af Shaqo projektets metode med udgangspunkt i modellen, da deltagerne står over for at skulle lære nyt og gennemgå udvikling for at kunne træffe valg om deres egen aktive deltagelse på arbejdsmarkedet og i samfundet.

Vygotskij så sproget som forudsætning for tænkning, ligesom redskaber er det for arbejde. Tænkning er således en form for arbejde, og man kan i denne sammenhæng pege på, at deltagerne skal have redskaber i form af viden om det danske samfund for at kunne tænke og danne sig en mening om det. Det er der, vi altid begynder med deltagerne, ligesom vi begynder med at finde et realistisk arbejde til dem, så hurtigt som overhovedet muligt, fordi deltagelse på arbejdsmarkedet vil lære dem mere, end vi kan i projektet. Shaqo projektet er så at sige en kunstigt opstillet virkelighed i forhold til at kunne lære deltagerne om arbejdsmarkedet. Det handler om, at de "får fingrene i dejen" så hurtigt som overhovedet muligt, men som sagt slipper vi ikke deltagerne, selvom de er kommet i arbejde eller uddannelse. Vi er til at stole på.

Zonen for den nærmeste udvikling handler derfor for Shaqo projektet både om at møde deltagerne, hvor de er, så vi kan stille krav, de med rette kan forventes at kunne honorere. Men den handler også om at se deltagerne som voksne mennesker med en lang livserfaring, som ikke alt sammen er funderet i virkeligheden, fordi deltagerne har levet afskåret fra det danske etniske flertal, har de kun kunnet tænke om danskernes handlinger ud fra forestillinger og fordomme om danskere, og det har også været og er stadig med til at skabe et skel mellem flygtninge og indvandrere og danskere.

Teorien går i al sin enkelthed ud på, at det, den enkelte lærer sammen med andre i dag, kan han udføre alene i morgen, og den kan illustreres:



**Model 13 for zonen for den nærmeste udvikling**

I den inderste cirkel mestrer den enkelte en given opgave til fulde, mens den næste cirkel indikerer et behov for hjælp. Det, der ligger herudover er endnu ikke inden for rækkevidde. Det er med udgangspunkt i denne tankegang, at Shaqo Konsulenten f.eks. skriver ansøgninger for deltagerne, og det er derfor, vi aldrig foregiver, at deltageren kan noget, han ikke kan. Shaqo konsulenten hjælper deltagerne på vej, men forventer samtidig, at deltagerne kan. Det forventes, at deltagerne over tid selvstændigt løser udfordringer på sin vej ved at benytte resultaterne fra tidligere samarbejdssituationer med Shaqo Konsulenten, men vi har ikke nogen 'deadline' for, hvornår deltageren skal være helt uafhængig. Det vigtigste er, at deltageren kommer ud og integreres og fastholdes på arbejdsmarkedet med den opfølgning, det kræver.

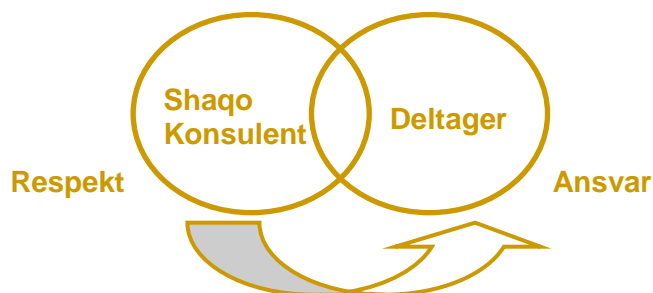
**12.16 Forventningsrelation**

At de tre behov "have" "være" og "elske" spiller sammen, betyder også, at der er tale om et helhedssyn. Hvis man ikke har signifikante og gode relationer, hvor man bliver anerkendt, vil det påvirke overskuddet til at varetage et arbejde, ligesom dårlig økonomi og andre udfordringer påvirker overskuddet til at danne relationer til andre. Derfor er det nødvendigt at tage hensyn til den enkeltes livssituation og stille krav, der matcher. Vi oplever, at deltagerens netværk kan udgøre en barriere i forhold til mulighederne for at kunne varetage et job. I Shaqo er det noget, konsulenterne har fokus på – det kan f.eks. være, at en kvindelig deltager har en ægtefælle, som mener, at hun ikke må møde op i Shaqo alene, og det arbejder vi så med i coachingen, og om nødvendigt tager vi et møde med ægtefællen for at sikre, at både deltageren og ægtefællen forstår, at det er en betingelse for at deltage i Shaqo og få et arbejde, at deltageren sættes fri til at kunne færdes alene. Også her sikres, at deltageren og ægtefællen forstår konsekvenserne af deres valg, som i sidste ende kan være tab af forsørgelse. Derudover arbejdes med deltagerens selvtillid i forhold til at kunne varetage et arbejde, hvilket også indebærer, at der er fokus på, at deltagerne har selvtillid nok, til at kunne modstå den sociale kontrol i indvandrer- og flygtningemiljøet.

Helhedssynet betyder også, at vi lægger vægt på respekt, ansvar og empowerment. Respekt knytter sig netop til det at have, og det indebærer, at man påtager sig et ansvar for den situation, man er i og dermed det, man har og gerne vil have – fx et arbejde. Empowerment har stor betydning i projektet, idet hele tanken med projektet er, at deltagerne bliver selvforsørgende og dermed "sættes fri" af det offentlige og offentlig forsørgelse, og at de dermed selv tager kontrol over egen arbejdssituation. I projektet er holdningen, som er baseret på erfaring, at empowerment opnås ved, at deltagerne mødes med respekt – dvs. med en forventning om, at de kan og vil. Dermed stilles



deltagerne også til ansvar i mødet med forventningerne – og vel og mærke forventninger, som er et udtryk for respekt for deltagerne. Det kan beskrives som en relation baseret på forventninger, og det kan illustreres som i model 14.



**Model 14 for forventningsrelation i Shaqo**

### 12.17 Følelsen af sammenhæng

Ovenstående pædagogiske samspils-elementer samlet gennem praxis pædagogik giver for deltagerne en følelse af sammenhæng, da alle elementerne tager højde for, at deltagerne udsættes for stressorer gennem krav, konfrontationer, opdragelse og oplysning eller undervisning. Følelsen af sammenhæng tager derfor højde for, at der er forudsigelighed, at der er en belastningsbalance, og at deltagerne delagtiggøres, hvilket giver en følelse af sammenhæng i form af:

<b>Læreprocesser</b>	->	<b>Følelse af sammenhæng</b>
<i>Forudsigelighed</i>	->	<i>Begribelighed</i>
<i>Belastningsbalance</i>	->	<i>Håndterbarhed</i>
<i>Delagtighed / deltagelse</i>	->	<i>Meningsfuldhed</i>

**Model 15 for Aaron Antonowskys oplevelse af sammenhæng**

## 13. Ressourcer

For at Shaqo projektet kan etableres og gennemføres, er det nødvendigt med ressourcer.

### 13.1 Lokaler

Ressourcerne består af lokaler beliggende centralt i forhold til målgruppen. Konkret betyder det, at projektet i øjeblikket har til huse i City Vest, som er et storcenter i Aarhus beliggende i Gellerupparken, som er et boligområde, hvor størstedelen af projektets målgruppe bor. Den centrale beliggenhed er en ressource, fordi den imødekommer deltageres vanskeligheder ved f.eks. at finde rundt i Aarhus og færdes i et kendt miljø. Desuden er det en ressource, fordi projektet ved at ligge i boligområdet bliver en synlig del af nærmiljøet for målgruppen.

Lokalerne skal give mulighed for holdundervisning samtidig med, at der skal være rum til at Shaqo Konsulenterne kan mødes med deltagerne individuelt, og der bør være et mindre møderum. Der vil desuden oftest være behov for plads til administrative medarbejdere, som laver administrativt forefaldende arbejde eller udvikler undervisningsmateriale mv.

Det er vigtigt, at lokalerne er indbydende, og at der er gjort rent og er ryddeligt, ligesom inventar og lignende skal være intakt og pænt. Vi ser det også som en ressource at udsmykke lokaler med blomster og billeder, fordi det giver en rar atmosfære for deltagerne at komme i og for medarbejderne at arbejde i.

Der skal være internetadgang i lokalerne, og der skal ligeledes være computere med internetadgang tilgængelig for deltagerne. Endelig skal der være computere tilgængelige for deltagerne i forbindelse med holdundervisningen.

### 13.2 Medarbejdere

Som et minimum skal der være to Shaqo konsulenter heraf én af anden etnisk baggrund og én etnisk dansker. Vi har i Shaqo projektet haft stor succes ved at have en højt respekteret somalisk projektleder, som også er muslim, fordi ca. halvdelen af vores deltagere er somaliere og de fleste muslimer. Ud over Shaqo Konsulenter er det nødvendigt med en deltids underviser til Dansk og en underviser til Shaqo undervisning, med mindre én af konsulenterne kan undervise her. Vi har også ansat en deltids underviser til lektiehjælp og intensiv jobrettet dansk. Vi har tilbudt FVU dansk, fordi vi ikke havde budget til selv at ansætte, men det er ikke idéelt.

### 13.3 Økonomi

Økonomien i projektet er afhængig af, hvor mange deltagere projektet skal kunne rumme.

8.2.2014

Akantus 2011 ApS

Bodil Aarup  
tlf. 28 19 93 90  
[baa@akantus.net](mailto:baa@akantus.net)  
[www.akantus.net](http://www.akantus.net)